DEVRİM

NİSAN
MAYIS
7

AYLIK SOSYALİST DERGİ

1992

DÜNDEN BUGÜNE TÜRKİYE SOLU -1-
Haluk Yurtsever

TÜRKİYE EKONOMİSİ -II-
Esin Irmak

HALKÇILIĞIN SEYİR DEFTERİNE KENAR NOTLARI
Yalçın Atabey

TEKNOLOJİ - TV VE İNSAN
Engin Kunter

GENÇLİK ÜZERİNE
Sedat Yılmaz

EZİLENE VE SÖMÜRÜLENE SITMA POLİTİKASI

"Ölümü gösterip sıtmaya razı olacaksın." Egemenlerin ezilen ve sömürülenlere yönelik politikalarının veciz sözü budur. Bu aynı zamanda başından beri ve teorik olarak her zaman koyduğumuz burjuva yönetim biçimlerinin arasında fark aramaya ve politik misyonunu ona göre şekillendirmeye çalışanlara özellikle göstermeye çalıştığımız demokrasiciliğin özetidir.

Demokrasi ve faşizm burjuvazi için madalyonun iki yüzüdür. Demokrasi sıtma, faşizm ise ölümü gösterme eylemidir. Koalisyon hükümeti ölümü gösterip demokrasiye razı etme politikası güdüyor.

Newroz'da dökülen kan, yoğun baskı ve kıyım, hükümetin Anayasa ve yasalarda yapmayı taahhüt ettiği değişiklikler öncesi gerçekleşiyor. Hükümet "demokrasi" sözünü tutabilmek için gerek duyduğu baskıya yöneldi. İlk beşyüz gün icraatı budur.

Demirel, kanser olmadan az önce Özal'la yaptığı görüşmede GAP televizyonundan Kürtçe yayın önerisi alınca çok çabuk renk veren yüzünün sıkıntısıyla ve telaşla 'Hayır' dedikten üç gün sonra "Ben hayır demedim, Anayasa hayır diyor" dedi.

Özal, Demirel'i siyasal anlamda sıkıştırdı. Demirel Newroz saldırısı ve özellikle İstanbul merkezli yoğun devlet terörü ile kullandığı "Ez" ve "Çöz" taktiğinin henüz tamamlanmadığı kanısında. Ancak Özal'ın bu sıkıştırması, Demirel'in "Toplumu sıtmaya alıştırma" aşamasını hızlandırma yönünde uyarıcı oldu. Bir Mayıs bu anlamda da bir prova niteliğinde.

Devletin terörü yoğunlaşırken Kürt partileri gündeme geliyor. Madalyonun öbür yüzü gösteriliyor. Kürtlere sıtma tutturacak bir çok burjuva Kürt partisi kurulması hazırlığı yapılıyor. Talabani çizgisinden, devlet kontrollü Kürtçe TV ve partiye değin yoğun bir çalışma yürütülüyor.

Tüm bunların gündeme geldiği bir sırada Kürt halkının milliyetçilik temelinde bir alan kazanmasını sağlasa da, ezilen ve sömürülen ulus ve sınıf olma durumundan kurtuluş iddiasına büyük zararlar verecektir. PKK'nın da bu anlamda sınıfsal bakış yönünde yoğunlaşmasını getirecektir. Nitekim PKK bu gelişmelere yönelik devrimci tavır aldı.Bu yön iki ulusun emekçi ve işçi sınıflarının neden ve amaç yönlü paralelliklerini ortaya net olarak koyacaktır. Bunun dışında Kürt halkı için yapılacak tüm politik varyasyonlar, sonuçta emperyalizme dayalı çözümlere kapı açmaya yarayacaktır. Çünkü devlet "Kürt realitesini" resmen tanıdığını açıklayarak, Kürt realitesine oynayacağını da belirtmiş oldu.

Türkiye burjuvazisinin halk sınıfları nezdinde egemenlik durumunun güçlü olduğunu siyasi-ideolojik ve ekonomik açıdan söylemek çok zordur. Emperyalist sistem bağımlılığı ve taşeronluğuna mahkum olan Türkiye kapitalizmi, yeni emperyalist politikalar gütme hevesi içindedir, ancak bu siyasi şovlar kadar güçlü bir ekonomik arka oluşturmaktan yoksundur. Dolayısıyla emperyalistlik şov özelliği ağır basan ve Türki kökenli denilen cumhuriyetlerle girilen ruhani ilişkiden öte çok önemli bir eğilim sayılmaz. Geriye kalan askeri seçenekleri ise emperyalist paylaşımın uluslararası düzeyinde kontrol altındadır. Türkiye kapitalizminin savaşmadan emperyalist olamayacağı açığı çıkıyor.

İşçi sınıfı ağırlıklı olarak ekonomik temelli mücadelede kendini ortaya koyabilecek öngörüye sahiptir. Son iki yıldır Türkiye burjuvazisi, işçi sınıfına altından zor kalkacağı ekonomik tavizler vermiştir. Önümüzdeki dönemde işçi sınıfının ekonomik taleplerine ödün verme gücü zayıf olarak girmektedir. Dolayısıyla sınıfsal çatışma daha keskin boyutlar kazanacak ve sınıfsal hareket siyasal cepheler açabilecek boyutlara gelecektir.

Türkiye işçi sınıfı siyasal mücadelesinde atılacak her adım böylelikle hayatiyet kazanıyor. Kendi sınıfsal dinamiklerine dayalı sınıfsal siyasal gelişim düzeyi burjuvazinin tüm senaryolarını ortadan kaldıracak, filmi geri sardıracak özellikler ortaya çıkarıyor.

Ölümü göstermenin işe yaramayacağı tek zemin sınıfsal hareketin yükseliş zeminidir. Buna konsantre olmuş sosyalist mücadele yöntemi, Dünyayı Tekelci Taş Devrine götüren emperyalizmin bir halkasını kırma şansını yaratabilir. Bölgede yerinden oynayan taşları yeniden dizecek olan şiddet, emperyalizme rahat vermeyecektir.

Gerek ulusal düzlemde gerek bölgesel düzlemde Türkiye işçi sınıfı hareketi ve siyaseti tarihsel gericiliğe dur diyecek dinamiklere sahip olduğunu, her yıl olağanüstü heyecanlar yaratan kalkışmalarıyla gösteriyor.

Newroz ile 1 Mayıslar arasındaki köprünün kurulması bu yolu kısaltacaktır.

YAYIN KURULU

ETKİ Yayınevi Adına
Sahibi ve Yazıişleri Müdürü
Mesut HASTÜRK

Yönetim Yeri:
Ebusuud Cad. Saruhan No:23 Kat:4/4
Sirkeci/İSTANBUL
Telefax: 522 56 29

Gaziantep Temsilciliği
Ahmet ÇALDIRAN
Suburcu Cad. İnceoğlu İşhanı
Kat : 3/85 Gaziantep

Avrupa Temsilciliği
Yüksel ER
Bilser str. 24a 2000 Hamburg60
Almanya Tlf : 040 511 7632

Dizgi : PALET Dizgi
Kapak resmi : Kandinski
Kapak : Ömer ÜLKENCİLER
Baskı : AYDINLAR Matbaası

Abone Yurtiçi
Yıllık:120.000TL. Altı Aylık:60.000TL.

Abone Yurtdışı
Almanya Yıllık 70 DM
Fransa Yıllık 150 FF
İngiltere Yıllık 20 ST.

Mesut HASTÜRK
İş Bankası Cağaloğlu Şb.
Hesap No : 370961
Posta Çek No : 666257 Sirkeci / İST.

DEVRİMDE BU AY

Olaylar ve Devrim'in Yorumu 3

1 MAYIS 1992
SÜRÜLEŞTİRME VE MASTÜRBASYON
CEZAEVİNDEN AÇIK MEKTUP
AMERİKAN RÜYASI
GAZİANTEP'TEN İZLENİMLER

Proletarya Enternasyonalizmi Üzerine 12
H. YURTSEVER

Rodos Ve Menekşe 18
M. H.

Türkiye Ekonomisine Bir Bakış - 2 19
ESİN IRMAK

Gençlik Üzerine Tartışma Notları 30
SEDAT YILMAZ

Teknoloji Televizyon ve İnsan 34
ENGİN KUNTER

Dünden Bugüne Türkiye Solu - 1 41
HALUK YURTSEVER

Bir Kadın : Alexandra Kollontay 51
D. NEVZAT

Beş Kızkardeş 61
YAKUP TAN

Halkçılığın Seyir Defterine Kenar Notları 62
YALÇIN ATABEY

İmece İle Öldürdük Onları 69
İZZET ÖZLER

"Nisan - Mayıs'ta"

Güneşi okşayan ellerin altında oluşuyor geleceğim.iz Gelecekler; diyor ve ekliyor arkadaşlar : Asıl olan fiiliyatdır.

Bu sözün, her sözün olduğu gibi önemli bir vurgusu var: Fiiliyat. Ancak bir de önemsizleştirdiği vurgusu yok mu?

Fiiliyat, insanı sonsuz bölünmeleri içinde bir an'a ve o an'daki bir nesnelliğe bağlar. Bu çoğalır ve aylar olur, yıllar olur.

Ama, tarih ve nesnellik genişledikçe, vurgu fiiliyattan kaymaya başlar. Bu kez ise, Aslolan yöneliştir.

Bu iki vurgu arasında yer alan ritm sürece aittir.

Süreç bağlar insanı varlığına, varolacağına.

Ritmi bozmayız, bozdurmayız. Araya giren sahte görüntüler, narsist aydın politikacılar, küfürler, yalanlar, arı kalmak için birer uyarıcı olmalıdır.

Enis Akın'ın bir şiirini ve o şiir kadar şiirin adını sık sık anıyorum: 'Çok hoş biz azız" Bu, tüm sosyalistlerin ironik gerçeğinin yanında, arılıklarını anlatmasıyla da önemli bir sözdür.

Yedinci sayı, Devrim'in söylenecek sözleri, yapılacak işleri kadar yönelişi için sağlamlaştırdığı zeminine bir tuğla daha koyumayı amaçlıyor.

Birlikte,

Sevgiyle kalın.

Mesut Hastürk

1 MAYIS 1992

Asıl hareket sınıfın öncü ve bilinçli temsilcileri ile birlikte tabandan geliyor. Su başlarının tutulmuş olmasına rağmen 1 Mayıs'ın dayanışma ve mücadele günü olduğu Türkiye'de ve dünyada egemenlere gösterildi.

2 MAYIS 1992 CUMARTESİ ★★★★ CUMHURİYET SAYFA 17

HABERLERİN DEVAMI

1 Mayıs 1992: 300 gözaltı

HABER VE FOTOĞRAFLAR: Ali Tevfik Berber, Behzat Şahin, Esat Pala, Remzi Gökdağ, Erdoğan Köseoğlu, Ali Öz, Suat Kozluklu, Zafer Akınar, Ahmet Şık, Uğur Günyüz, Deniz Topaloğlu, Tamaşa F. Dural, Tayfun Gönüllü, Ayşe Yıldırım.

İzmir'de slogan atan bir gruba polis müdahale etti. Panik sırasında bazıları denize düştü. Denizden çıkarılanlar gözaltına alındı.

Gaziosmanpaşa'daki miting coşkulu ve olaysız geçti.

Gaziosmanpaşa'daki miting sonrası bazı kişiler polis tarafından tartaklandı ve gözaltına alındı.

İnönü, Halk Ekmek'te

Sosyalizmin kökünü kazıdığını iddia eden kapitalizmin, komünizme giden yolda eli ayağı titriyor. Kamuoyu diye adlandırılan genişlikte, insanların konjonktürel yargıları üzerinde elindeki araçlarla güdüleme ve yönlendirme avantajını belli ölçülerle kullanabilen kapitalizm, sınıflı toplumlar tarihinin bir biçimde kendi sonu olduğunu çok iyi görüyor.

Tarihsel bakılmak zorunda. Konjonktürlerin yanıltıcı eğilimlerinin kader düzeyinde algılanması, ancak ve ancak, konjonktürde egemen olanın işine gelen bir düşünce ve inanç biçimidir. Bu, aslında sabun köpüğüdür.

TAKSİM BİR İKTİDAR GÖSTERİSİ

Taksim, yıllardır kapitalizmin sınıf düşmanlığının infaz ve katliam meydanı oldu. Aynı Taksim, işçi sınıfının 1 Mayıs dolayımlı iktidar olma isteğinin imgesel kanıtı oldu. İki sınıf Taksim'i bir iktidar ve varlık-yokluk çatışmasının odak sembolü olarak gördü. Taksim her 1 Mayıs'ta burjuvazinin egemenlik aygıtı devletin işgali altına alınır. Meydan insan almayacak şekilde "güvenlik güçleriyle" doldurulur.

Taksim'in manevi iktidar çatışma, mücadele ve gösteri biçimleri ile ortaya çıkan bir sınıfsal gerilim alanı olması, O'na yüklenen mistik anlamların duygusal-tepkici davranışlara dönüşmesinin de bir nedeni oluyor. Ama, kaçınılmaz olan gerçekleşmek zorunda. Sınıfsal karşılaşmanın hiçbir dalga boyu reddedilemez. Taksim, bu tür karşılaşmalarda, mistik değil gerçek anlamda bir iktidar gösterisi alanı ve sembolü olmayı sürdürmelidir.

DİSK YÖNETİMİNİN SINIF SATIŞINDAN DEVLET KAZANÇLI ÇIKTI

Sınıf sendikacılığının bırakıldığı her durum, sendikanın kendisi için bir devlet aygıtı olduğu durumdur. DİSK, diğer sarı sendikaları kıskanırcasına bir telaş içinde mal-

Helikopterler gökyüzünde, panzerler meydanlarda 14.000 polis, 2000 komando, yüzlerce özel tim görevlisi ve sayısı bilinmeyen eğitilmiş köpek İstanbul'u tuttu.

DİSK yönetimi sınıfı devlete tercih ettiğini göstermek için elinden geleni yapıyor. Halkevleri yönetimi Demirel'in güdümüne girmek için elinden geleni yapıyor. Asya cumhuriyetlerine emperyalist kültür götürecek.

varlığına ve yeni sağ sendikacılık anlayışına birlikte yöneldi.

Sendikal mücadelenin, kurum-sendika biçiminden çıkmasının ya da o hale gelmemesinin yegane koşulu; sınıf inisiyatifinin kullanılmasını mümkün kılacak ve doğrudan katılımı öne çıkaracak, ayrıcalıksız sınıf örgütlenme biçimleridir. Bu biçim, ister sendika adı ile, ister komiteler yoluyla olsun gerçekleştirilmek ve taban örgütlenmesini vazgeçilmez kılmakla mümkün.

DİSK, taban örgütlenmesinin insiyatifi ile çelişmesine rağmen, aristokrat yönetimin çektiği sulara akmak durumunda kalabiliyor. 1992 1 Mayıs'ı öncesi ve onlarca işçinin tutuklanması ile şekillenen sonrasında bile, sınıf düşmanları ile birlikte davranmıştır.

İZİNLİ MİTİNGLER

Başta İstanbul olmak üzere, devletin tecridi izinli miting yapmaya müsamaha gösterdiği koşullarda gerçekleştirilen 1 Mayıs'lar, her ne kadar sınıf ve sendika temsilini içerdiyse de, kendi pankartını taşıma gayreti ile dengelenen klasik bir biçimde yaşandı.

İzmir'de "düşman" işçiler denize döküldü. İzinli Gaziosmanpaşa mitinginde polis "müsamaha"nın bedelini ödettirmek için saldırmaktan geri durmadı. Demirel'in yokluğunda daha Demirelci olan İnönü, kayda değer olayın olmadığını söylediği 1 Mayıs günü üçyüz kişi gözaltına alındı.

Günün belki de en önemli özelliklerinden biri, 1 Mayıs-Botan Behdinan köprüsünün kurulamayışıydı. Bu eksiklik, sınıfsal ve ulusal kurtuluş mücadelelerinin ortak amaçlı yazgılarında bir eksiklik oldu.

Sosyalist Parti, partili mücadelenin avantajları ile, 1 Mayıs'ta aktif bir rol üstlendi. Yıllardır Sosyalist Parti kurmaylarına yönelik sürdürülen "Devrimci camiadan tecrid" politikası somut olarak kırıldı. Bu gelişme önümüzdeki dönem açısından da önemli ipuçları taşıyor. Bunlardan en önemlisi ve birincisi ise, açık mücadele biçim ve odağında SP'nin, kendini kabul ettirmiş bir çizgiye doğru "Devrimci camiada etkide bulunduğu" oldu. Şu halde, tecrid politikası güden camia bu kırılmayı iki türlü aşmak zorundadır: Ya kendi mücadele eksenini sınıf hareketi düzeyinde yaratmak ya da Sosyalist Parti kimliğinin tecridinin giderek ve fiilen ortadan kalkmasına yol açmak.

Çıkarılması gereken bir sonuç da, sınıf mücadelesinin, sınıfla birlikte, ona öncü ve onun içinde yürütülmesinin, tarihsel bakışın tek çıkar yolu olduğudur. Sınıf adına hareket, sınıfla birlikte sınıf içinde başarılan harekettir.

KIZIL MEYDAN VE BERLİN

Dün ölümü ilan edilen komünizmin, bugün yeniden "hortladığı" düşünülmeye başlandı. Baş döndürücü hız devam ediyor. Dünyanın yeniden bir düzene kavuşması emperyalizmin üstünlüğü ve üstünlük teorileri ile değil, nesnelliğin zorlamaları ve ona verilen devrimci-radikal yanıtlarla olacağı daha belirgin bir biçimde görülüyor.

1 Mayıs 1992'de Rosa'nın ölüm yıldönümünü kutlayan 50.000 Alman devrimci ve işçisi 1 Mayıs'ı devletine karşı bir gösteri haline getirirken, grevdeki yüzbinlerce Alman işçi, mücadele durumuna tarihsel başkaldırısının gününü de kata-

rak hareket etti. 1 Mayıs 1992 sosyalizme karşı zafer kazandığını ve en büyük payın kendisine ait olduğunu ilan eden Almanya'nın içindeki kanamayı ortaya koydu. 1 Mayıs 1992, tarihe 1 Mayıs'ın mücadele, sınıf hareketi ve niteliği açısından en geniş çaplı işçi günü olarak Almanya'da gerçekleştiği notunu düşerek geçildi.

Kızıl Meydan'da onbinlerce komünist, resmi olmadığı halde büyük bir kitle gösterisi gerçekleştirdi. Bu yanıyla da değeri her zaman olduğundan çok daha büyüktü. Nitelik ve nicelik açısından onbinlerce insanın hemen her ay sürekli komünist gösteri ve eylem yaptığı Moskova, bir bakıma bugün gerçek kimliğine çok daha yakın tonlar taşıyor ve tarihe damgasını daha belirgin vuruyor.

Güney Kore'de burjuvazi ve devleti yine yüzlerce öğrenci ve işçiye saldırdı. Dünya ülkelerinin çoğunda 1 Mayıs, ölümü ilana karşı yeni embriyonlarını çıkarmayı başardı.

KANİÇME AYİNİ

Önder Özdoğan'a
(Azar Gök)

Bu ülkenin insanları, ancak derinliğine bakıldığında erdemli acısı ile övünür. Başka ülkelerin insanları bu erdemi görmedikçe onları barbar sayar. Dostoyevski de idealist bir yorumla bu erdemi görür ve saygı duyar.

Acının erdemi bu ülkenin insanının aysbergi olmuştur. Tarih o'nun içine zehir akıtması üzerine kuruludur sanki.

Elbette gerçek bu değil.

Bu da yanılsamanın ortaya koyduğu bir belirlemedir sonuçta. Ama ben gerçekle uğraşmadan da bunları anlamanın bir yolunu bulduğumu sanıyorum. Hem de hepsini suçlayarak. Çünkü hiçbirinin yüzünde derinliğine bakmaya gerek kalmayacak kadar açık bir ifade yok; o sonuçta çoğu birer lütuf sonucu yaşadıklarına inanır ve ikinci elden beslendiklerini düşünür bu insanları.

Acının erdemini keşfedince saygı duymak mümkün mü? Sonuçta acı bu yanılsamanın, bu lütfun ve ikinci elden yaşamının bir ürünü değil mi. Bu erdemi kazanmak için çocuklarını vahşice öldürtmüyorlar mı?

Kırmızı ayyıldızlı bayrağın renginde pıhtılaşan bu kanın gölgesinde yaşıyor ve her kurşunlanan çocuğun ardından salya-sümük bunu sallamıyorlar mı?

O bayrak ki, çocukların katledilmesiyle kazanılmış rengiyle acılı erdemin semalarına dikilmiyor mu?

Otomatik tüfeklerle taranmış, el bombalarıyla parçalanmış çocukların üzerinde tepinip dans ediyorlar. "En büyük,... en büyük... en büyük.." Kan sessizce toprağı ve soğuk betonları aralıyor, iskarpinler, botlar ve salyalardan hızla uzaklaşıyor kan.

"En büyük, en büyük, enbüyük"

Kahramanlık... Ey kahraman Türk milleti... Kahramanlık dansını sürdür, televizyon ekipleri, ışıklar ve görüntüler hazır. Kafatası kalesinin önünde yaptığı gösteriyi yüzyıllar sonra bitirip aranıza dönüyor akıncı dedeler. İlk kez dönüyor ve sana kahraman geçmişini hatırlatıyor.

Öldür...
Öldür...

BASIN AÇIKLAMASI

"Kana kan, intikam" bir devlet politikasıdır. Sivil faşistlerce ortaya atılan bu ilkel-kancı slogan bugün devlet tarafından kurumlaştırılmış durumdadır.

Bütün yetkili merciiler tarafından desteklenen ve halka yönelik en geniş kapsamlı faşist eğilimler yaratmaya, var olanları sivriltmeye yönelik propagandanın özüdür.

Anında ve yerinde yapılan infaz ve katliamlar sürüyor. Her katliam basını, TV'si ve devlet görevlileri tarafından bir şova dönüştürülüyor. Kan dökülüyor ve kanla şov yapılıyor. İlkel insanların av törenleri sahneleniyor.

Bunun karşısında kılı kıpırdamayan büyük suskun çoğunluk ve onun aydınları, şov yapanlardan çok daha büyük bir suç altındadır.

Bizler gibi, doğacak çocukların da gözleri onların üstünde.

Bu açık sınıf düşmanlığı ve halk düşmanlığı, en ileri teknikler ile en ilkel kafa kullanılarak gerçekleştiriliyor.

Faşizm kurumsallaşmadan demokrasi olmuyor gerçeğinin de altı bir kez daha çizilmiş oluyor.

Yerinde infazları, infaz şovları ve intikam ruhunu lanetliyoruz.

ETKİ Yayınevi
DEVRİM Sosyalist Dergi
Adına Sahibi ve Sorumlusu
Mesut Hastürk

SÜRÜLEŞTİRME VE MASTÜRBASYON

KATLİAMLARIN ÜSTÜ ÖRTÜLÜYOR

Herkes Demirel'e ve İnönü'ye üzülüyor. İktidara geldiğinin ilk aylarındaki çığ, grizu, Erzincan'daki talihsiz üzücü olaylar, iki darbe atlatmış Demirel'in talihsizliğine veriliyor. İnönü ve sosyal demokratlara ise şans kaza yakaladığı iktidar şansını bu şanssızlıklar nedeniyle yeterince kullanmayacağına üzülünüyor.

Sürüleştirilmiş ve duyarsız bir toplum yönetmek kolay olmalı. Niye olmasın ki:

Kürtlerin yaşadığı köylere çığ düşüyor onlarca yüzlerce insan çığ altında, kimse yardıma gitmiyor. Bölgenin topografik haritası çıkarılmamış mı? Neden çığ ve heyelan tehlikesi olan yerlerde yerleşim merkezleri kurulmasına izin veriliyor? Soruların üstü de çığla kaplıdır.

İkincisi Kozlu'da madenci katliamı. Sorumlular nerede? Toplam 272 kişiyi öldürdükleri gibi ölen 150 madenciyi de toprak altında bırakarak yakınlarına vermiyorlar. Ocaklara yangını söndürmek için su basılıyor. Yerin yedi kat altına emekçileri gömmüş oluyorlar. Bu katliamın üzeri çamurla kapatılıyor?

Erzincan depremi. Şehir harabe altında, günlerce göçük altına ulaşılamayan insanlar var. Kürt ve alevi köylerine yardımlar ulaşmıyor. Yapılan yardımlar nereye gidiyor? İhtiyacın iki üç katı çadıra kimler el koyuyor? Hafif şiddette bir depremde Hiroşimaya dönen Erzincan aynı acıları daha önce de yaşadı, buna rağmen ölen yüzlerce insanın sorumluları kimler? Bunlar da enkazın altına gömülüyor.

Newrozla yapılan Kürt katliamının sorumluları nerede katliamı yapanların arkasında kimler var? Basın neden üzerini kapatmaya çalışıyor?

Türkiye 'de artık katliamlar toprakla çamurla karla, basınıyla kapatılmaya çalışıyorlar.

ANTİ-KÜRT SALGINI YAYILIYOR

Kürtlere ve devrimcilere karşı düşmanlık tohumları ekiliyor. Newroz ve sonrasında yaşanan olaylar neyi gösteriyor? Kürt cephesinde "teröriste" karşı azrailce ve halka şefkatle yaklaşacağını söyleyerek iktidara gelenler etle tırnağı birbirinden ayıramayacağını anlayınca kuzeyinden batısına hemen her yerde Kürt ve devrimci düşmanlığını yaymaya çalışıyorlar. Bu sindirme taktiği yer yer geri tepiyor. İşte Malkara'da olanlar: 20 yıldır cinayet bile işlenmediği söylenen Tekirdağ'ın ilçesi Malkara'da, kahve baskını yaptığı söylenen Karslı işadamı Zeki Bulutoğlu'nun evi ve işyeri yakılıyor. Malkaralılar olaylar sırasında "Kürtler dışarı, yabancıları istemiyoruz!" sloganı atıyorlar.

İstanbul'da tüccarlar Kürtlere mal sevkiyatı yapmıyor. Türk burjuvazisi Türkiye'nin her yerine anti-Kürt salgınını yayıyor. Antep temsilcimiz haberinde "Kürt olmak suç mu?" diye soruyor. "Sözde Kürt realitesi tanınırken devlet güçleri Kürt kelimesinden bile ürküyorlar. Antep'te faşistlerin, ve islamcıların derneklerinde, hırsızları, aç kalmış yaşları onbeşin altındaki çocukların deneyimli devlet güçlerince "komünistlere ve Kürtlere" karşı eğitim vererek yasadışı örgütlenmelerin yaygınlaşmasının sağlandığı bildiriliyor. Antep'-ten gelen haberlerde ayrıca "Şehitkamil ilçesinde Kürt esnafın Kürtçe konuştuğu için sivil polislerce dağa kaldırılıp sağına soluna ateş edilerek gözdağı verilmek istendiği" belirtiliyor.

YÜZSÜZ BASINA NE OLUYOR?

Başka bir olay Boğaziçi baskını ve parti binalarının işgalinden sonra çevredeki bir avuç gericiye devrimciler ve Kürtler aleyhine slogan attırılması MİT ve Basın elbirliğiyle kamuoyunu katliamlara hazırlıyorlar. İstanbul'da arala-

rında Sinan Kukul'un da bulunduğu 11 Dev-Sol'lunun öldürülmesinden sonra soğukkanlı bir şekilde zafer naralarıyla havaya polis ateş ediyor. Basın utanmadan bunların boy boy fotoğraflarını basıyor. Dursun Karataş'ın "örgütiçi sorunlar nedeniyle" yoldaşlarını ihbar ettiği haber olarak basılıyor. Milliyet bu habere kaynak olarak Anadolu Ajansını veriyor. İç sayfada Uğur Mumcu MİT'ten yapılan açıklamaya göre ihbarı Dursun Karataş yapmış diyor. MİT bir devlet kuruluşudur. Anadolu Ajansı bir devlet kuruluşudur.Yalan haber yayabilirler ama yüzsüz basına ne oluyor? Duymak istediğini doğruluğuna yanlışlığına bakmadan yazıyor. Basın halkı ihbarcılığa yönlendiriyor.

PKK VURURSA ŞEHİT-GAZİ, POLİS VURURSA NİYAZİ

Gazetelerin yayın yönetmenlerinde, yazıişleri müdürlerinde ve yazı kurullarında artık utanma kalmamış. Newroz olayları sırasında panzerlerden açılan mermilerle ölen Sabah gazetesi muhabiri İzzet Kezer'e bile sahip çıkacak yürekleri yok. Basın konseyi diye bir kuruluş var üye olan gazeteler basın ahlak ilkelerine uyacaklarına söz veriyorlar. Uyacak "ahlak" kalmamış ki ortada. Basın konseyinin başı Oktay Ekşi patronunun uşağı, Eylülizmin yarattığı boşlukta bir ara patronu Simavi'den icazet alarak SHP'ye giriyor, bir kaç ay içinde eldeki altınlar ve sermayesi politika uğruna yok olunca politikada kısa sürede köşe olamayacağını anlıyor. Patronuna tekrar gidiyor el pençe divan köşe yazarlığına devam ediyor. Basın konseyi başkanı Oktay Ekşi Hürriyet'te köşesinde yazıyor: "Gazeteciler çıkabilecek olaylardan önce kollarına üzerinde "press/basın" yazılı pazubant takmalı ve valiliğin basına ilişkin çıkarılan genelgesini iyice okumalılar" Genelgeyi okuduğunda ve koluna da bez taktığında mermi yemekten kurtulursun. O.Ekşi ekliyor:"Aksi halde gazetecilerin başına gelenlerin sorumluluğu biraz da kendilerine ait olur." Ne diyelim PKK vurunca şehit, gazi; polis öldürürse Niyazi vurdumduymazlığıyla bunları yazması normaldir O.Ekşi'nin.

Gazeteci gördüğünü, duyduğunu yazar ve olayların ardındaki gerçeklerle ilgilenir. Gazeteci bir yönüyle politikacı bir yönüyle bilimadamıdır. Bunlar bir yana Gazete yönetimi ve yazı işleri devlet MİT ve Mafya güdümlü olunca bir muhabir Gazetenin istediği gibi yazmak zorundadır. Yoksa üç günde kapıya koyarlar. SHP milletvekili Ercan Karakaş Newroz olayları ile ilgili Güneydoğu'da devletin katliam işkence kötü muamele yaptığı-nı dile getiren "Güneydoğu raporunu" hazırlayanlardan, Cumhuriyetteki söyleşisinde dile getiriyor: "Orada görev yapan çeşitle gazetelerin muhabirleriyle konuştum. Kendi yolladıkları haberlerin çoğu kez aynı şekilde yayımlanmadığını söylüyorlar" Kimler engelliyor?

MASTÜRBASYON KANALLARI AÇILIYOR?

Basın tekelleri halkı sürüleştirmeye çalışıyor. Alo Bilgi 900 900 900 insanlarımızı yozlaştırıyor. Kasetten dinlenen kadın sesiyle tahrik olan, bu sayede cinsel sorunlarını keşfeden ya da sorun haline getiren korkak sinik birbirine yabancı herşeyi satabileceğini ve her şeyi alabileceğini sanan dejenere bir toplum yaratılmaya çalışılıyor. Burjuvazi bir yandan ezerken diğer yandan mastürbasyon kanallarını açıyor. Malkara'nın, sevinç çığlıklarının, 900'ün altında mastürbasyon yatıyor.

LİSELERDE FAŞİST BASKILAR

Elazığ Ticaret Lisesi'nde Ramazan ayı içinde öğretmen ve yöneticilerden destek alan ve sayıca üstün olan faşist öğrenciler, devrimci öğrenciler üzerinde baskı yapmaya başladılar.

30 Mart 1992 günü bir arkadaşımızı dövmek istediler. Araya girenler kavgaya izin vermediler. 31 Mart 1992 günü ise devrimci bir öğrenci faşist olan bir öğrenciyi dövdü. Bunun üzerine olaylar gelişti. Okul içinde iki grup oluşmaya başladı. Biri faşistgerici grup ki bunlar çoğunlukta. Diğeri devrimci-ilerici grup, bunlar azınlıkta.

Azınlıkta olmamıza rağmen kendi haklarımızdan ödün vermeyeceğiz. Mücadeleyi sürdüreceğiz. Hiçbir güç bizi yolumuzdan geri döndüremez. Yolumuz sosyalizm, parolamız özgürlük ilerliyoruz.

Burdan bütün gençliğe seslenmek istiyorum Uyanın derin uykudan, mücadele edin. Haklarınızı savunun. Devrim için savaşın.

Biz gücümüzü geçmişte bu yolda şehit düşen Denizlerden, Yusuflardan, Hüseyinlerden, ve daha nice gençlerden alıyoruz. Bize yol gösteren onlar.

Yaşasın Devrimci Gençliğin Mücadelesi!

Elazığ'dan Bir Grup Devrimci Öğrenci

Tüm Demokratik Kişi ve Kuruluşlara

AÇIK MEKTUP

Jeo-politik, ekonomik ve sosyo-kültürel etkinliğin, "Adriyatik'ten (ta) Çin'e" uzanan "modern ve model cumhuriyet" olma düşleri, başta hükümet ve sermaye çevreleri olmak üzere -resmi, yarı resmi, özel, tüm düzen kurumlarının ve özellikle de seçkinlerin başını iyice döndürmüşe benziyor.

Önemi tartışılmaz olan bu "tarihi fırsat"ın, "sorunsuz ve istikrarlı" bir Türkiye'yle değerlendirilebileceği biçimindeki saptamalar, kaçınılmaz olarak, giderek daha yoğun bir biçimde Türkiye'nin gündemine oturan Kürt sorununu "hızlı ve kalıcı bir biçimde çözme" hedefine yöneliyor. Yeni hükümetin "oturma" sürecinde gözlenen kararsızlık da yerini "ez ve çöz" kararlılığına bırakmış bulunuyor. Büyük özlemlerin, umutların hükümeti, bir yandan "şefkat ve şeffafiyet"li, bol "reform" ve "paket"li demagojilerini sürdürürken, öte yandan her geçen gün savaş hükümeti niteliğini daha da perçinleştiriyor.

Demirel, "üç gün arkamda durun, bu işi bitirelim" diyor. zaten 'arkasında duran" Türk basınıysa iyiden iyiye şahlanıyor, dünyanın tanık olduğu Newroz katliamı, görülmemiş bir çarpıtmayla "doğal ve haklı bir savunma vak'ası"na dönüşüyor. "İler tutar tarafı kalmamış", fütursuz işkenceye, zulme ve zora dayalı militarist-polisiye devlet, benzeri az bulunur yalanlar ve demagojilerle şişiriliyor. İzzet Kezer, Halit Güngen, Cengiz Altun gibi gazetecilere sıkılan kurşunların gerçeğe sıkıldığı görmezden geliniyor. Kabarık cinayet dolayısıyla dünyada da namlanın "Türk Gladyosu"nun, ölüm mangalarından biri Silvan'da suç üstü yakalanıyor, üzeri örtülüyor. Her biri birer "Kuyucu Murat", birer "Muğlalı" olan Ali Şahinler, Tayyar Çağlayanlar faaliyetlerine ayan beyan devam ediyorlar. Ve bu insanlık dışı hizmetlerinin karşılığını da fazlasıyla alıyorlar.

"Yaz aylarında çok kan akacak", "kurunun yanında yaş da yanar", "canım bütün bir şehir direnecek değil ya fukara halk ne direnecek" yollu resmi açıklamalar, psikolojik işlevlerinin yanı sıra, yeni ve daha büyük katliam planları yapıldığının yalın göstergeleri olmaktadır. Bu gidişin varacağı yer bellidir; Kürt halkını daha fazla kan ve gözyaşına boğma politikası, Türk halkını da koyu bir karanlığın içine çekecek; öte yandan, "modern ve model cumhuriyet" olma düşleri de, Kürt kanına bulandığı oranda eriyip gidecektir. Sarhoşluk ölçüsündeki bir şovenizmin koşullandığı bu aymazlık, bu suskunluk devam ettiği sürece, ceberrut hükümranlığın gölgesi daha da büyüyecek ve yaşayabilen güzellikleri de büsbütün karartacaktır. Dahası, tüm hesapların "ezme ve çözme" üzerinde şekillendiği Kürt sorunuysa "çözülmüş" olmayacak, büsbütün karmaşıklaşacaktır.

"Sıcak ve şefkatli kollar"ın Kürt halkı için ne anlama geldiği iyi biliniyor artık. Kuşkusuz ağızlardan düşmeyen, "hukuk içinde", "hukukun üstünlüğünde" gibi lafların anlamı da belli. Bizler bu mektubu, aynı zamanda, TC hukukunun ne büyük bir aldatmaca olduğunu örneklemek için de yazıyoruz.

Demirel: "... Kürtler bizim kardeşlerimizdir, azınlık değildirler, hepsi eşit haklara sahip birinci sınıf vatandaşlarımızdır..."

Demirel : "... Azınlık demek üst düzeydeki haklardan daha aşağısına razı olmak demektir. 'ben kürdüm' diyenler de kabullenmez böyle bir şeyi..."

İnönü : "... Türkler ve Kürtler bu devletin gerçek yaratıcılarıdır. Böylece Kürtler azınlık muamelesi görme hakkına sahip değildirler, azınlık olarak görülemezler. Kürtler her düzlemde eşit vatandaştırlar..."

Sezgin : "... Bin yıllık beraberliğimiz var, coğrafyayı birlikte vatan yapmışız..."

Örnek demeçler çoğaltılabilir. Ama sözü edilen "eşitlik"in nasıl bir eşitlik olduğu, "hukuk"un nasıl üstün kılındığını aşağıdaki tablo yanıtlıyor:

Bilindiği gibi 1991 Nisan'ın da TC parlamentosu, 3713 sayılı Terörle Mücadele yasasını yürürlüğe sokmuş ve aynı yasayla, şartlı tahliyeye ilişkin yeni düzenlemeler de getirmişti. Başlangıçta adli ve MHP'li hükümlüler yasa kapsamına alınır, yasadan yararlandırılırken, Türk ve kürt sol siyasi hükümlülerle, bazı kaçakçılık, uyuşturucu ve tecavüz suçları kapsam dışı bırakılmıştı. O süreçteki tartışmalar hatırlardadır. Sonuçta bazı yerel mahkemelerin başvurularıyla, Anayasa mahkemesi, kısaca, "eşitliğe aykırı olduğu" ve "yasanın yayınlandığı tarihten geriye yürüyemeyeceği" gerekçesiyle, cezaevinde kalan 146. madde hükümlüleri, kaçakçılık, uyuşturucu ve tecavüz suçları için peş peşe iptal kararları almış ve eşitliği yeniden sağlamıştı. Aynı mahkeme 125. maddeyi ise "başvuru olmadığı" gerekçesiyle diğerlerinden ayırmış SHP başvurusuna bırakmıştı.

31 Mart 1992 gününde Anayasa mahkemesi, "organize suç olarak devam ediyor" gerekçesiyle 125. maddenin kapsam dışı bırakılmasını onayladı. Ve çoğu 11-12 yıldır içeride olan, Diyarbakır cehennemini yaşayan Kürt tutsaklar için bir başka "eşitlik" öngörmekle kalmadı, evrensel hukuk normları bir yana, kendi anayasasını, kendi gerekçelerini de rahatlıkla çiğneyebildi. Oysa, din, dil, ırk, siyasi düşünce ve cinsiyet ayırımı yapılmaksızın kanun önünde herkes eşitti (!) hem de bir cunta eseri olan TC anayasasına göre... kimseye ayrıcalık, imtiyaz tanınamazdı!..

İşte AYM'nin konuyla ilgili kararlarından ve 3713 sayılı yasanın geçici 4. maddesi toplamından oluşan "eşitlik" tablosu:

CEZA TÜRLERİ	TÜRK SİYASİ HÜKÜMLÜLERİ, MHP'LİLER VE TÜM ADLİ HÜKÜMLÜLER İÇİN CEZA SÜRÜLERİ	YALNIZCA KÜRT SİYASİ HÜKÜMLÜLERİ İÇİN CEZA SÜRÜLERİ
ÖLÜM CEZALARI	10 yıl	20 yıl
MÜEBBET CEZ.	8 yıl	15 yıl
DİĞER CEZALAR	cezanın 1/5'i	cezanın 1/3'i

Hangi yasa, hangi hukuk böyle bir tabloyu onaylar? Ya da böyle bir tablo nerede onaylanır? Botha Afrika'sında mı, Hitler Almanya'sında mı?

Bu tablo, Türk hukukunun en "yüce" kurumunun eseridir ve bir hukuk terörüdür. Bu tablo, Türk halkının, Türk hukukçuluğunun alnına sürülen kara bir lekedir de aynı zamanda. Devlet eliyle bölücülük, ayırımcılık, hukuk alanında bu kadar çıplak ve pervasız olursa, diğer alanlarda kaça katlanır, varın siz hesaplayın artık...

Sözümona "birinci sınıf TÇ vatandaşı ve her düzlemde eşit" olan, aynı yasalara göre, aynı "adil" sıkıyönetim mahkemelerinde yargılanıp hüküm giyen bizlerin şahsında, bir tür Nazi hukuku, bir tür Botha hukuku, yada TC tarihindeki "Dersim kanunu" keyfiyeti uygulanmış ve yargısız ikinci kez mahkum edilmişizdir.

"Cezanın kişiselliği", "kanun önünde herkesin eşitliği", "suç türlerine göre ayırım yapılamayacağı", "yasanın kişi aleyhinde geriye yürüyemeyeceği", "kimseye işlemediği bir suçtan ötürü mesuliyet yüklenemeyeceği" gibi klişeleşmiş yorumlar da aynı AYM kararlarına aittir. Son kararıyla AYM, bu yorumlarının altına basitçe bir dipnot düşmüştür. : KÜRTLER İÇİN GEÇERSİZDİR...

SONUÇ :

Kaba bir makyajla 3713 sayılı Terör Yasasını da aynen onaylayan AYM, 125. maddenin karşısına "organize suç" kavramını oturtuyor. "Bu suç, organize olarak devam ettiği için yasalardaki genel hükümler 125. madde suçlularına uygulanamaz" diyor kısa gerekçesinde. "Organize olarak devam eden" başka "suç"ların varlığı bir yana, gerekçeye göre, örneğin, 12 Eylül öncesindeki eylemlerden yargılanıp hüküm giyen bir 125. madde hükümlüsü, daha sonraki tarihlerde ortaya çıkan eylemlerden de sorumlu tutulmaktadır. İkinci sayfadaki tabloda belirtilen ceza sürelerinin kesin süreler değil, "adil" cezaevi yönetimlerince belirlenen "iyi hal" koşuluna bağlı olduğu, tersi durumda kesintisiz 30-36 yıla uzadığı gözönüne alınacak olursa, örnek 125. madde hükümlüsü "organize suç" devam ettiği sürece içeride tutulabilecektir.

Aslında son AYM kararını tek bir boyuta indirgemek de mümkündür; TC adı konmamış, kurallarına uyulmayan savaş esirliği statüsünü, bir tür Nazi yorumuyla, Kürt tutsaklar için yürürlüğe sokmuştur.

Yukarıdaki tabloyu onaylayıp onaylamamak, tarih önündeki kaçınılmaz sorumluluk bir yana, kuşkusuz herkesin kendi bileceği bir iştir. Ama bu tablo, Mandela'ya "barış" ödülü verebilen anlayışların sahtekarlıklarını, ikiyüzlülüklerini günün birinde mutlaka açığa çıkartacaktır...

(KAWA- KUK ve DEĞİŞİK DAVALARDAN 125'likler)
Fatih Kanat- Kemal Artuç-
M.Can Azbay - Serhat Kesemen

AMERİKAN RÜYASI EMEKÇİLERDEN ÇALINMIŞ BİR RÜYADIR! AMERİKAN KABUSU DA BURADA BAŞLIYOR

Sınıfsal karşıtlığın milliyeti olmadığı bir kez daha hatırlandı. Amerika Birleşik Devletleri'nde yüzbinlerce zenci sokağa dökülüp yılların öfkesini boşalttı. Şimdi Amerikan yönetimi bu tepkiyi bir deşarj olarak yalıtma çabasına girişti. Her zaman olduğu gibi önce "ez" sonra "çöz" politikası ile sağlanacak bir üstünlükle yapmak zorunda bunu.

Türkiye egemenlerinin Kürt halkına yönelik yaptığı ez-çöz politikası, sözde eşitlik ve ortak ülküler, ABD'de gerçek yüzünü gösterdi. Amerika'da burjuva ve idareci bileşimi zenci çoğunluğun renklerini taşımıyor. Amerikan emekçileri içinde ırksal-kültürel ortaklığının yanında zencilerin çoğu emekçi ortaklığı içindedir. Doğal olarak her bakımdan iki eşitsizlik ve karşıtlık söz konusudur. Onlarca yıldır değişmeyen ve genel özelliklerini sürdüren bu karşıtlık, Los Angeles'ta, bardağı taşıran son damla görevi gören R.King'in dövülmesi olayı ve ona işkence yapan polislerin beraatı olayı, emekçi kimliğini ortaya koyarak olmasa da ortak yazgıyı ortaya koyarak zencilerin ayaklanmasıyla sonuçlandı. Ancak iç içe olan bu kimliğin bir yüzüne bakmak herkesi yanıltır, başta örgütsüz ve tepkisel karşı çıkış yapan Amerikalı zencileri.

Üçbin kişi yaralandı, %80'i zenci, 40 kişi öldü, ölenlerin büyük çoğunluğu zenci ve genç zenci işçi çocuklar.

Amerikan rüyasının çok çabuk Amerikan kabusuna dönüştüğü ortaya çıktı. Bu kabus bundan sonra daha çok görülecek. Emperyalistler arası gerilimler içinde daha şiddetli olması ise kaçınılmazdır.

Zenci kalkışmasının faturası yine zencilere ödettiriliyor. R.King davası tarihin en çarpıcı skeçlerinden biri olarak canlandırılacak uydurma bir yargı ile kamuoyu tatmin edilmeye çalışılacak. Elbette Los Angeles'ta 4500'ü Federal olmak üzere onbine yakın asker ve polisin işgali altında.

GAZİANTEP'TEN İZLENİMLER

Ahmet ÇALDIRAN - Beyhan İNCE

1. Tüm Bel-De Sen Antep Şubesi ilk kongresini 18.04.1992 tarihinde yaptı. Katılım oldukça yüksekti. Yönetime kurucular kurulu tekrar seçildi.

2. Eğitim-İş'in 18.4.1992 saat 14:00'de değerli öğretmen devrimci kadın G.Antep İnsan Hakları Şube başkanının eşi Hatice Gül Çelik'in anısına düzenleğini memur sendikacılığı isimli panel yapıldı.

Panele Alpaslan Işıklı, Seyhan Erdoğdu ve Akın Birdal katıldı. Panelde önce Eğitim-İş adına görevli arkadaşlar konuştu. Daha sonra 1. turda Alpaslan Işıklı, sendikacılığın tarihsel gelişimini anlattı. Alpaslan hocadan sonra Seyhan Erdoğdu günümüzde sendikacılığı tek kelimeyle çok güzel vurgularla anlattı. Seyhan Erdoğdu'dan sonra söz alan İHD genel sekreteri Akın Birdal sendikacılıkla, insan hakları ayrılmaz bir bütün olduğunu vurgulamaya çalıştı. 2. turda ise yine ilk sırada olan Alpaslan Işıklı memur sendikacılığının nasıl olması gerektiğini anlatıp sorulan sorulara da yanıt vermeye çalıştı. Seyhan Erdoğdu ise memur sendikacılığının ne olması gerektiğini vurgulamaya çalışırken sadece yazılı olarak 2. soruyla karşılaştı. Sorulan sorunun önemli halkası Antep devrim temsilcisi Ahmet Çaldıran tarafından iletilen soruydu: Soruyu aynen naklediyorum. 'Ülkemizde devletin baskıcı, yasakçı olduğunu düşünürsek, memur sendikacılığı nasıl bir seyir izlemelidir?" Seyhan Erdoğdu konunun asıl öneminin bu olduğunu belirterek geniş olarak anlatmaya çalıştı. Devrim Dergisi olarak salona getirilen çelenk, katılımcıların sempatisiyle karşılandı.

3. 19.4.1992 tarihinde İHD Antep sube kongresi yapıldı. kongre salonu tamamiyle doluydu. İlk konuşma İHD genel sekreteri Akın Birdal tarafından yapılıd. Birdal, ülke genelinde insan hakları ihlallerini çok güzel bir dille anlattı. Birdal'ın ardından İHD yönetimi tarafından çalışma ve mali giderler konuşuldu. konuk konuşmacı Avukat Salih Şahin ise genel anlamıyla Türk aydınlarının Türk devrimcilerinin Kürt sorununa yaklaşımlarının yeterli olmadığını, bundan dolayı da genelde Türk aydın ve devrimcilerini tanımadığını, istisnaların hariç olduğunu belirtti. Daha sonra gelen konuk konuşmacı arkadaşlar insan haklarıyla ilgili düşünceleri anlattılar. Bir ara divan başkanlığından şöyle bir uyarıda bulunuldu. "Siyasi düşünceler burada konuşulmasın" Fakat divanın uyarısı boşa çıktı. Sosyalist basın adına "DEVRİM" temsilcisi Ahmet Çaldıran hazırlamış olduğu yazıyı okudu. Ahmet Çaldıran on iki yıldır bu kadar insanın önünde konuşmadığından dolayı bir çocuk gibi heyecanlıydı. Konuşması bittiğinde salon alkışlarla inliyordu. Konuşmacı Vakkas Kılınç ise insan hakları konusunda önemli vurgular yaparak büyük alkışlar aldı.

GAZİANTEP BAROSU PROTESTO EDİLMELİDİR

12 Eylül ülke genelinde basınıyla yasalarıyla eğitimiyle toplumu pasifize etmiştir. İnsanları 'vurdum duymaz' 'bananecilik "köşe dönmecilik' 'Bana dokunmayan yılan bin yaşasın' gibi anlayışlarla duyarsız ve etkisiz halde getirerek yönlendirmektedir.

Dünyadaki değişim, sosyalist ülkelerin çözülüşünü, mali sermayenin "yeni dünya düzeni"ni hesaba katıp tekrar gözden geçirirsek, devletle bütünleşen tekelci kapitalizmin toplum üzerindeki etkisi ve deneitimini görmekte fazla güçlük çekmeyiz. Dünya ve ülkemizde yaşanan bu krize müdahale etmek, dünya politikasını emperyalizmin öncülüğünden alıp işçi sınıfı ve emekçiler lehine yürütmek için birlikte birşeyler yapmak gerekir.

Yukarıda yaptığım genellemeler ışığında ilimiz Gaziantep'de bir çok gariplikler yaşanmaktadır. Gaziantep ağırlıklı olarak Kürt ve Türk halklarının birlikte yaşadığı bir kent. Hareketli kitlelerin yerini bir sessizlik bürümüş. İnsanlar öldürülüyor gözaltına alınıyor, kimsenin umrunda değil. Özellikle de insan hakları ile içiçe olan avukatlık mesleği ölü toprağın üzerine serilmiş dirilmek bilmiyor. Gaziantep Barosunda bulunan avukatlar sosyalistlerin davalarına girmiyor, girmekten kaçıyor.

Bu kaçış niye? Özellikle de sözüm ona ilerici, demokrat, devrimci geçinen avukatlara sesleniyoruz. Neredesiniz?

Seçim meydanlarında milletvekilliğine soyunan avukatların, sürekli işledikleri konu, 12 Eylülcülerden hesap sormaktı. Peki hani nerdeler oniki eylülden hesap soacak avukatlar? İnsanlar gözaltına alınıyor. İşte fırsat, buyurun! Sosyalist basının temsilcileri muhabirleri gözaltına alınıyor. Fakat ne yazık ki ilerici avukatlardan hiç bir ses yok. Gaziantep Barosunda bir devrimciyi savunacak avukat yok. Gaziantep barosunun bu tutumunu ülke genelindeki Baro kuruluşlarındaki sosyalist avukatlar protesto etmelidirler.

Gaziantep İnsan Hakları Derneği kongresinde Gerçek, Emeğin Bayrağı, Newroz, Kurtuluş, Emek ve Devrim dergileri adına dergimizin Gaziantep temsilcisi Ahmet Çaldıran'ın konuşmasını sunuyoruz.

Değerli Dostlar;

Öncelikle üstüne basarak belirtelim. 15 aydır anti-demokratik ve bir o kadar da keyfi nedenlerle kapalı tutulmakta olan Gaziantep İnsan Hakları Derneği'nin açılması ve yasal olarak çalışmaya başlamasından çok mutluyuz.

Dünyada son on yıldır çok hareketli ve sıcak olayların cereyan ettiği, sosyalist ülkelerin alt-üst olduğu çok zorlu bir dönemden geçiyoruz. Sosyalist ülkelerin çözülmesiyle dünya devrimci hareketinin gerilediği, dengelerin değiştiği, gündemi emperyalist kapitalist kampın belirlediği dönemeçleri yaşıyoruz.

Emperyalizmin alternatifi olarak bulunan sosyalist ülkeler artık bulunmamakta. Mali sermaye geçici olarak dünyada egemenliğini pekiştirirken, egemen güçlar arasındaki çelişkiler ve emek-sermaye arasındaki tezatlık devam etmektedir. Çelişkiler derinleşmekte, daha yüksek boyutlara tırmanmaktadır.

Değerli Dostlar;

Dünyada bahsettiğimiz olaylar yaşanırken Türkiye ve Kürdistan'da neler yaşanmaktadır. Hepimizin bildiği gibi 12 Eylül faşizmi işçi sınıfının ve emekçi kesimin tüm demokratik haklarını askıya alıp, en başta sosyalistlere karşı azgınca saldırılarda bulunduğu, insanları darağaçlarında sallandırdığı, karakollar, polis şubeleri birer mezbaha haline geldiği, sadistçe işkence tezgahlarının kurulduğu, polis süsü verilerek insanların evlerinden alınıp öldürüldüğü, kontr-gerillanın cirit attığı, faili meçhul cinayetlerin devam ettiği, yıllardır ulusal ve toplumsal devrimci demokratik hakların budandığı, sözümona terörist diye insanların öldürüldüğü, toplu katliamların yapıldığı ülkelerde yaşıyoruz. Yaşamakta olduğumuz bu topraklar sosyalistlerin, Kürt ulusunun katledilmiş cesetleriyle doludur. Onların kanlarıyla boyanmıştır. Daha belleklerimizdeki acılar silinmeden, Sayın Akın Birdal'ın bizzat tanık olduğu Newroz katliamı ortadadır. Sermaye cephesi Newroz'la kalmadı. İşte Savur'da 33 kişi, İstanbul'da 11 kişi yargısız katlederek işlenen cinayetlere bir yenisini eklemiştir. Sermayenin bugün yarın ve sonrasında daha neler yapabileceği bugünden ortaya çıkmaktadır. Türkiye ve Kürdistan emperyalizmin Ortadoğu politikasında önem verdiği çeşitli politik senaryoların içinde bulunduğu hassas bir konumdadır. Egemen güçler istikrarı sağlayamamakta... Çok ciddi bir şekilde kriz yaşanıyor. İşsizlik had safhada, enflasyon tırmandıkça tırmanıyor. TC devleti içine düşmüş olduğu krizden dolayı, ekonomik, sosyal, siyasal olarak hızlı bir çöküş içerisindedir. Yaptığı seçimler, değiştirdiği vitrinler bir işe yaramamaktadır.

Değerli arkadaşlar;

Biz sosyalistler kimsenin namusuna göz koymadık, kaçakçılık yapmadık, sahte şirketler kurmadık, kimseden rüşvet almadık, rüşvet vermedik. Hırsızlık yapmadık. Yine de tüm bunlara rağmen ilan edilen tek suçlu sosyalistlerdir. İşçi sınıfı ve emekçilerdir. Ulusal mücadeledir. Horlanan, ezilen, işkence gören, öldürülen sosyalistlerdir. Bundan dolayıdır ki insan haklarını savunan, ciddi şekilde gündemde tutan sosyalistler olmuştur. Bugün TC devleti insan hakları bakanlığının kurulacağını belirtiyor. Bu onun açmazlığının göstergesidir. Sermaye herşeye nasıl el atıyorsa, İnsan Hakları Derneğini de kendi güdümü altına almaya çalışıyor. Biz sosyalistler inanmıyoruz ama TC devleti gerçekten insan haklarından yana ise işçilerin, emekçilerin bayramı olan 1 Mayıs'ı yasallaştırmalıdır. 1 Mayıs kapalı salonlardan alanlara taşınmalıdır. 1 Mayıs için alanlara diyoruz.

Ulusal bayram olan Newroz yasallaşmalıdır, TC devleti insan haklarından yana ise aldatmacaları bırakıp işkencelere son versin, işkence yapanları yargılasın, faili meçhul cinayetlerin üzerine gitsin. Kontr-gerillayı ortaya çıkarsın, katliamlara son versin. Halen sosyalist basının önündeki engelleri kaldırsın, kitapların toplatılmasına son versin. Hiçkimse evlerinden, işyerlerinden alınmasın, 125. madde kaldırılsın. Biz sosyalistler olarak utanç verici muhbirlik ajanlık tekliflerine son verilsin diyoruz.

Toplumsal-ulusal demokratik taleplere kulak verilsin. Bugün Kürt ulusunun varlığını tanımayan, ulusların kendi kaderlerini tayin haklarını savunmayan ne demokrat olabilir, ne de insan hakları savunucusu olabilir.

Evet arkadaşlar!

Gün birlik, gün mücadele ve dayanışma günüdür. Yüreği insandan, insanlıktan yana atan her bireye kapitalizmin zulmü, ve zorbalığından kurtulmak için Türkiye ve Kürdistan'da yükselen ulusal ve toplumsal alevlerin alazına yakalanmak yerine iradi ve gönüllü olarak güç verelim. Biz sosyalistler diyoruz ki, dünya devrimci önderlerinden Rosa Lüksemburg'un vurguladığı gibi bu mücadelede Vardık VarızVarolacağız.

1 Mayıs'ın 106. yıldönümünde
bir kez daha

Proletarya enternasyonalizmi üzerine

H. YURTSEVER

1

Proletarya enternasyonalizmi, devrimci sosyalizmin en temel, ama aynı zamanda içi en çok boşaltılmış, tanımı en çok değiştirilmiş kavramlarından biridir. Bu yüzden kavramın orijinal kaynakları, doğuş ve gelişme süreci içinde ele alınması, yeni olgulara yanıt verecek yönde geliştirilmesi gerekiyor.

"İşçilerin vatanı yoktur!"

Proletarya enternasyonalizmi düşüncesinin temel önermesi, Lenin'in deyimiyle "sosyalizmin temel gerçeği" Komünist Manifesto'nun bu ünlü sözleriyle formüle edilmiştir.

Büyük ölçekli fabrika üretiminin yol açtığı üretim genişlemesi, yeni pazarlara gereksinim duyan burjuvaziyi feodalizmin yerel sınırlarını aşıp yeryüzünün dört bir yanına koşmaya, her yerde olmaya, her yerde yerleşmeye, her yerde bağlantılar kurmaya zorladı. Sermayenin hareketinin sonucu olarak uluslararası işbölümü ve dünya pazarı oluştu. Çeşitli ülkelerde, toplum bir yanda işgücünü pazarda satmak zorundaki mülksüz-özgür işçi ile, öte yanda üretim araçlarına sahip burjuvazi olarak birbirine düşman iki kampa ayrıldı. Üretici güçlerin evrensel gelişmesi, dünya pazarının oluşması, işçi sınıfının dünya-tarihsel varoluşunun temellerini attı.

Ancak, aynı temel, modern burjuva ulusal devleti de yarattı. Mülkiyetini ve sömürüsünü içeriye ve dışarıya karşı koruma zorunluluğu duyan burjuvazi, ulusal devlet biçiminde örgütlendi. Burjuva devletin ortaya çıkışıyla, proletarya da kendisini sınıf mücadelesi alanı olarak burjuva anavatanın içinde buldu. Manifesto'da "İşçilerin vatanı yoktur"un hemen ardından gelen cümlede işçi sınıfının ulusla ilişkisi şöyle anlatılıyordu: "Proletarya, sözcüğün burjuva anlamında olmasa da, en başta siyasal egemenliği elde etmek, ulusun öncü sınıfı konumuna yükselmek ve ulusu bizzat oluşturmak zorunda olduğu ölçüde ulusaldır."

Uluslararası alanda varolmadan önce, ulusal düzeyde varolmanın gerekli olduğu bir tarih döneminde proletaryanın karşısına da ulusu oluşturmak görevi çıkabiliyordu. Proletaryanın ulusallıkla ilişkisinin birinci boyutu budur. İkinci boyut burjuvaziyle savaşımın çerçevesi ve zemini olarak ulusal devletle ilişkisinde ortaya çıkıyor. Bu ikinci boyutla ilgili olarak Lenin 1908'de, "Anavatan, yani verili politik, kültürel ve toplumsal ortam, proletaryanın sınıf mücadelesinde en önemli faktördür." (1) diyordu. "Proletarya, savaşımının siyasal, toplumsal ve kültürel koşullarına, sonuç olarak ülkesinin kaderine kayıtsız kalamaz. Ancak ülkenin kaderi, onu burjuva "yurtseverliği" nedeniyle değil, sınıf mücadelesini etkilediği ölçüde ilgilendirir."(2) Ancak ister tarihsel, ister mücadelenin güncelliğiyle ilgili nedenlerle olsun ulusallık boyutu içerikte değil biçimdedir: "İçeriğinde değil ama biçiminde, proletaryanın burjuvazi ile savaşımı ilkin ulusal bir savaşımdır." (Manifesto) Burada bütün sorun, işçi sınıfının dünya tarihsel varoluşu ile burjuvaziyle önce bir ülke sınırları içinde hesaplaşması gerekliliği arasındaki ilişkiyi doğru anlamaktır. İşçi sınıfının varoluşu ve sınıf mücadelesi dünya pazarındaki işbölümüne göre belirlendiği ve bu sınıfın koşulları her yerde aynı olduğu için bu ilişkinin içeriği her zaman enternasyonaldir.

2

İşçi sınıfının dünya-tarihsel varoluşu gibi, proletarya enternasyonalizmi de kapitalizmin ürünüdür.

"Tüm işçilerin birliği, kapitalist sınıfın işçiler üzerindeki egemenliğini tek ülkeyle sınırlamamasından doğan bir zorunluluktur. Değişik ülkeler arasındaki ticari bağlar artıyor ve yaygınlaşıyor. Sermaye sürekli olarak bir ülkeden ötekine geçi-

yor. Bankalar, sermayeyi birleştiren ve kapitalistlere kredi dağıtan bu büyük emanetçiler ise, ulusal kurumlar olarak doğuyor, sonra enternasyonelleşiyor, tüm ülkelerden sermaye topluyor ve bunu Avrupa ve Amerika kapitalistleri arasında dağıtıyorlar. Şimdi yalnızca bir tek ülkede değil, aynı anda birkaç ülkede birden kapitalist işletmeler kurmak üzere dev anonim ortaklıklar örgütleniyor. Kapitalistlerin uluslararası kuruluşları doğuyor. Kapitalist egemenlik enternasyonaldir. Bu nedenle, tüm ülkelerde işçilerin kurtuluş için savaşımı, ancak enternasyonal sermayeye karşı birlikte yürütülürse başarılı olur." (3)

İşçi sınıfı dünyanın her yerinde aynı ortak özellikleri gösteren bir sınıftır: Tarihsel olarak belirlenmiş toplumsal üretim içindeki yeri, üretim araçlarıyla ilişkisi, emeğin toplumsal örgütlenmesindeki rolü ve sınıf düşmanı her yerde aynıdır. Emeğin kurtuluşu bu nedenle yerel ve siyasal değil, enternasyonal ve toplumsal bir sorundur.

Proletarya enternasyonalizminin böyle bir nesnel temeli var. Ancak nesnel temel kendiliğinden enternasyonal bilinç ve örgütlenme yaratmıyor. Kapitalizm altında, üretimin toplumsallaşması, sermayenin merkezileşmesi ve uluslararasılaşması tarihsel bir eğilimdir. Büyük ölçekli sanayi, işçileri de büyük birimler içinde toplar, üretimi olduğu gibi emeği de toplumsallaştırır. Ancak, sermayedeki kendiliğinden siyasal merkezileşme, uluslararasılaşma eğilimi emekte yoktur.

Bir kez, ulusal devlet çerçevesi, dil vb. farklılıklar işçi sınıfı açısından aşılması kolay olmayan engellerdir. Ayrıca, eşitsiz gelişmeden, tarihsel ve toplumsal oluşumların başkalığından gelen farklılıklar var. İşçi sınıfının her ülkedeki toplumsal ağırlığı, sınıf savaşımının somut siyasal koşulları da ülkeden ülkeye farklıdır.

Sorunun can alıcı noktası şudur: Proletarya enternasyonalizminin gerçek yaşamda varlık bulması, işçi sınıfının enternasyonal düşünce ve davranış yeteneği kazanmasına bağlıdır. Engels, proleter hareketin en güçlü enternasyanal bağını ideolojik birliğin oluşturduğunu yazıyor. (4) Dünya devrimi ve dünya düzeni bu bağın en özlü anlatımıdır. Böyle bir ortak hedef olmasa enternasyonal bilinç ve davranış da olmaz.

Lenin 1915'de Uluslararası Sosyalist Komite'ye gönderdiği mektupta bir adım daha ileri gidiyor. Şunları yazıyor:

"5-8 Eylül tarihlerinde yapılan konferansta kabul edilen 'ortak bakış açısı'nın 'yetersiz'liğinde sizinle tamamen aynı görüşteyiz. Bu ilkeyi çok daha ayrıntılı ve özel biçimde geliştirmek, dayatan bir zorunluluktur. Hem ilke, hem de ortak pratik açısından gereklidir; enternasyonal çapta birleşik eyleme etkinlik kazandırmak, hem temel ideolojik görüşlerde açıklığı, hem de bütün pratik eylem yöntemlerinde tam bir kesinliği gerektirir."(5)

Lenin proletarya enternasyonalizminin hayata geçmesi için ideolojik görüşlerde açıklığın yanı sıra eylem çizgisi ve taktiklerde de birlik ve kesinlik arıyor. Bunları yazdığı zaman henüz ne Ekim devrimi yapılmıştır ne de Komintern vardır! Soruna ilkesel düzeyde yaklaşıyor.

Dünya işçi ve komünist hareketinin enternasyonal deneyimini aktarmak ve çözümlemek gibi kapsamlı bir işe girişmeden, Marx, Engels ve Lenin dönemi enternasyonal siyaset ve örgütlenmelerinden süzülen en temel ilkeler şöyle özetlenebilir:

Birincisi, işçi sınıfının genel çıkarları, özel ve kesimsel çıkarların üstündedir. Dünya devriminin ve sosyalizminin çıkarları tek tek parçalardan öndedir. "Proletarya enternasyonalizmi, en başta herhangi bir ülkedeki proleter savaşımın çıkarlarının, dünya ölçüsündeki aynı savaşımın çıkarlarına bağlı kılınmasını" gerektirir.(6)

İkincisi, dünya işçi sınıfının ulusal birlikleri, uluslararası hareketin gönüllü ve eşit üyeleridirler.

Üçüncüsü, konumu ve sınıf çıkarları her yerde aynı olan dünya işçileri ortak bir strateji, örgüt ve eylem çizgisine sahip olmalıdırlar.

3

2. ve. 3. Enternasyonal'in deneyimlerine baktığımızda ikisinde de proletarya enternasyonalizminin burada özetlemeye çalıştığımız temel düşünce ve ilkelerinin yaşama geçirilemediğini görüyoruz. Birinci dünya savaşı öncesinde kapitalist ülke işçilerinin ve partilerinin çok büyük bölümü kendi burjuvalarının yanında sınıf kardeşlerine karşı savaştılar.

Ekim devrimi ile başlayan sürecin dünya devrimine büyüyememesi de proletarya enternasyonalizmi düşünce ve pratikleri üzerinde olumsuz ve nesnel bir etki yaptı. Tek ülkede sosyalizme mahkum ve mecbur olmak, emperyalist zincirden kopan ama zincirin tümünü çekemeyen halkaya son derece önemli ama çelişkili bir misyon yüklemiştir. Kapitalizmin yadsınması olan Sovyet Sosyalizmi, iktidarı yitirmekle reddettiği dünya sistemiyle yan yana yaşamak ikilemi arasında sıkışmıştır. Lenin'in başlangıçta geçici olacağını

düşündüğü barış içinde yan yana yaşama durumu, hem nesnel koşulların, hem de nesnelliğe boyun eğen siyasetlerin sonucu olarak kalıcı bir siyaset stratejisine dönüşmüştür. Oysa daha o tarihlerde başta Lenin olmak üzere birçok önde gelen Bolşevik'in görüp söylediği gibi, Sovyet Cumhuriyeti ile uluslararası sermayenin barış içinde yan yana yaşaması olanaksızdı ve devrimin er ya da geç uluslararası sermaye ile çakışması kaçınılmazdı. Çatışmanın er değil geç, sıcak ve toptan değil bir yıpratma savaşı biçiminde gelmesi tek ülkedeki sosyalizme zaman kazandırmış ama proletarya enternasyonalizmi ilkelerinin sulanıp çözülmesine de yol açmıştır. Proletarya enternasyonalizmi düşüncesi tek sosyalist ülkenin varlığına ve korunmasına indirgenmiş; tersinden söylenirse, tek ülkedeki sosyalizmin çıkarları dünya devriminin çıkarının üzerine çıkarılmıştır.

Üçüncü Enternasyonal bu durumdan kaynaklanan bir çelişkiyi hep taşımıştır: Devrimci sürecin, enternasyonal örgütlenmenin önderliği devrim yapmak zorunda olanlara değil, kendi devrimlerini zaten yapmış olanlara geçmiş, devrimini yapmamış kapitalist ülkelerin komünistleri Komintern aracılığıyla Sovyet hükümetinin uluslararası siyasetlerinin edilgen izleyicileri durumuna düşmüşlerdir. Böylece, III. Enternasyonal, devrimi sürekli kılmak ve dünyaya yaymak olarak özetlenecek devrimcileştirici rolünü oynayamamış, Rus devrimini ileri çekememiş, kendisi Rus devriminin sınırlarına tabi kalarak zaman içinde statükocu bir kimliğe bürünmüştür. Proletarya enternasyonalizminin temel ilkelerinden biri olan "genel ve ortak çıkarlar" kavramı da, "sosyalist ülkelerin çıkarına olan her şey" olarak algılanmaya başlamıştır.

Bu süreç tek yanlı ilerlememiştir. Ekim devriminden uzaklaşıldıkça, sosyalizmin kurulmasıyla ekonomik koşulları iyileşen Sovyet işçilerinin bu kazanımlarını koruma refleksi ile, sosyalist hareketin tarihsel ve pratik olarak önemli merkezlerinden olan emperyalist Batı Avrupa işçi aristokrasisinin yaşam standartını sürdürme güdüsü bir noktada buluşmuş, ikisi birden proletarya enternasyonalizmine karşı tutucu bir temel oluşturmuşlardır. Sovyet sosyalizmi ile Avrupa komünizminin "ortak birleştirici ilke"sinin yarım yüzyıl içinde proletarya enternasyonalizminden "barış"a kaymasının altında yatan budur: Sovyetler ve Avrupa'daki dünyanın öteki bölgelerine göre ileri yaşam standartlarını korumanın başa alınması ve barışın da verili yaşam düzeyinin korunması olarak anlaşılması.

Proletarya enternasyonalizmi teori ve pratiğindeki bozulmada Sovyet merkezli dünya komünist hareketinin yapılanma özellikleri ve iç ilişkiler sistemi önemli ve olumsuz bir rol oynamıştır. Gerek Komintern döneminde, gerekse Komintern sonrasında farklı ülkelerin komünist hareket ve örgütlerinin eşitliği, bağımsızlığı, birbirlerinin iç işlerine karışmama, birbirlerine karşı güç ve hegemonya kullanmama "ilkeleri"ne uyulmadığı açık seçik ortadadır. Dünya komünist hareketi içinde Hindistan'ın kast sistemine benzer bir hiyerarşi oluşmuş, uluslararası toplantılar, komünist ve işçi hareketinin gerçek sorunlarının özgürce tartışıldığı platformlar olmaktan çıkartılarak önceden redaksiyonu yapılan ve hepsi birbirine benzeyen raporların okunduğu ruhsuz, bürokratik seremoniler durumuna getirilmiştir. Komünist hareketin enternasyonal ortak dergisi olarak bilinen Barış ve Sosyalizm Sorunları dergisi, kendisine gönderilen yazıları, yazarının bir tek cümlesine bile sadık kalmadan yeniden yazıp o yazarın adıyla yayınlamak gibi inanılmaz işler yapmayı kural haline getirmiştir. Bu kadar bozulmuş ve içinden çürümüş bir hareketin enternasyonalist düşünce ve pratiklere bağlı kalması mümkün değildir.

Proletarya enternasyonalizminden uzaklaşmada en önemli nedenlerden biri, değişik ülkelerden işçiler arasında "en güçlü bağ" olan ideolojinin bu özelliğini yitirmesidir. Proletarya enternasyonalizminin bir bilinç ve örgütlülük durumu olması, komünist partilerin,e üyelerini ve işçi sınıfını enternasyonalist ruhta eğitme görevi verir. Oysa, ne Sovyet işçileri, ne de Batı Avrupa işçileri böyle bir eğitimden geçtiler.

Dünyanın iyice küçüldüğü ve bütün ilişkilerin uluslararasılaştığı bir zamanda proletarya enternasyonalizmi en zayıf dönemini yaşıyor. Bugün, değişik ülkelerdeki komünistler arasında ideolojik-örgütsel birlik bir yana, düzgün iletişim bile yoktur. Dünya sosyalizm güçleri zayıf, dağınık, ne yapacağını bilmez bir görünüm içindeler. Gerileyen yalnız enternasyonal hareket değil, proleter harekettir. Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa ülkelerinde sosyalizmin çözülmesiyle birlikte dünya bir gericilik dönemine, uluslararası işçi ve komünist hareketi de büyük bir likidasyon dalgasının etkisi altına girmiştir.

Peki, bütün bunlar proletarya enternasyonalizminin öldüğü anlamına mı geliyor? Bundan sonra dünya süreçlerindeki uluslararasılaşma eğilimine kapitalizm mi yanıt verecek? Proletarya enternasyonalizmi yerine sermaye enternasyonalizmi dönemi mi başlıyor?

4

Kapitalizm altında üretimin toplumsallaşması ve uluslararasılaşması tarihsel bir eğilimdir. Bilim ve teknolojinin üretime giderek daha geniş ve hızlı girişi ile birlikte üretim sürecinde önemli gelişmeler oldu: Toplumsal üretimde harcanması gereken emek zamanı kısaldı; canlı emek kullanımı azaldı, emeğin niteliğinde kafa emeğinin oranı yükseldi ve mülkiyetin tabanı genişledi. Bunları, tümünün anlatımı olarak emek üretkenliği önemli oranlarda arttı. Çağdaş ölçeklerde üretim, devasa ve karmaşık bir iş durumuna geldi. Artık hammadde, enerji kaynağı ve pazarı birlikte ele alan, üretim ve dağıtımı dünya çapında planlayan bir örgütlenme gerekiyor. Tekelci kapitalizm bu gereksinime ne ölçüde yanıt verebilir?

Çokuluslu şirketler çağının, sermayenin, kârın ve malların serbest dolaşımı demek olduğu, bu sürecin ulusal devletlerin sonunu getireceğini savunanlar bu soruyu şöyle karşılıyorlar: Çokuluslu şirketlerin amacı, sermaye ve malların global hareketini en yüksek esneklik, en düşük üretim ve dağıtım maliyeti ile sağlayarak kârı azamileştirmektir. Dolayısıyla, herşey planlanmalı, koordine edilmeli ve yönlendirilmelidir.Bu zorunluluk bütün ulusal sınır ve engellerin kaldırılmasını, zamanını dolduran eski tip ulusal devletin tarih sahnesinden çekilmesini getirecektir. Ya da çokuluslu şirketler uluslararası sorunları kendi aralarında çözüp; ulusal devletleri bu iradeye uymaya zorlayacaklardır.

Bu "teknolojik-determinist" ya da Kautsky'nin "ultra-emperyalizm"ini çağrıştıran akıl yürütmeler dünya gerçeklerine uymuyor.

Bir kez, emperyalist dünya düzeni bir uluslar hiyerarşisidir. Değişik endüstriyel gelişme aşamasındaki ülkelerin birbirleriyle olan ilişkileri son derece karmaşık ve çelişkilidir. Bu dünya sisteminin en önemli özelliklerinden biri, üçüncü dünya denilen ülkeleri emperyalist ülkelere, genel olarak da daha zayıf olanları daha güçlü olanlara bağımlı kılan bir ilişkiler bütünü olmasıdır. Bu farklılaşma ve bağımlılık, sermayenin uluslararası dolaşımını teknik bir sorun olmaktan çıkarıp siyasal bir sorun durumuna getirmektedir. Yabancı sermayenin, dünyanın herhangi bir ülkesine yönelmesi, o ülkenin siyasal ortamı, ücret düzeyi, vergi sistemi, hukuk düzeni, vb. birçok koşula bağlıdır.

İkincisi, çokuluslu sermayenin uluslararası istikrar ve güvenliğe gereksinimi sürmekte, ülke sınırları içinde polis gücü, dışarıda silahlı kuvvetler, dolayısıyla ulusal devlet önemini korumaktadır.

Üçüncüsü, çokuluslu denilen sermaye grupları gerçekte küresel ölçekte faaliyet gösteren ulusal organizasyonlardır. Her kapitalist firma dünya sistemiyle bağını ulusal devlet kanalıyla kuruyor. Çokuluslu şirketlerin belirleyici sahipleri ve karargahları, emperyalist metropollerden birinde konumlanmıştır ve kâr paylarını bu ülkenin para biriminden alıyorlar.

Dördüncüsü, çokuluslular arasında rekabet ve bu rekabette devlet desteğine ihtiyaç sürmektedir. Ayrıca, araştırma, geliştirme çalışmaları hâlâ ağırlıklı olarak devlet tarafından finanse ediliyor; kredi sorunlarında, iflas tehlikesinde devletin kurtarma operasyonlarına ihtiyaç duyuluyor.

Beşincisi, önde gelen emperyalist ülkeler arasında rekabet ve hegemonya savaşı var ve bu çokuluslular da doğrudan etkiliyor.

Dünya süreçlerindeki enternasyonelleşme eğilimine, kapitalizmin olumlusundan yanıt vereceğini savunan başka görüşler de var. Sosyalizmle kapitalizmin, ikisinin de çıkıntılıklarının törpülendiği bir ara noktada buluşacaklarını ileri süren konverjans teorileri, ya da sosyalizmin çözülüşünden sonra daha ağırlıklı olarak kapitalilzmin kendi yolundan, tedrici ve evrimci bir yoldan çelişkilerini yok ederek sosyalize olacağı tezleri örnek verilebilir. Bu tezler büyük emperyalist güçlerin kendi aralarında dünya tröstü kurarak anlaşacakları, barışçıl yöntemlerle pazarları paylaşacakları "ultra emperyalizm" teorilerine dayanıyor. Lenin'in 1915'te söylediği gibi, tek dünya tröstüne doğru bir gelişme olduğu doğrudur. Ancak bu gelişme, öyle gerilimli, çelişkili, çatışmalı ve çarpıntılı bir tempoyla ilerliyor ki, tek dünya tröstüne ulaşmadan önce emperyalizm patlayacak ve zıddına dönüşecektir. (7) Lenin'in bu saptaması defalarca kanıtlanmış bir gerçek olmanın ötesinde bir geçerlilik taşıyor. Dünya tekeline doğru gidişin, patlamasız, sıçramasız olması mümkün değil.

Bugünkü dünya durumu bütün göstergeleriyle, son derece patlamalı ve çatışmalı bir döneme girildiğini gösteriyor. Emperyalist yeniden paylaşım, birleşme ve anlaşmalarla, barışçıl düzenlemelerle değil, hegemonya kavgalarıyla, bölgesel savaşlarla, parçalanma ve bölünmelerle geliyor. "Üçüncü dünya"nın, uluslar hiyerarşisinin, rekabetin varlığı, en önemlisi kapitalizmin varlığı; nesnel gelişmelere ve tüm insanlığın çıkarlarına uyumlu, birleşik, evrensel ve barışçıl bir dünyanın önündeki en büyük engeldir. Bugünkü durum bir yana, kapitalizmin doğası enternasyonalizmi reddediyor. Kapitalizmin ona, hem gelişme ve zenginlik, hem yoksulluk ve adaletsizlik yaratma kapasitesi veren

dinamiği kâr'dır. "Kapitalizmde kâr kendi içinde bir amaçtır, kendi içinde bir sondur" (8) Artı-değer sömürüsü, kâr temel motivasyon olduğu sürece bu sistem kendini aşamaz. Sermaye enternasyonelleşmeden yapamaz; ancak aynı sermaye kendi yarattığı bu gelişmenin önüne kendi varlığını çıkarmadan da, edemez. Burjuva kozmopolitizmi enternasyonalizm ihtiyacına yanıt veremez.

Son olarak, işçi sınıfının tarihsel misyonunu, insanlığın evrensel kurtuluşu düşüncesini kökünden yadsıyan partikülarist, parçacı görüşler üzerinde kısaca durmamız gerekiyor.

Geçen yılın sonunda yayınına son veren Marxism Today'de yayınlanan iki yazısıyla parçacılığın sözcülüğünü üstlenen Ernesto Laclau özetle şunları söylüyor:

"Yalnız işçi sınıfının evrensel-kurtuluşçu olduğunu savunan Marksizm değil, tarihsel değişikliğin taşıyıcılığı rolünün tanımlanmış, ayrıcalıklı tek bir aktöre ait olduğunu ileri süren bütün görüşler yanlıştır. İşçi sınıfı, "evrensel sınıf" değildir; aslında böyle evrensel bir sınıf ya da toplumsal güç yoktur. Evrensellik ve enternasyonellik dönemi kesin olarak sona ermiştir. Doğu Avrupa'daki komünist rejimlerin sonu, evrenselliğin ve enternasyonalliğin de sonudur. Enternasyoneller dünyası, parça ve özeller karşısında ve ötesinde bir insan ve sosyalist kimlik ısrarı, komünizmin 20. yüzyıldaki trajik çöküşüyle iflas etmiştir. Şimdi çok parçalı bir dünyada yaşıyoruz. "Demokrasi" davası eskinin zihnimizdeki kalıntılarıyla değil, gerçekler esas alınarak başarıya ulaştırılabilir. Partikülarizm, parçacılık, özel bir coğrafi, etnik toplumsal konumlanış ya da konu etrafında bir toplumsal kimlik oluşturmak demektir. Toplumsal aktörlerin çeşidinde büyük bir artış vardır. Demokratik toplumsal bir düzen yalnızca onların karşılıklı eylemleri ve birbirlerini yadsımalarının sonucu olabilir. Şimdi artık evrensel olmak değil, farklı olmak esastır. Demokrasi bu farklılıkların uyumlu birliğidir."(9)

Bu, emperyalizmin "böl ve yönet" ilkesini aklayan, emperyalizmin dünyayı geriye çeken parçalayıcı yönelimine "ilerici" teorik gerekçeler uyduran bir teoridir.

Laclau'nun sosyalizm, toplumsal adalet, eşitlik vb. sorunları yok. Herşey, burjuva demokrasisinden başka bir şey olmayan bir "demokrasi" kavramı etrafında dönüyor.

Bugün tüm dünyada yaşanmakta olan saçılma ve parçalanma süreci hiçbir biçimde "demokratik" bir karakter taşımıyor. Parçaların ve özellerin varoluş ve birbirleriyle ilişki biçimleri emperyalist hegemonya ve terör koşullarında gerçekleşiyor. Parçacılık ideolojisi bu egemenlik karşısında son derece edilgen ve kabulcüdür. Hiçbir biçimde bu egemenliğe karşı çıkmıyor, yaklaşımın doğası böyle bir çıkışı öngörmüyor. Parçalanmış, atomize olmuş, örgütsüz çevre ve yerel odaklara dayanacağı ileri sürülen "demokrasicilik" bir illüzyon olmaktan ileri gitmiyor.

Bu yaklaşım dünya süreçlerindeki enternasyonelleşme eğilimine yanıt vermekten de, emperyalist-kapitalist egemenliğe alternatif olmaktan da uzaktır. Emperyalist egemenlik dünya çapındadır. Gücünü, egemenliğine meydan okuyan dinamiklerin küresel birliğini ve hareketini önleme yolunda kullanıyor. Irk, ulus, din, dil temelindeki bütün bölünmeler bu amaca hizmet ediyor. Bu bölünmelerden "demokrasi" dinamikleri çıkarmak, bilinçli bir ilerleme düşmanlığı değilse fantazidir.

5

Bazı sonuçları yazabiliriz.

Proletarya enternasyonalizmi, devrimcilerin icat ettiği bir belgi değil, varlığını gerçeklikten alan, işçilerin ve tüm ezilenlerin uluslararası çıkar ve amaç birliğini anlatan bir ilişkidir.

Sermaye ihracı, sermayenin enternasyonelleşme sürecinin önemli bir aşamasıydı. Sonucu, emperyalistlerarası rekabeti kızıştırmak, paylaşım savaşına yol açmak oldu. Şimdi, çokuluslu şirketlerle birlikte üretim de enternasyonelleşmiştir. Bu gelişmenin de barışçıl ve "ultra-emperyalist" bir dönemi başlatmayacağı daha şimdiden bellidir. Tekelci kapitalizm kendi yol açtığı gelişmelerin karşısına dikilen, çelişkili ve egoist yapısıyla dünya insanlığının yararına, adil ve ortak bir yaşam örgütlemek bir yana, tekelci gruplar ve emperyalist devletler arasında hegemonya çatışmalarını, birçok çokuluslu devletin ulusal parçalara ayrılmasını vb. körüklemektedir.

Proletarya enternasyonalizmi, yalnız işçi sınıfının savaşım ve kurtuluş gereksinimine değil, dünyanın nesnel gidişine, üretim ve toplum yaşamının dünya çapında planlanma ve örgütlenme isteğine, tüm insanlığın lehine yanıt verebilecek tek çözüm yoludur. Burjuvazinin tersine, işçi sınıfının çıkarları, kendi koşullarını korumayı değil, onlardan kurtulmayı gerektiriyor. Bu gerçek değişmemiştir.

Tarihsel misyon ile gerçek durum arasında büyük bir boşluk olduğu açıktır. Komünist bir yaklaşımla ele alındığı zaman, proletarya enternasyonalizmi bir ideoloji ve bilinç sorunu, sosyalist olup

olmamakla ilgili bir nitelik sorunudur. Enternasyonal olmayan bir sosyalizm düşüncesi sosyalizm tanımının dışındadır. En küçük sosyalist nicelik bile enternasyonal bir niteliği temsil etmek durumundadır. Proletarya enternasyonalizmi ilkesini varoluş nedenimize, temel amacımıza eşdeğer tutmamız, sosyalist birey ve örgütlerimizi enternasyonal ruhta eğitmemiz, uluslararası gelişmeleri izleme, dünyanın değişik yerlerindeki devrimci sosyalist hareketlerle ilişki kurma, dayanışma görevlerini başa almamız gerekiyor.

Yeniden ve enternasyonal biçimde örgütlenmek bugün her zamankinden daha büyük bir ihtiyaçtır. Uluslararası sosyalist hareketin ideoloji ve siyaset birliği ancak dünya çapında örgütlenilerek sağlanabilir. Ayrıca, üye parti ve seksiyonların, hiç olmazsa bazı ulusal "haklarından" vazgeçtikleri enternasyonal bir örgütlenme deneyimi yaşanmadan sosyalist devletlerin egemenlik haklarından vazgeçecekleri bir dünya yaratmak mümkün değildir. Ancak, ne yazık ki, komünist hareketin bugünkü öznel koşulları yeni bir enternasyonalin örgütlenmesi için olgun değil.

Bugün komünistlerin içiçe geçmiş iki temel görev var: Kendi ülkelerinde güç olmak ve en başından uluslararası işçi hareketinin bir üyesi bilinciyle davranmak. Güç olmak, işçi sınıfı hareketiyle birleşme yeteneğine; bu yetenek gerçekten enternasyonalist olmaya, enternasyonal hareket ve örgütlenmeye gerçek katkı ise güç olmaya bağlıdır. Aralarında birbirinden koparılamaz, birbirini besleyen bir ilişki var.

Bu bilinçle, güven ve coşkuyla enternasyonalizm silahımızı kuşanalım.

Notlar

(1) Lenin, **Collected Works**, V.15, p.194
(2) agy, p.195
(3) agy. V.2, p.109
(4) K.Marx-F.Engels, **Selected Works** in Two Volumes, Moscow 1962.V2, p.338
(5) Lenin, agy, V.21, p.372
(6) agy, V.31, p.148
(7) Lenin, Buharin'in **"Imperialism and World Economy"** kitabına önsöz, Montly Review Press, London, 1973, s.14
(8) Coşkun Adalı, **Kaptalizmin Düğümleri**, Sorun Y., İstanbul, 1991, s.135
(9) Ernesto Laclau, **Marxism Today**, October 1991, December 1991
(10) E. Laclau, God Only Knows, **Marxism Today**, December 1991

RODOS VE MENEKŞE

cümle yağmur altındayım
üstüme gülüyor kuşlar
az kalan kuşlar
-kirli insanlık-
duygularına aykırı
insanlığıma yetmese de
her yeni bahar
buradayım işte
coşku duyuyorum
beni kandırıyor çıraklar

ağırlaştım nedense birden
yaşım yetmiş
birden yüzüm-birden ezel
ne kimse gelmiş
ne kimse geçmiş
buradayım işte
burada
girişte

menekşe..!
menemşe..!

bu gördüğün deniz
bakmayla akar
bu işittiğin ses
duymayla çıkar
bu dokunduğun yürek
değmeyle atar

menekşe..!
menekşe..!

taksim'deyiz kadife
temaslar içinde
kanına basıp geçiyoruz
onlarca işçinin
ölümün üstüne çiçekle
örtmüşler
her biri pankart gibi
açılmış yine de

menekşe..!
menekşe..!

buradayım işte
coşku duyuyorum
kandırıyor beni çocuklar
rodos atlayacağı zamanı
bilir

M.H.

Türkiye ekonomisine bir bakış -2

ESİN IRMAK

Bundan önceki yazımızda kapitalist üretimin koşullarının oluşum süreçlerine kısa bir yazıda yazılabileceği ölçüde değindik. Bu yazıda, bazı benzer özellikler taşıyan yıllar olan, 1945-1960 arasını, 1960-1980 yıllarını ayrı başlıklar altında yazacağım. Kapitalist üretim biçiminin kesin egemenliğine ulaştığı 1945 ve 1960 yılları arasına geçmeden önce, geçişin biçimini yazmakta yarar var.

Para ve meta kendi başına sermaye değildir. Bunları sermayeye dönüştürmek için bir yandan başka insanların işgücünü satın alarak, ellerindeki değerlerin toplamını artırmaya istekli, para üretim ve geçim aracı sahibi, öte yandan emeklerini satan, özgür emekçi olması gerekir. Meta pazarındaki bu kutuplaşmayla, kapitalist üretimin temel koşulları doğar. Kapitalist sistem, emekçilerin emeklerini gerçekleştirebilecekleri araçlarda mülkiyetten tamamen ayrılmasını varsayar. Kapitalist üretim bir kere kendi ayakları üzerine bastı mı yalnızca bu ayrılığı korumakla kalmaz, aynı zamanda onu sürekli genişleyen ölçüde yeniden üretir. Dolayısıyla kapitalist sistem için yolu temizleyen süreç ki, bir yandan toplumsal geçinme ve üretim araçlarını sermayeye, öte yandan doğrudan üreticileri ücretli işlere dönüştürüyor.

Büyük kapitalist işletmelerin kurulması için gerekli büyük parasal zenginliklerin yaratılmasında başlıca yöntemleri Marx şöyle sıralıyor:

1. Koloniler, sömürge sistemi.
2. İç borçlanma, ulusal borçlanma.
3. Modern vergi sistemi.
4. Koruma-himayecilik sistemi.

Marx şunu söylüyor: "Bu metodlar (Yukarıda sıralanan y.n.) kısmen kaba güce dayanıyor. Ama hepsi, feodal üretim biçiminin kapitalist biçime dönüşüm sürecini, serde olduğu gibi, çabuklaştırmak ve bu dönüşümü kısaltmak için, toplumun yoğunlaşmış erkini (gücünü) kullanır. Zor, yenisine gebe her eski toplumun ebesidir. Onun kendisi ekonomik bir güçtür."(1)

Kapitalizm, artı emek ile gerekli emek arasındaki orantıyı değiştirerek gelişiyor. Emek üretkenliğinin gelişmesindeki üç tarihsel evre, basit kooperasyon (basit el birliği), manifaktür ve fabrika aşamaları oluyor. Tarihsel planda emek üretkenliğini artırmanın ilk ve en basit şekli, basit el birliğidir. Başlıca özelliği, aynı nitelikte bir işi yapan belli sayıda işçinin bir atelyede toplanmasıdır. İşçilerin birlikte çalıştıkları süreç içinde kimilerinin bazı işlerde kimilerinin de diğerlerinde başarılı olmaya başlamalarıyla, atelyelere işbölümü girmeye başladı. İşbölümü ve el tekniği üzerine kurulmuş işletmelere manifaktür deniyor. Manifaktür ve elbirliğinin benzerliği, ikisinde de el emeğinin sürüyor olmasıdır. Üretim araçlarında bir ilerleme yoktur. Değişen işgücünün örgütlenmesidir. Bu nedenle Marx bu iki aşamaya kapitalizmin subjektif -biçimi diyor. Kapitalizm derinliğine egemen olamıyor.

"Aynı zamanda, manifaktür, toplumun üretimini ne tam olarak ele geçirebildi, ne de onu en dibine kadar devrime uğratabildi. O, kasaba zanaatkarlarının ve kırsal domestik endüstrilerin temeli üzerinde bir ekonomik sanat eseri gibi yükseldi. Gelişmenin belli bir aşamasında manifaktürün dayandığı dar teknik temel, üretimin manifaktürün kendisince yaratılmış olan gereksinimleriyle çelişkiye düştü"(2)

Marx'ın yukarıdaki söylediklerinden, manifaktürün toplumu ele geçirememesinde iki engel sayabiliriz.

1. Üstyapı olarak eski üretim biçiminin üzerine oturması
2. Manifaktürün teknik temelinin darlığı.

Çelişkinin çözümü, makinalaşmada bulundu. Manifaktür, fabrikaya geçiş için gerekli koşulları hazırladı. İşlemlerin basitleştirilmesi, işçinin kolları yerine makinenin geçmesini sağladı. Farklı işlemlerin yapımı, iş aletlerinin özgülleşmesine vardı. Manifaktür fabrika için becerili işçi kadroları hazırladı. Manifaktürün tarihsel rolünü kısaca böyle özetleyebiliriz.

Marx, fabrika aşaması için "kapitalizm şimdi objektif oldu", diyor. Fabrikaya geçiş, kapitalist üretim biçiminin kesin olarak yerleşmesini gösterir.

"Makinanın kendisi makinayla üretilir üretilmez, kömür ve demir madenciliği, metal endüstrileri ve ulaşım araçları devrime uğrar uğramaz; kısacası, modern endüstri sistemiyle üretimin gerektirdiği genel koşullar yerleşir yerleşmez, bu üretim biçimi, hammedde arzından ve ürünün elden çıkarılmasından başka hiçbir engel tanımayan sıçramalarla ve fırlamalarla, birden yayılma kapasitesi, esnekliği kazanır...modern endüstrinin belli merkezlerinin gereksinimlerine uyan yeni ve uluslararası bir işbölümü filizlenir. Ve dünyanın bir bölümünü, ana olarak endüstriyel alan olarak kalan öteki bölümünün ihtiyaçlarını karşılayan, ana olarak tarımsal üretim alanına dönüştürür"(3)

Fabrika aşamasıyla birlikte dünyada üretim birbirine bağlı olmaya başlar. Dünya ekonomisi söz konusu olur.

Türkiye'de tarımda kapitalizmin gelişmesi, yukarıda Marx'ın yıllarca önce de söylediği gibi iş bölümü içinde, emperyalist devletlerin Türkiye ekonomisine etkileriyle karmaşık bir durum göstermekle birlikte, Prusya biçiminde yürüdü. Sadece tarımda değil, tüm kapitalizmin gelişmesinde Prusya tipinin özellikleri görülür. Birinci özellik, feodal sınıfların kapitalistleşmesi, ikinci özellik, yavaş yavaş olması. Türkiye'de egemen sınıflar, devlet erkini de kullanarak gelişmeyi hızlandırma yoluna gittiler.

Kapitalizmin alt biçimlerinden gelişkin biçimlerine geçiş, köydeki toprak ağası-zengin köylü zümresinin yalnızca bir bölümünü kapsadı ve köylülüğün hızlanan çözülme süreciyle, ekilen toprakların büyük bölümü üzerinde sürmekte olan ağalık mülkiyeti arasındaki çelişkileri daha da keskinleştirdi. Keskinleşme, toprak reformu tartışmalarıyla başlayan siyasal çeşitlenme, hak ve özgürlüklere konmuş olan sınırlamaların bir ölçüde de olsa yumuşatılmasıyla, yeni partilerin kurulmasına yol açtı.

Tarımda sermaye birikiminin etkisi görülmeye başlandı. II. Paylaşım Savaşı sonrası, Türkiye'de kapitalizmin ilkel biçimleri yerini gelişmiş biçimlere bıraktı. Bu olgu birçok ekonomik göstergeye yansıdı.

19. yüzyılın başlarında başlayan ilkel birikimin, İkinci Paylaşım Savaşı sonrası Türkiye'de büyük ölçüde tamamlandığını söyleyebiliriz. Savaş sonrası Türkiye'nin elinde önemli miktarlarda altın, döviz ve ticaret sermayesi vardı. 1945 sayımına göre, il ve ilçe merkezlerinde nüfus %24.9 oldu(4). Özellikle 1930-45 yılları arasında, yukarıda saydığımız ilkel birikim yöntemlerinin Türkiye'ye özgün biçimde acımasızca uygulanmasıyla, birikim sağlandı diyebiliriz.

Kapitalist üretim biçiminin yerleşme yılları 1945-60

Bu yıllar aynı zamanda fabrikalaşmanın egemen olduğu, kapitalizmin üretim biçimi olarak yerleştiği yıllardır.

Savaş sırasında, karaborsa ve öteki olağanüstü yolların kullanılması sonunda, aracıların elindeki birikim önemli düzeye erişti. Bu düzey, sanayi yatırımları için gerekli sermaye gereksinimlerini karşılamaya yetecek bir niceliğe işaret ediyordu. Böylece, kırsal kesimin pazara açılması, hızlı kentleşme ve buna bağlı yeni birikim olanakları gelişti.

1944 yılında hükümetin başlattığı 3. Beş Yıllık Plan çalışmaları, 1947 yılında tamamlandı. Plan yardım etmesi mümkün ülkelerin Ankara'daki temsilciliklerine dağıtıldı. Nedeni, Plan'ın %49 oranında, dış yardım alınacağı ilkesine göre hazırlanışıydı. Plan CHP hükümeti tarafından uygulanmaya konulmadı. Bununla beraber, 1950 yılında iktidara gelen Demokrat Parti, planın genel ilkelerini benimsedi. Demokrat Parti'nin izlediği ekonomik siyaseti, bu plan önemli ölçüde etkilemiştir. Bu noktayı bir devamlılığı göstermesi açısından belirtiyorum.

1947 Planı, tarım, haberleşme, sulama, enerji, demir ve çelik, çimento, maden ve sanayi alanlarını, temel etkinlik noktaları olarak kabul ediyor ve özellikle gelişme üzerinde odaklaşıyordu.

1950'den önce hazırlanan Dünya Bankası'nın Raporu'nda Türkiye şöyle değerlendiriliyordu:

"a) Türkiye'deki düşük gelir düzeyi yatırımlara ayrılabilecek kaynakları büyük ölçüde sınırlamaktadır. Türkiye'de özel biriktirim küçüktür ve gelir önemlice artıncaya kadar düşük kalacaktır.

b) Endüstriyel gelişmeye, tarımın aleyhine olarak, verilen ağırlık çok fazla olmuştur. Tarım öne çıkmalıdır., Tarımda verimlilik artmadıkça, endüstri için gerekli besin ve işgücü sağlanamaz.

c) Türkiye'de yatırımların dağılımının uygun mekanizması yoktur. Özel girişim düzeninde, ekonomideki bir hata, iflasla sonuçlanacağı için kendiliğinden ortadan kalkar. Kamu işletmeciliğinde hata olarak kalır.

d) Hükümetin mali politikası, para çıkarımı, emlakçiliği ithalatçılığı karlı hale getirmiştir.

e) Eğitim endüstrinin gereksinimlerine ayak uyduramamıştır. Eğitimin her alanında uzmanlaşma ihmal edilmiştir." (5)

Dünya Bankası'nın görüşleriyle, Türkiye'de bu yıllar arasında yapılanlar benzerlik göstermektedir. Özel kesime öncelik verme, kamu kesimini ulaştırma başta olmak üzere alt yapı faliyetlerine kaydırma ve dış finasmana dayanma politikaları etkili olmaya başladı.

Türkiye'nin savaş sonrasında dış yardım arayan bir ülke konumuna gelmesi sadece ekonomik nedenlere bağlanamaz. Savaş öncesi ülke giderek İngiltere'ye yaklaşmaya başladı. Savaşın bitiminden sonra ABD, etkinlik açısından İngiltere'nin yerini aldı. Türkiye-ABD yakınlaşması, Türkiye'nin ekonomik politikasının oluşmasında ABD'nin belirleyici bir rol oynaması sonucunu getirdi. 1945 yılında Türkiye ile Sovyetler Birliği arasındaki anlaşmanın Sovyetler tarafından tek taraflı bozulması, Sovyetlerin Boğazlar'da statü istemi de Türkiye'yi iyice ABD'ye yaklaştırdı.

ABD, 1947 ve sonrasında, Truman Doktrini'nin uygulanması ve Marschall Planı çerçevesinde Türkiye'ye bir çok uzman yolladı. Dünyanın iki kutuplu döneme girmesi ve soğuk savaşın başlamasıyla birlikte Sovyetler'le sınır komşusu Türkiye, ABD için özel anlam taşımaya başladı.

Avrupa'nın yeniden inşaası için, tarım ürünlerine ve madencilik üretimine gereksinim vardı. Türkiye, tarımsal üretimini artırarak, bu alana cevap verebilirdi. Türkiye'ye seçilen rol böyle oldu. Bu amaca ulaşmak için de tarımın makineleşmesi ve zengin karayolu gerekiyordu. Karayollarındaki gelişmeleri (6) *Tablo1*'den görebiliriz.

1950 ve 1960 arası Demokrat Parti dönemini değerlendirirken yapılan bazı saptamalar doğru değildir.

Tablo 1: *Karayollarının Uzunluğu (Kilometre Olarak) (1923-1973)*

Yıllar	Kilometre	Bir Önceki Döneme Göre Km.Olarak Artış
1923	18.335	—
1930	29.636	11.301
1940	41.582	11.946
1950	47.080	5.498
1960	61.542	14.462

Kaynak: Bayındırlık Bakanlığı, 1973;89 (Kaynağa göre 1960'dan sonra artış yoktur.)

Yabancı sermayeye dayanmanın, yukarda da belirtildiği gibi CHP döneminde başladığı açıktır. CHP hükümetinin burjuvazi yetiştirmeye yönelik devletçiliği aynı doğrultudadır. DP de, burjuvazinin işini kolaylaştıracak alanlarda, devletin ekonomik etkinliklerinin egemen olduğu bir siyaset izledi. 1930'lardan sonra uygulanan "devletçi" siyaset, kapsamlı bir planlama ile yönetilecek "kollektivist" bir ekonomiyi öngörmemişti. Tam tersine, bu "devletçiliğin" ardında yatan temel fikir, özel girişimcilerin yatırım yapmadıkları alanlara yatırım yaparak özel kesimin eksikliklerini taşımak amacına yönelikti. Ayrıca, 1950'lerden sonra uygulanan "liberal" siyaset de öne sürüldüğü gibi liberal olmaktan çok uzaktır. Devlet her alanda müdahaleciliğini yeterince gösterdi. *Tablo 2*'de imalat sanayiinde devlet kuruluşlarının yüzdesi bu gerçeği ifade ediyor.(7)

Tablo 2: *İmalat Sanayiinde Kuruluşların Yüzdesi (1950-1960) (1000 TL)*

Yıllar	Katma Değer	Kamu Kuruluşlarının Yarattığı Katma Değerin Tüm İçinde Yüzdesi	Sabit Sermaye Yatırımları	Kamu Kuruluşları Sabit Sermaye Yatırımlarının Tüm İçinde Yüzdesi
1950	733.721	58.3	79.019	53.9
1951	866.094	59.2	122.512	55.8
1952	1.111.575	61.3	124.507	46.8
1953	1.366.530	55.7	235.896	44.7
1954	1.510.595	50.5	290.985	61.5
1955	1.868.108	50.1	373.282	59.1
1956	2.172.129	47.3	516.438	61.1
1957	2.924.874	44.4	376.662	54.3
1958	3.868.322	43.9	427.811	57.8
1959	5.388.582	54.4	449.369	36.5
1960	5.930.380	59.1	537.004	48.3

DİE, 1973a: 206-207'den hesaplanmıştır.

1-Dışalım-dışsatım verileri için: Kaynak: DİE TİY. 1968 agey,s.309

2- Katkılı Ulusal Gelir DİE Türkiye Milli Geliri ve Harcamaları 1948-1972 Ankara: 1973,s.3 31

3- Dış Ticaret Fiyat Oranları (Fs/Fa) Konjoktür Serisi, (Las peyres İndeksine göre) aktaran, S rin, Necdet, Kalkınma ve Dış Ticaret: Azgelişmiş Ülkeler ve Türkiye Yönünden, Ank ra:1972,s.203

1953'den sonra KİT'lere ayrı bir önem verildi. KİT'in sermayeleri artırıldı, varolan KİT'den ayrılarak ya da tümüyle yeni KİT kuruldu. Kamu kesiminin nicel ve nitel olarak bu dönemde genişletildiği görüldü. Kamu kesiminden özel kesime sermaye, bazı ortaklıklar oluşturularak da aktarıldı. KİT-özel sermaye ortaklıklarından o dönemde kurulan, günümüzde de faaliyette bulunan 38 ortaklık vardır. Bu ortaklıklardan üçü de 1946 öncesinde kuruldu. Bu noktayı burjuvazinin belli noktalarda, kızıl bir şerit gibi hep aynı politikayı izlemesi açısından belirtiyorum.

Devletçilik ve liberalizm şeklinde bir dönüş olmamakla beraber, egemen sınıfların politikalarında zaman zaman dönüşlerin olduğu açıktır. Yabancı sermaye açısından dönüş siyaseti, 1950'lerde değil, 1938'den sonra başlamıştır.

Toplumsal çelişkilerin ışığında 1945'lerde çok partili sisteme geçiş zorunluluk oldu. 1948 yılında toplanan İstanbul İktisat Kongresi, özel girişimciliğin ekonominin yönetiminde daha aktif söz sahibi olmasını ve yabancı sermayeye çağrıyı kararlaştırdı. 1947'den itibaren yabancı sermaye ile bütünleşme görülmektedir. 1947'de çıkarılan Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu'nun yeterli görülmemesi üzerine, 1954 de 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu çıkarıldı. 1947'den sonra izlenen ekonomi politikalarında geniş ölçüde ABD'nin görüşlerini yansıtan "Thornburg","I.C.A","I.B.R.D." raporları etkili oldu. Bu politika sonucu dış ticarette açıkların kural olduğu dönem başladı. *Tablo 3* dış ticaret açıklarını gösteriyor.(8)

Bu dönemde sanayi kesimi canlılık kazandı. Yapılan bir araştırmaya göre, 1961 yılında belirli büyüklüğe kavuşmuş girişimcilerin %2.4'ü, 1923 den önce, %16.2'si 1923-1939 arası, %18.4'ü 1940-45 arası ve% 59.7'si 1946-60 yılları arasında kurulmuştur (9)

Tarımsal değişim ve kentleşmeye bağlı olarak (1960 yılında il ve ilçe merkezlerinde nüfus %31.9'a ulaşmıştı) daha öncesine nazaran iç pazarın genişlediği görüldü. 1945'de devlet topraklarının topraksız ve yoksul köylüye dağıtımı şeklinde uygulanan toprak reformu sonucu, 33 bin aileye toprak dağıtıldı. Demokrat Parti zamanında ise, 312 bin aileye toprak dağıtıldı. (Üstelik aile başına verilen toprak %20 fazlaydı) Sahiplerinin ekip biçtiği işletmelerin sayısı, 1950'de 2.3 milyonken 1952'de 2.5 milyona, 1961'de 3.1 milyona ulaştı. (10) 1950-60 yılları arasında köylüler küçük meta üreticileri olarak pazara açıldılar, pazarla bütünleştiler.

1950-1960 yılları arasında sanayi kesimi tarım kesimine oranla iki kat hızlı gelişmiş, (%47.2'ye karşılık %97,3) olsa bile, bu kesimin GSMH içindeki payı ancak %21,7'den %22,3'e yükseldi.

Tablo 4'de GSMH'daki paydan en çok hizmet sektörünün yararlandığını görüyoruz.(11)

Bu dönemin önemli özelliklerinden biri de işgücünün sayısal ve niteliksel değişiminin hızlanmasıdır. Yeni iş alanları açılırken, ücretli işçi sayısında önemli artışlar oldu. 1950 yılında 342.000 olan, sigortalı işçi sayısı 1950-1960 döneminde %80 oranında artarak 1960 da 620.900'e ulaştı (12). (Yörükoğlu s.83,5.bas.) Sigortasız işçi sayısı ve tarım işçileri sayısı açısından elimizde yeterli istatistik bulunmuyor. 1960'da 1 milyon tarım pro-

Tablo 3: *Dış Ticaret Verileri, 1946-1962 (Cari Fiyatlarla, Milyon TL)*

Yıllar	Dışsatım	Dışalım	Açık(-) Fazla(+) Oranı	Dışalım Dışsatım	Fa/Fs	Dış Ticaret Ulusal Ulusal Gelir Oranı (Yüzde)
1946	223.9	432.1	+ 208.2	1.93	—	9.6
1947	685.0	625.2	- 59.8	0.91	—	17.4
1948	770.1	551.0	- 219.1	72	0.91	13.9
1949	812.3	693.9	- 118.4	79	1.01	16.6
1950	799.9	737.6	- 62.3	92	1.24	15.9
1951	1.125.8	879.4	- 246.4	78	1.04	17.7
1952	1.556.6	1.016.2	- 540.4	65	1.09	19.2
1953	1.491.1	1.109.0	- 382.1	74	1.10	16.7
1954	1.339.4	937.8	- 401.6	70	1.05	14.3
1955	1.393.4	877.4	- 516.0	63	1.04	11.9
1956	1.140.6	854.0	- 286.6	75	1.16	9.5
1957	1.112.0	966.6	- 145.4	87	1.10	7.1
1958	882.3	692.4	- 189.9	78	1.00	4.5
1960	2.213.7	1.721.2	- 492.5	78	0.89	8.4
1961	4.585.1	3.120.7	- 1.464.4	68	0.91	15.6
1962	5.599.8	3.430.8	- 2.169	61	0.99	15.7

x 1960 Yılının ilk sekiz ayı için dolar 2.80 TL. daha sonraki ayları için 9.00 TL.den hesaplanmıştır.
1. Dışalım-Dışsatım verileri için: Kaynak: DİE TİY. 1968 age, s.309
2. Katkılı Ulusal Gelir DİE Türkiye Milli Geliri ve Harcamaları 1948-1972 Ankara;1973, s.30-31
3.Dış Ticaret Fiyat Oranları (Fs/Fa) Konjonktür serisi, (Las peyres İndeksine göre) aktaran, Serin Necdet, Kalkınma ve Dış Ticaret: Azgelişmiş Ülkeler ve Türkiye Yönünden, Ankara: 1972, s.203

Tablo 4:

	1950	1953	1955	1960
TARIM				
İndeks: 1950=100	100	141	123	152
G.S.M.H Yüzdesi	48.9	49.5	44.5	42.8
İMALAT				
İndeks: 1950=100	100	140	143	178
G.S.M.H Yüzdesi	21.7	21.9	23.0	22.3
ÖTEKİ KESİMLER				
İndeks: 1950=100	100	135	150	206
G.S.M.H Yüzdesi	29.4	28.6	32.5	34.9

leterinin varlığı hesaplanıyor(13). 1960 yılında ücretli sayısı ise 2.4 milyona çıktı(14).

1950-52 yıllarında 76 bin toprak ağası aile, 328 bin zengin köylü, 553 bin orta köylü, 1 milyon 570 bin yoksul aile, 350 bin de topraksız aile kırlarda yaşıyordu. Tarımda 3.5 milyonu aşkın gizli işsiz vardı(15).

1923-45 yılları genellikle tek parti dönemi olarak biliniyor. Oysa işçi sınıfı ideolojisi ve örgütlülüğü açısından bu doğru değildir. Bu dönemde hep iki parti var oldu. CHP ve TKP. Türkiye Komünist Partisi hiç bir zaman Meclis'te olamadı ama, muhalefette hep var oldu, etkileri hissedildi. 1925,27,29,31,44 ve 51 tutuklamalarıyla 1953 davaları birbirini izledi. Türkiye'de komünist ve sosyalistlere yönelik, tutuklama, saldırı ve yıldırma politikaları açısından burjuvazinin politikasında hep bir devamlılık oldu.

1930 başlarında kurulan Serbest Fırka muhalefetten gördüğü büyük ilgi sonucu hemen kapatıldı. İzmir ve çevresinde işçiler, çeşitli yasaklara karşın 5 Eylül 1930'u izleyen günlerde grevlere gittiler. 1938'de kabul edilen Cemiyetler Kanunu Türkiye'de sınıf varlığından söz edilmeyi yasaklıyordu. II.Paylaşım savaşı yıllarında büyük kentlerde ilan edilen sıkıyönetim 22 Aralık 1947'e kadar yürürlükte kalırken, işçi örgütlenme ve mücadelesini önleme işlevi gördü. 10 Haziran 1946'da Cemiyetler Kanunu'nda yapılan değişiklikle işçi mücadelesinde ve örgütlenmesinde legal canlanma başladı.

Esat Adil, Türkiye Sosyalist Partisini ve buna bağlı birçok işçi sendikasını örgütledi. 1950'de yeniden faaliyete geçen TSP'si 18 Haziran 1952'de kapatıldı. 1946'da Şefik Hüsnü'nün kurduğu Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi, sol tabanı bünyesinde toplamayı başardığı için 6 ay içinde 16 Aralık 1946'da bütün partiler ve sendikalarla beraber kapatıldı. Onbinlerce işçi bu partinin kurduğu devrimci işçi sendikalarına akmaya başlamıştı. Legal parti kapatıldıktan sonra, özellikle İstanbul, Ankara, ve İzmir olmak üzere bir çok ilde TKP hızla örgütlendi. 1946-52 yılları arasında onlarca sol dergi ve gazete çıktı. Bu yıllarda, Soğuk savaşın ve emperyalizmin tam etkisine giren Türkiye'de amansız bir anti-komünizm dönemi başladı. 1951 Tevfikatı ile 167 kişi tutuklandı. Partinin yakalanamayan kadroları yurtdışına kaçtılar. Uzun süre toparlanamayan TKP'nin 1973'lere kadar süren mültecilik dönemi başladı. Hikmet Kıvılcımlı'nın 1954'de kurduğu Vatan Partisi de 1957'nin son günlerinde kapatıldı.

İşçi sınıfının sayısal artışı, politik mücadelesi, "kontrol altında tutulması gerektiği" mesajını veriyordu. Böylece, işçi sınıfı mücadelesini burjuva icazet sınırları içine hapseden Türk-İş 1952'de kuruldu.

Dönemi şöyle özetleyebiliriz:

Birincisi, ülke yönetiminde burjuvazi kesin egemenliği elde etti. Hızlı bir kapitalistleşme dönemi yaşandı. Lenin'in "Genç ülkelerde kapitalizmin gelişmesi, eski ülkelerin örneği ve yardımıyla, büyük ölçüde hızlanmaktadır.", savı Türkiye örneğinde doğrulanmıştır.

İkincisi, banka sermayesinin yoğunlaşma ve merkezileşme süreci de hızlandı.

Üçüncüsü, devlet kapitalist sektörü de hızla büyüdü.

Dördüncüsü, devlet-özel karma şirketleri biçiminde ve özel şirketler biçiminde tekeller oluştu. Burjuvazinin çeşitli katmanları arasında (uzlaşır) çelişkiler dönemi de başladı.

Beşincisi, Türkiye'de emperyalist sermaye yayılmaya başladı. Yabancı sermaye ile ortak tekeller kurulmaya başlandı. Ulusal egemenlik, ABD'nin ve güdümündeki teşekküllerin etkinliğine girdi.

Altıncısı, işçi sınıfı sayısal olarak anlamlı bir büyüklüğe erişti. İşçi sınıfı ve demokratik mücadelesi her defasında acımasızca boğuldu. Antikomünizm burjuva ideolojisinin baş silahlarından biri oldu. İşçi sınıfı savaşımı keskinleşmeye başladı.

Yedincisi, çarpık kentleşme, gecekondu dönemi başladı.

Sekizincisi, işçilerin sendikalaşması hızlandı. 1952, de 173 bin üyeli, 211 sendika varken 1959'da 250 bin kişiyi birleştiren 350 sendika vardı.

Sınıf çelişkilerin keskinleşmesi, kırda ve kentte yoksullaşma, muhalefet hareketi, sınıf savaşımında da bir yükselişin habercisiydi. Burjuvazi ve proletarya şeklinde modern sınıfsal kutuplaşma, 1956

yılında üniversite yönetiminin öğrencilere söz hakkı vermemesini protesto etmekle başlayan öğrenci gösterileri, memur ve subayların giderek yoksullaşması toplumda muhalefet basıncı yaratıyordu. DP'nin kalkınmada enflasyonist yöntemlere başvurması aydınlar, bürokratlar üzerinde de tedirginlik yarattı. İthalat kısıtlamalarının kalkması ve küçük üreticilere verilen kredilerin 1958'de sınırlandırılmasıyla küçük işletmeler zor durumda kaldı.

Tekel dışı burjuvazi diyebileceğimiz, küçük işletme sahipleri, makine onarım atelyeleri ticaret kuruluşları sahipleri, tekstil, doğramacılık vb. gibi küçük fabrikatörler hammadde dağıtımı üzerine spekülasyon kurmak isteyen büyük burjuvaziden etkilendi. "Spekülasyon savaşı" dönemlerinde tekel dışı burjuvazi etkilenir. Türkiye büyük burjuvazisi henüz cılızdı, ama etkindi. İş, Ticaret, Yapı-Kredi, Garanti Bankaları, Sanayi Kalkınma Bankası, aynı şekilde yarı-devlet ortaklıkları: Türkiye Şeker Fabrikaları Şirketi, Türkiye Çimento Sanayi Şirketi, Türkiye Umumi Mağazalar Şirketi, Denizcilik Bankası vs. Bu şirketlerin sayısı 15'i geçmiyordu ve içlerinde en büyüğü İş Bankası'ydı. Burjuvazinin siyasal bakımdan en güçlü kesimi bu bankaların çevresinde toplulaşıyordu. Yeni gelişen büyük burjuvazinin büyüme hırsı, küçük ve orta burjuvazinin çıkarlarını sıkıştırıyordu. Aynı zamanda bu yıllar ücretlerin en düşük olduğu dönemdi. Bir sınıftan alınmadan diğerine verilemiyor. Büyük sermayenin, ülkenin çıkarlarının tersine, (her zaman öyledir) ekonomik ve politik yardım ve destek aldığı emperyalist tekellerin ve yeni gelişen büyük burjuvazinin çıkarlarını gözeten politikası, sınıflar arasındaki çelişkileri derinleştirici etki yapıyordu. Genel olarak artan pahalılık ve enflasyon, bozulan gelir dağılımı halkın tepkisini çekiyordu. Ekonomi tam anlamıyla dışa bağımlı oldu. Tepkiler ordu içinde de yansıma buldu. Bu ortamda 1960 darbesi geldi.

İşçi sınıfı savaşımının yükseldiği yıllar (1960-1980)

27 Mayıs 1960'da Milli Birlik Komitesi tarafından on yıllık DP iktidarına son verildi. Darbenin Türkiye'nin toplumsal, siyasal ve düşüncesel hayatına önemli etkileri oldu. Ekonominin 1960 darbesi sonrası gelişimi ise kalkınma planları çerçevesinde incelenebilir. 1960 Anayasası'nın en önemli özelliklerinden biri, 5 yıllık planları hazırlamasıydı.

Planların amaçlarını şöyle özetleyebiliriz: Birincisi, ulusal gelirin artırılması, ikincisi, artan nüfusa prodüktif çalışma alanları yaratılması, üçüncüsü, dışa bağımlılığı azaltılması, dördüncüsü, adil gelir bölüşümünün sağlanmasıdır.

Planlar, hükümetlerin ekonomik, toplumsal ve programlarının açık ve ayrıntılı dökümlerinden başka bir şey değildir.Bu programların ana doğrultusu, temel üretim alanlarında yoğun kamu yatırımları yapma, burjuvaziye vergi bağlaşıklığı, gümrük kolaylıkları, borçlanma yollarıyla destek olma yönündeydi.

Kalkınma planları esas olarak sanayileşmeye öncelik verildi. İlk üç plan döneminde, sinai üretiminde plan hedeflerine yakın bir büyüme görüldü. Planlı dönemin sanayileşme politikasının temelini, sinai ürünlerinin dışalımı yerine yerli üretiminin yapılması oluşturdu. Bir başka deyişle, temel tüketim mallarından sonra, dayanıklı tüketim mallarının da yerli üretimi sağlanacaktı.

Dışalım konusu olan sinai malların yerli üretimine geçilmesi için iç pazarın belli bir büyüklüğe erişmesi gerekir. Bu, iç pazarı dışardan gelecek rekabete karşı "korumakla",maliyeti düşürerek sinai malları özendirmekle sağlanır. Bu dönemde işçi ücretlerindeki artışlar raslantı değildir.

Birinci kalkınma planı döneminde (1963-67) 8.7, üçüncü kalkınma planı döneminde (1973-77) 9.9 oldu. Sanayide yapısal değişme, planlada sinai üretim ara ve yatırım malları payının artırılması biçiminde algılanmaktadır. Bir başka deyişle, yeniden üretimde kullanılan girdilerle makine ve araçların yerli üretimdeki payı yapısal değişmenin bir göstergesi sayılmaktadır. Özellikle ikinci planlı dönemden başlayarak, ara ve yatırım mallarında da dışalım yerine yerli üretimin sağlanması temel sanayileşme yaklaşımıdır.

Planlarda öngörülenin aksine, sinai üretim, tüketim malları üretimine yönelik gelişimini sürdürdü. Plan amaçlarıyla uygunlaşan sanayileşme politikası arasında tam bir uyumsuzluk gelişti. Dış kaynak tasarrufuyla ilgili öngörülerin kısa dönemli, anlık çözümlere dayandırılmasından doğan yaklaşım, koruma ve özendirme araçlarının kullanımıyla, gerek nitelik, gerekse fiyat yönünden sağlıklı bir iç piyasa yapısına ulaşabileceği anlayışı gelişmelerde ekili oldu.

Sinai üretim, üç yönlü gelişti, Birincisi, dayanıklı tüketim mallarının yerli üretimi gerçekleşti. İkincisi, önemli ara malların üretimini kamu kesimi üstlendi. Üçüncüsü, dayanıklı tüketim malları üreten girişimcilere yedek parça sağlayan küçük ölçekli üreticilik gelişti.

Birinci beş yıllık plan sonunda, gayrı safi milli

hasıla içindeki tarımın payı, 1963 yılında %41.2 iken bu oran 1967 de %35.4'e düştü. Aynı dönemde sanayinin payı %16.3'den %19.5'e yükseldi.

İkinci beş yıllık planın sonuna doğru, şeker sanayi, halıcılık, pamuklu dokuma sanayi gibi dallar ihracat yapabilecek sanayi kolları oldular. Bu grubun ihracat içindeki payları, 1968 yılında %7 oldu. Yünlü mensucat sanayi, ipekli mensucat sanayi, gıda maddeleri sanayi, giyim eşyaları sanayi de ülke ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde gelişti. Diğer sanayi kollarından, maden sanayi, makina sanayi, taş toprak, cam sanayi, kimya sanayi, kağıt sanayi, kauçuk sanayi, nakil vasıtaları sanayi belli ölçülerde gelişme gösterdi.

1970'li yılların başında toplam işyerlerinin %7.9'una kamu kesimi sahip olmasına karşın, katma değerin %52.7'si bu kesim tarafından üretilmekteydi. Katma değerin %52.7'sini üretmek için kamu kesimi tüm girdilerin %4.2'sini tüketmektedir. Özel kesim ise, tüm işyerlerinin %91.1'ine sahip olmasına karşın, katma değer içindeki payı, %47.3'dü. O dönem için devlet kesiminin özel kesime göre daha ileri bir teknoloji kullandığını söyleyebiliriz.

Dönem içerisinde, elektrik enerjisi sağlanmasından plan hedeflerine ulaşılmışsa da genel olarak gereksinimleri karşılayacak düzeyde enerji üretimi sağlanamamıştır. Kok ve havagazı gibi diğer enerji üretimi yeterince geliştirilemedi. Şehirlerde petrole dayalı tüketim arttı. Petrol sağlanmasına yönelik güçlüklerle karşılaşıldığı zaman da dar boğazlara girildi.

Planlı dönemde, 1954 yılında çıkarılan 6326 sayılı Petrol Yasası'nın uygulaması sürdü. TPAO ile birlikte yabancı özel sermayeli ortaklıklar petrol arama ve çıkarılması alanında faaliyet gösterdiler. *Tablo 5* ham petrol üretimini içinde TPAO ve yabancı özel sermaye ortaklıklarının paylarını gösteriyor (16). Tablodan görüldüğü gibi, yerli üretimin toplam iç gereksinimleri karşılama oranı giderek azaldı. Ekonominin dış kaynaklı ham petrole bağımlılığı arttı. Dolayısıyla ham petrol fiyatlarının yükselmesi önemli sorunları gündeme getirdi.

Bu dönemde madencilik setöründe arama çıkarma, işleme ve zenginleştirme gibi işlmlerde etkinlik gerçekleştirilemedi. Maden yönünden önemli doğal kaynakların bulunmasına karşın, iç gereksinimleri karşılayacak düzeyde bile üretim yapıla-

Tablo 5: *Ham Petrol Üretimi (Bin Ton)*

	Plan Dönemleri Yıllar	TPAO	Diğerleri	Toplam	Üretimde TPAO Payı Yüzde	Yerli Üretim Toplam Tüketim Oranı
IKP						
	1963	613.6	132.4	746.0	82	20
	1964	631.6	289.8	921.4	69	21
	1965	701.1	831.6	1.532.7	46	34
	1966	765.6	1.275.5	2.041.1	38	40
	1967	991.3	1.736.8	2.728.1	36	47
IIKP						
	1968	1.025.6	2.078.9	3.104.5	33	48
	1969	1.110.7	2.488.5	3.599.2	31	56
	1970	1.064.0	2.478.0	3.542.0	30	48
	1971	993.0	2.459.5	3.452.5	29	39
	1972	940.6	2.447.6	3.388.2	28	30
IIIKP						
	1973	1.026.7	2.484.5	3.511.2	29	27
	1974	1.111.3	2.197.7	3.309.0	34	25
	1975	1.101.6	1.893.9	2.995.5	37	24
	1976	1.030.1	1.565.2	2.595.3	40	19
	1977	1.070.1	1.642.9	2.713.0	40	19
	1978	992.2	1.744.1	2.736.1	36	21
IVKP						
	1979	1.154.0	1.680.6	2.834.6	41	26
	1980	941.0	1.389.2	2.330.2	40	16
	1981	1.008.0	1.354.6	2.362.6	43	16

Kaynak: T.Odalar Birliği İktisadi Rapor1979, s.199-200 ve İktisadi Rapor 1980, s.124. ve, 1982 s.89-90

madı.

Planlı dönemde hizmetler kesiminde dengesiz bir gelişme gözlenir. Hizmetleri birincisi, işgücünün niteliğini belirleyen hizmetler, eğitim ve sağlık, ikincisi, ulaştırma ve konut gibi günlük gereksinimlere yönelik hizmetler, üçüncüsü, mal ve sermaye piyasalarının işlerliğini sağlamaya yönelik, ticaret, bankacılık ve sigortacılık hizmetleri olmak üzere ayırabiliriz.

Hizmet kesimindeki yatırımlarda ulaştırma dışında plan hedeflerine varılamadı. Eğitim ve sağlık hizmetleri sayısal verilere bakıldığında kısmen yaygınlaştıysa da niteliksel olarak gelişemedi. Konut alanındaki gelişmeler, gecekondu olgusuna çözüm getiremedi. Gecekondu olgusu, ekonomik toplumsal gelişmelerin, kırdan kente göçün ürünü olarak ortaya çıktı. 1960 da 240 bin olan gecekondu sayısı, 1970'de 66 bine, 1978'de 850 bine ulaştı(17)

Sanayide 1970'li yıllara doğru bir tekelleşme eğilimi görülür. Bu eğilimin göstergelerinden biri işyerlerinde çalıştırılan işçi sayısıdır. 1970 yılına gelindiğinde, 10'dan fazla işçi çalıştıran özel kesim işyeri sayısı 4566'ya yükseldi. Bu işyerlerinin %2.3'ü 500 veya daha çok işçi çalıştırmaktadır. Bu da toplam istihdamın %32'sini oluşturmaktadır. Brüt karların %30'u da bu işyerlerine aittir. Tekelleşmenin diğer bir göstergesi de, yaygın olarak kullanılan maddelerin birkaç firma elinde toplanmasıdır. Buna göre, 1969 yılında kullanılan 251 maddeden 93'ünü en büyük üç, iki veya bir firmanın o maddenin toplam üretiminde %100'ünü, 251 maddeden 87'sinde ise, en büyük üç firmanın toplam üretimin %75-99'unu, 56 maddede ise, ilk büyük üç firmanın %50-74'ünü ve geri kalan 15 madde de %50'sinden azını üretmektedir. En hızlı tekelleşme madeni eşya sanayi alanındadır.

Tüm sermaye ortaklarının net sermaye artışında anonim ortaklıkları payı, 1965'de %67'den, 1972'de %88'e ve 1978'de de%90.6 ya yükseldi. Bu durum sermaye birikiminin yoğunlaşmasını gösterir.

Tarım kesiminde kapitalist gelişmeler toprakların büyük işletmelerin elinde toplanmasına yol açtı. 1940 ile 1972 yılları arasında traktör sayısı yaklaşık 130 kat arttı. Traktörle işlenen toprak alanının artış oranı aynıdır. 1965-72 yılları arasında tarımda kullanılan yapay gübre dört kat artmıştır. Aynı yıllar içinde tarım kredileri de dört kat yükseldi. Krediler, kapitalist gelişmeyi sağlamak amacıyla genellikle büyük işltmelere verildi.

Tarım kesimi toplumsal ve ekonomik olarak yavaş yavaş Osmanlı geleneği çizgisine uygun bir evrim gösterdi. Kırsal alanların eski toplumsal ve ekonomik yapıyı sürdüren niteliği, eğitim yoluyla yapı değişikliğine gidilme çabalarını da önemli ölçüde engelledi. Makinalaşma ve toprakların büyük işletmeler elinde toplanması sonucu kırsal kesimde yoksullaşma arttı, kentte göç başladı. Şehirlerde yaşayan nüfusun yüzde oranı, 1980 de 43.9'a ulaştı. Tarımsal üretim etkinlikleri sonunda belli bir sermaye birikimi ortaya çıktı. Bu sermaye ticaret, bankacılık ve sanayi için kullanılmaya başladı. Köylerin toplumsal yaşamı pazar ekonomisiyle bütünleşti. Tarımda kapitalist gelişme sonucu kırsal alanda temel sınıflar, tarım tekelci kapitalistleri ve tarım proleterleri biçiminde ayrıştı.

Ülkede kapitalist gelişme sonucu, tarımda ve sanayide güçlü bir işçi sınıfının ortaya çıkışıyla sınıf savaşımı da yükselmeye başladı. Türk-İş'in Amerikan yanlısı ve "partiler üstü" politikasına, 1961 Anayasası sayesinde yapılan grevlerde patron yanlısı tutumuna tepki olarak 13 Şubat 1967'de Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) kuruldu. Sendikalıların ücretlilere oranı hızla artmaya başladı. *Tablo 6* dan yıllara göre sendikalaşmayı izleyebiliriz.(18) DİSK işçi haklarının geliştirilmesi için siyasal parti içinde eylem yapılması gerekliliğine inanıyordu. Böylece Tükiye İşçi Partisi doğdu.

Sosyalizm ilk kez, 1960'dan sonra yasal-açık platformlarda bir fikir akımı ve politik hareket olarak ortaya çıkmak fırsatını buldu. Sosyalizm bir yandan gazete sütunlarında ve dergilerde tartışılırken diğer yandan da politik örgütlenmeler biçiminde açığa çıktı. Sosyalist hareket, bir halk hareketi ve kitle hareketi biçimine dönüştü. 1965 de TİP'den 15 milletvekili ilk kez Millet Meclisine seçildi.

İşçi sınıfının örgütleri gelişir gelişmez, işçi eylemlerinin de yoğunlaştığını görüyoruz.

Özel kesimde grev sayısı kamu kesimine göre daha çoktur. Grevler daha çok imalat sanayinde yoğunlaşmıştır.

İşçi sınıfının sigortalı kesimi, elindeki yasal yolları etkili bir biçimde tutarak ücretleri fiyat artışları oranında artırabildi. Sanayi işçisi sınıfın en gelişkin kesimi olmakla birlikte, tarım işçisi sendikalardan ve toplumsal güvenlik sistemlerinden yoksun kaldı. Tarım işçisi en alt düzeyde yaşamını sürdürebiliyordu... 1968'lerde toprak işgallerinin olması rastlantı değildir. Bu yıllarda asgari ücretler ve ortalama ücretler giderek düşmüş, ortalama ücret asgari ücret farkı 1987 de sefalet çizgisinde

Tablo 6: *Yıllara Göre Sendikalaşma*

Tarih	Sigortalı işyeri sayısı	Sigortalı işçi sayısı	Sendika sayısı	Sendika üyeleri sayısı	SSK üyelerine göre sendikalaşma oranı
1948	-	-	73	52.000	-
1949	-	-	77	77.000	-
1 Mayıs 1950	9.086	292.606	88	76.000	26.0
1 Mayıs 1951	10.361	382.024	137	110.000	28.8
1 Aralık 1952	160132	447.953	248	130.000	29.0
1 Temmuz1953	17.476	494.024	275	140.000	28.3
1 Temmuz 1954	18.418	510.344	323	180.000	35.3
1 Aralık 1955	19.466	533.216	363	189.000	35.4
1 Aralık 1956	21.402	543.554	376	209.000	38.5
31 Aralık 1957	23.284	577.630	385	244.000	42.2
1 Ekim 1958	24.733	611.703	394	262.000	42.8
10 Ağustos 1959	25.558	618.775	417	280.000	45.3
1 Eylül 1960	31.919	620.900	432	282.000	45.4
24 Ağustos 1961	36.568	688.819	511	298.000	43.3
31 Aralık 1962	40.426	680.125	543	307.000	45.1
1963	46.310	710.820	565	295.710	41.6
1964	51.443	765.317	595	338.769	44.3
1965	73.020	921.458	668	360.285	39.1
1966	127.687	991.510	704	374.058	37.7
1967	171.972	1.069.387	798	834.680	78.1
1968	211.712	1.206.175	155	1.057.928	87.7
1969	248.473	1.261.856	797	1.193.908	94.6
1970	279.405	1.313.500	737	2.088.219	159.0
1971	364.240	1.404.816	631	2.362.787	168.2
1972	429.453	1.525.012	642	2.672.857	75.3
1973	526.305	1.649.079	637	2.658.393	161.2
1974	578.714	1.791.918	675	2.878.624	159.9
1975	642.672	1.823.333	781	3.328.633	182.6
1976	738.646	2.017.875	800	3.269.356	162.0
1977	828.749	2.191.251	863	3.807.577	173.8
1978	906.098	2.206.052	916	3.897.290	176.7
1979	972.473	2.152.411	750	5.465.109	253.9
1980	994.792	2.204.807	733	5.721.074	259.5
1981	840.882	2.228.439	-	-	-
1982	858.087	2.264.788	-	-	-
1983	911.467	2.327.245	-	-	-
1984	961.743	2.439.016	90	1.422.271	58.3
1985	1.027.469	2.607.865	85	1.828.471	70.1
1986	1.117.068	2.815.280	82	1.953.892	69.4
1987	-	2.932.088	80	2.120.667	72.3

Not: 1980 öncesi sendikalı üye sayısı, Çalışma Bakanlığınca istatistiklere alınan sendika beyanlarıdır. 1984 yılı itibariyle sendika ve üye sayısı Bakanlık istatistiklerinden alınmıştır. SSK üyeleri yıl ortalaması olup, 1987 7.ay ortalamasıdır.

birleşmektedir. 1968-71 yılları arası endeksin en yüksek olması rastlantı değildir.(19) Bu yıllar aynı zamanda sınıf savaşımının keskinleştiği ve giderek siyasal nitelik aldığı yıllardır.

İşçi sınıfının iş koşulları da aldığı ücretler denli kötüdür. Türkiye dünyanın en çok iş kazası olan ülkeleri arasındadır. İş yerleri denetimden uzaktır. İşçilerin %50'si sigortasız kaçak çalışmaktadır. Bir de kaçak olarak bile iş bulamayan milyonlarca işsiz vardır.

1968 yılında Derby lastik fabrikasının 1800 işçisinin giriştiği ilk fabrika işgalinden sonra, işgal fabrika işçisi için bir savaşım yolu oldu. Derby'nin ardından Kavel, Türk Demirdöküm, Singer, Sungurlar, vs, işgalleri geldi. 15-16 Haziran 1970'de İstanbul ve çevresinde 100 bini aşkın işçi şalterleri kapatarak 135 fabrikada işi durdurdu. İki gün boyunca İstanbul'un her yanında polis ve orduyla işçiler arasında kanlı çatışmalar oldu. 15-16 Haziran Türkiye işçi hareketinde yeni bir dönemi başlattı.

İşçi sınıfının bujuvaziden "izin" almadan varolan yasaların sınırlarını ilerilere iten eylemler yapışı, kendi haklarının ancak savaşla alınabileceği gerçeğini kavramış olduğunu gösterir. İşçi sınıfı ülke çapında, ayrı bir sınıf olduğu bilinciyle, tekelci burjuvaziye karşı savaşım amacıyla birleşmesiyle birlikte savaşım da sınıfın sınıfa karşı savaşım karakteri kazandı. Türkiye işçi sınıfı tarihsel olarak artık kendisi için sınıftır.

1968'ler aynı zamanda öğrenci haeketlerinin de yükseldiği yıllardır. O dönemde üniversite öğrencileri arasında ana babası işçi, tarım proleteri ve küçük memur olan öğrenci sayısı hiç de az değildi. Bu eğilim, işçi sınıfının ve tarım poleterlerinin hak alma savaşımının yanında üniversiteli gençliğin de yer almasını doğruyordu. Üniversite gençliği arasında hızla devrimci örgütlenmeler başladı. Savaşım daha çok anti-emperyalizm temelinde "Bağımsız Türkiye" hedefiyle yükseldi. ABD emperyalizmi, 6. Filo ve ABD'ye karşı gelişen eylemlerden oldukça hoşnutsuzdu.

1970'lerin başında Tükiye'de sanayi, tüketim için üretimden, üretim için üretim aşamasına geldi. Sanayici ihraç olanaklarını aramaya başladı. Sanayici satış sorunuyla karşı karşıya kaldı. İmalat sanayinin kapasite kullanımı giderek düşüyordu. Sanayi dışında ticaret alanında da önemli miktarda sermayesi birikti. Ekonomide sermayeyi tam olarak kullanma ortaya çıktı. Devlet, banka sermayesi ve ordu sermayesi karması sermaye kompleksleri ortaya çıktı. 1 Nisan 1960'da kurulan OYAK (Ordu Yardımlaşma Kurumu) buna örnektir. Görünüşte OYAK askerler arası bir yardımlaşma kurumu olarak 43.9 milyon lira sermaye ile Amerikalı uzmanların çalışmalarıyla kuruldu. Subay ve Astsubayların maaşlarından %10, yedeksubayların maaşlarından %5 oranında kesintilerle oluşturulan sermaye 1972'de 1 milyar'ın üzerine çıktı. Türkiye'nin en büyük holdingleri arasına girdi.

Sermaye grupları arasında çıkar çekişmesi giderek artmaya başladı. Kapitalizm gelişmiş, fabrikalaşma tamamlanmış, burjuvazi kendi içinde çeşitlenmişti. Hızla gelişen tekelci burjuvazi ülke yönetiminde tek hak ve söz sahibi olmak istiyordu. Ancak iktidar olabilecek denli de güçlü değildi. Siyasal alanda burjuvazi arasındaki çekişmeler iktidar partisi AP içinde sürdü. AP'nin hazırladığı bütçe kendi partisinden bazı milletvekillerinin de red oyu vermesiyle reddedildi. Egemen sınıflar yönetim zorluğu çekiyordu. İşçi sınıfı, halk ve öğrenciler yönetim biçiminden memnun değildi. Eylemler giderek artıyordu. 16 Haziran işçi ihtilal provası hemüz tam güçlü olmayan tekelci bujuvaziyi oldukça ürkütmüştü. Ülke, burjuva partilerinin çözemediği sorunlarla karşı karşıyaydı. Ordu sermayesi de artık tekelci sermayesinin basit bir yandaşı değil, kendisiydi. OYAK'ın Renault fabrikalarında %42, International Harvester (biçer döver makinaları, tarım araçları yapımı) ile birlikte-TUE fabrikalarında %10 payı vardır. Petkim'de %20, Tük-Petrol'de %8 ve Goodyear lastik fabrikalarında %7 katılımı dışında çimento, gıda maddeleri ve tarım-kimya endüstrisinde katılım oranları %30-60 arasında değişmektedir.

12 Mart 1971 değişikliği, tekelci sermayenin ülke üzerinde egemenlik kurma çabasıdır. 12 Mart belli başlıca iki işlev gördü. 1.Devrimci durumu kısa bir süre için bastırdı. Sol ve sosyalistler "temizlendi". Darbe bu süre içinde işçi ücretlerini indirici işlev gördü. 2. Tekellerin ülkeye egemenliğinin yollarını döşedi. Tekellere kredi sübvansiyonları, vergi iadeleri gibi ayrıcalıklar sağladı. Türkiye kapitalizminin daha çok büyük yatırımlar için finansman ve pazar sorununu çözmenin yollarını aradı. Devlet tekel bütünleşmesinde önemli adımlar atılmaya başlandı. 12 Mart'a yol açan nedenler ve bunun yol açtığı gelişmeler açısından 12 Mart'ın gerekliliğinin bitmemesine karşın, 1973 yılında yapılan seçimle, 12 Mart dönemi görünüşte"bitti". Aslında tekelci burjuvazi için 12 Mart erken doğumdu. 12 Mart'a yol açan nedenlerin sürmesi, aynı zamanda 12 Eylül askeri darbesinin gerekçesi oldu.

İç pazarın yerli üretimi satın alabilecek biçimde genişlemesi gerekliydi. Bunun için birincisi, kırsal kesimin üretim ve tüketim yönleriyle pazara açılması sürecinin yaygınlaşması, tarımsal gelirin artırılması gerekliydi. Bir başka deyişle, tarım ürünlerinin fiyatlarının genel fiyat artışları üzerinde tutulması gerekliydi. İkincisi, işçi ücretleriyle, memur maaşlarının alım gücünün artırılmasıydı. Bu nedenle de 12 Mart 1971'in iki yılı hariç emek gelirlerinin alım gücü sürekli arttı. Üçüncüsü, 1980 öncesi gelir politikalarının siyasal yönüdür. Hak ve özgürlüklerin yaygınlaştığı, özellikle toplu iş sözleşmesi ve grev haklarının işlerlik kazandığı bir ortamda ücretlerin artırılması genel oya dayanan hükümetlerin de işine geliyordu.

Dayanıklı tüketim mallarının yerli üretiminde oldukça yol alınmasına karşın, sinai üretim yapısının düşük kapasitesi, ilkel teknoloji dışalım zorunluğu, ekonomiyi iç ve dış gelişmelere oldukça duyarlı hale getiriyordu. Dış ödeme güçlükleri yerli üretimi de daha güçleştiriyordu. 1974 yılında ve sonrasında, petrol fiyatlarının hızla artışı dış öde-

me güçlükleri yarattı. Sinai üretim dışarıdan girdi sağlamadaki güçlükleri nedeniyle büyük düşüşler gösterdi. Bu durum iç piyasada istemlerin karşılanamaması ve fiyat artışları sonucunu verdi. Ekonomik bunalım, sinai üretim bunalımı özelliği gösterdi.

Aynı yıllarda, makine ve motor sanayi kurulması, bu alanlada yerli üretime geçilmesi doğrultusunda çabalara tanık olundu. Kamu ve özel kesim, makine ve motor sanayilerini kurma girişiminde bulundu. Girişimlerin montaja ve yabancı sermayeye bağımlılığı, ekonominin dış ödemelerinde giderek ağırlaşan güçlükler yarattı. Özellikle 1978-79'da dış kredi sağlama yönündeki tüm girişimler başarısız kaldı. TL'nin %87 dolayında devalüasyonu da yetersiz kaldı.

Kapitalist gelişme ve sınıfsal ayrışmanın vardığı düzey, işçi sınıfının siyasal yaşamda burjuvazinin karşıt ucunda yer almasının koşullarını hazırlamıştı. Sınıfın partisinde örgütlenme isteği nesnel bir eğilim olaak ortaya çıkmıştı. 1973 sonrası ülke de devrimci dalganın yükseldiği döneme denk düşer. Devrimci durum koşullarında toplumun tüm sınıfları uyanıyor, aktif olarak sınıf savaşımına katılıyorlardı. Silahlı eylemler yaygınlaşıyordu.

1977 yılından sonra ekonomide hızlı bir gerileme dönemi başladı. Büyük bütçe açıkları, hızlı fiyat artışları, enflasyonun dev adımlarla tırmanması, işsizlik ve satın alma gücünün düşmesi toplumda huzursuzluk yaratıyordu. Ülke ekonomik, toplumsal ve siyasal bir kriz içindeydi. Burjuvazi yönetme güçlüğü çekiyordu. Yığın hareketliliği artıyordu. Bu dönemin en önemli başkaldırısı, İzmir Ayaklanması'dır. 12 Şubat 1980 de 7500 Tariş işçisinin yiğitçe başlattığı savaşım, bir an için İzmir'in tüm gecekondu bölgelerini kapsayan barikat savaşına dönüştü. Eylem Türkiye'de işçi sınıfı hareketinin sendikal örgütlenme düzeyini çoktan aştığını kanıtladı. İşçi sınıfı yönetilmek değil, yönetmek istiyordu. Bu tekelci burjuvazi için gerekli "ihtar" oldu!.

Türkiye kapitalizmi açısından 1980'lerde izlenen politika iflas etti. 24 Ocak kararları 1980 yılında alternatif strateji olarak hazırlandı. Tekelci burjuvazi için alternatif, ihracata yönelik sanayileşme modeliydi. 24 Ocak kararları, sermayenin yoğunlaşması ve merkezileşmesinin devlet tekelci kapitalizmin gereksinimlerine uygun yeniden düzenlenmesidir. Bir başka deyişle üretim ilişkilerinin genişletilmesi tersinden çözüm arayışıdır. 24 Ocak kararlarının yaşama geçirilişi, bir yandan ekonomik ve demokratik hakların alabildiğince kısıtlanması, ücretlerin alabildiğince düşürülmesi, öte yandan da sermayenin yeniden bölüşümünü getirecek ilişkilerin düzenlenmesi yoluyla oldu. Bu programı "demokrasi" altında yürütmek mümkün değildi. Ekonomik ve toplumsal kriz 12 Eylüm darbesini "çağırdı".

1980 sonra Türkiye ekonomisine bakışa bundan sonraki sayıda devam edeceğim.

Kaynaklar

1. Karl Marx, **Capital**,progres Publishers, Moscow, 1983, s. 7 02
2. a.g.y. s.367-368
3. a,g,y, s. 450
4. **Türkiye İstatistik Yıllığı 1987**, DİÜ, s.34
5. Yalçın Küçük, **Planlama Kalkınma ve Türkiye**, Tekin Yay., 1978, 3.basım, s. 255
6. Emre Kongar, **Türkiyenin Toplumsal Yapısı**, Remzi Kitabevi, 1981, 4. basım, s .237
7. a.g.y. s. 235
8. Yakup Kepenek, **Türkiye Ekonomisi**, Savaş Yay., 1984, s.126
9. Gencay Şaylan, **Türkiye'de Kapitalizm Bürokrasi ve Siyasal İdeoloji**, V Yay., 1986, s.83
10. Çağlar Keyder, **Türkiye'de Devlet ve Sınıflar**, İletişim Yay., 1989, s.108
11. Stefanos Yerasimos, **Azgelişmişlik Sürecinde Türkiye**, Gözlem Yay., 1980, s.745
12. R. Yörükoğlu, **Emperyalizmin Zayıf Halkası Türkiye**, 5.basım, s.83
13. Y.N. Rozaliyev, **Türkiye'de Kapitalizmin Gelişme Özellikleri**, Onur Yay., 1978, s.314
14. **Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansk.** İletişim Yay., C.6, s.1963
15. Y.N. Rosaliyev, agy. s.316-317
16. Yakup Kepenek, agy s.296
17. Emre Kongar, agy. s.254
18. 87 **Petrol-İş**, Petrol-İş Yay. 19, s.244
19. 87 **Petrol-İş**, s.100

Gençlik üzerine tartışma notları

SEDAT YILMAZ

İşçi ve emekçi sınıfların kurtuluşu yolunda komünizmi isteyenlerin geçmiş kalıplardan uzak, gençlik politikalarını gözden geçirmelerinin zamanı gelmiştir.

Dünyanın sağa, bölgemizin sola kaydığı bu dönemeçte, ihtilalci sosyalistler gençlik için, bir iki broşür, Lenin ve Dimitrov'dan bir iki alıntıyla yetinemezler. Yeni dönemde gençlik örgütü ve mücadele ithaline son verilmelidir.

Türkiye'de gençliğin mücadelesi savaşkan bir geleneğe sahiptir.

İlericilik ve sosyalizm mücadelesinde bu topraklar gençliğe zengin bir birikim bıraktı. Kapitalizmin gelişmediği ve işçi sınıfı hareketinin henüz cılız olduğu 19. yüzyılda toplumsal değişmenin motoru aydın ve yarı-aydın gençlerdi. Burjuvazinin iktidara ortak olma savaşında gençlik, burjuvazinin fedaisi, paşaların maşası olmanın ötesine geçemedi.

Cumhuriyet dönemi boyunca, Kemalist burjuvazinin iktidara oturması ve emperyalizmle bağlar kurulmasında gençlik, komünizm, Kürtçülük ve islami akımlara karşı Kemalist iktidarın vurucu gücüydü.

Altmışsekiz kuşağı kendisinden önce gelen komünist mücadeleye ihtilalciliği ve jakobenizmi sokmuşsa da Kemalizmin, milliyetçi ve halkçı ögeleri sosyalist mücadeleye sızdı. Anti-emperyalist, anti-feodal, anti-oligarşik mücadele ve devrim anlayışları gençlik içinde vücud buldu, günümüze kadar taşındı. Devrimci Gençlik mücadele ve örgüt anlayışı, muhalefetliğe gençliğin mücadele tarihinde, geçmişte, belki de gelecekte bir daha görülmeyecek boyutlarda kitlesellik kazandırdı. Gençlik tek merkezde toplandı. Burjuvazi masum öğrenci isteklerinin giderek düzenin temellerine yöneldiğini görmekte gecikmedi. Yıllardır kullandığı şiddetin kendisine yönelmesini kanla bastırdı.

12 Mart sonrası tekrar yükselişe geçen devrimci mücadeleye karşı burjuvazi, faşist gençliği devrimcilerin karşısına koydu. Öğrenim özgürlüğü ve can güvenliğinin öğrenciler için baş sorun olduğu dönemde öğrenciler, demokratik halk devrimi, sosyalist devrim projelerini pratikte rafa kaldırarak anti-faşist mücadele doğrultusunda örgütlendiler. Yer yer güçlü anti-faşist direnişler görüldü. Sivil faşistlerin ve devletin işbirliği sonucu binlerce devrimci katledildi. 1977 yılına kadar yükselen devrimci mücadele bu tarihten itibaren yerinde saymaya, giderek gerilemeye başladı.

12 Eylül faşizmi devrimcilerin dağınık ve güçten düşürülmüş olduğu bir dönemde geldi. Eylül faşizmi binleri yargısız infazlarla, işkencehanelerde katlederek, binlerce yaralı bıraktı. Türkiye burjuvazisi ekonomik buhranını ve dışa açılmak için sermaye birikimini, işçi ve emekçi sınıfların haklarını gaspederek, örgütlülüklerini dağıtarak gerçekleştirdi. Ekonomide yalnız sektörel tekleşme değil,aynı zamanda siyasal, kültürel, ideolojik alanlarda da bir tekleşmeyi topluma dayattı.

Bugün Türkiye sosyalistleri ölü toprağını üzerlerinden atıyor. Bir yanda dünya sosyalizminin çözülüşü, diğer yanda Türkiye, Kürdistan ve Ortadoğu ile eski sosyalist ülkelerin dünyada istikrarsız bölge olması, önümüzde büyük bir açıklık olarak duruyor.

* * *

Gençlik toplumsal bir kesittir. Tarihsel olarak kapitalizmin ürünüdür. Buharlı makinanın icadıyla gençliğin ortaya çıkışı aynı döneme rastlar.

Burjuvazi üretim araçlarını kullanacak nitelikli işgücü bulabilmek için gençliğe eğitim vermek zorunda kalmıştır. Ekonomik ve toplumsal yaşamın karmaşıklığı ve giderek merkezileşen devlet yapısı; uzmanları, bürokratları, memurları, bilim ve din adamlarını, işçileri eğitmek zorundaydı. Modern teknikteki ilerleme daha fazla bilgi gerektirdiği ölçüde ilk, orta öğretim, yüksek okulların ve buralarda okuyan işçi çocuklarının sayısı artmaktadır.

Burjuvazi bir yandan bilim üretimi ve eğitiminin yüksek düzeyde gerçekleştirildiği mutlu azınlık okulları açarken, diğer yandan işçi, köylü, sıradan aydın, memur çocukları için teknik okullar ve üniversiteler açtı. Ayrı okullarla sınıflandırma ve ayıklamayı gerçekleştirdi.

Burjuvazi okulun ve eğitimin temel işlevini, mevcut sınıfsal yapıyı yeniden üretmek ve sağlamlaştırmak, sınıfsal ayrıcalıkları pekiştirmek, burjuva ideolojisinin yayılması ve toplumsal patlamaları önlemek olarak saptadı.

Bugün burjuvazi aydınları, sanatçıları, bilim adamlarını satın almış, kendi işçisi durumuna getirmiştir.

Eğitim ve okulların yaygınlaşmasıyla okullu öğrenci gençlik hızla artmaktadır. Kapitalizmin plansız ve anarşik üretimi sonucu işsizlik hat safhada... Öğrencilerin potansiyel işsiz haline gelmeleri öğrenciyle işsizi, işsiz gençlik olarak birleştirdi.

Tekniğe bağlı olarak eğitim sürelerinin uzaması, gençlik olarak adlandırılabilecek toplumsal kesiti uzattı. Kapitalizm geliştikçe daha fazla işgücüne ihtiyaç duyuldu. Gençlik genel nüfus içinde sayısal olarak arttı. Enine sayısal ve boyuna zamansal olarak gençlik genişledi.

Bugünün çalışan gençliği kapitalizm altında çocukluktan yaşlılığa hızlı geçiş durumundadır. Gençlik çocukluktan çıkar çıkmaz kendisine bir lütuf gibi sunulan kapitalist sömürü ilişkilerine girebilmeyi kazanç saymaktadır.

Eğitim gören işsiz gençlik, tekelci sistemin kendisini ve sonuçlarını kendine ve emeğine yabancılaşarak hissetmektedir. Yıllar süren eğitiminin sonucunda, diğer gençlerle bir sınavdan diğer sınava koşarak yoğun rekabet ortamında karın doyuracak bir iş peşinde koşmaktadır.

Kapitalizm daha fazla üretim için, bilim ve eğitime muhtaçtır. Burjuva egemenliğinde eğitim ve bilim, burjuvazinin çıkarlarına kullanılır. Burjuvazinin eğitime verdiği önem, insanlığın gelişimi için değil, kârının artırılması içindir. Bugün işçi yalnız kafa ve kol emeğini değil, görmüş olduğu eğitimi de satıyor. Burjuvazi için eğitim ve bilim, emekçilerin yeniden üretimi ve gelişimi için zorunludur.

Burjuvazi eğitime yapılacak harcamaları ücretli emekçilerin vergilerine -doğal olarak- devlete yüklemekte, kârından eğitime pay ayırmak istememektedir. Sağlık sorununda da durum aynısıdır.

Eğitim emek üretkenliğini arttırır. Burjuvazi, üretkenlikten doğan karların artışını cebine indirmektedir. Sömürü katmerleşmektedir.

Bugün üniversiteler paralıdır. Üniversitelere giriş sınavı, hazırlık, yabancı dil, bilgisayar gibi özel kursların ücretleri, emekçilerin sırtındadır.

Burjuvazi ücretli kölelerin eğitimini üzerine almalıdır.

Kapitalizm, işçi sınıfıyla birlikte gençliği kendi mezar kazıcısı durumuna getirdi.

Öğrenci ve işsiz gençliğin düzenle tam bir kopuşunun zemini ortadadır. Burjuvazi bir yandan genç mezar kazıcılarını çoğaltırken, bir yandan da eğitim ve iş sınavlarını umut kapısı olarak gösterek gençliği baskı altında tutmaktadır.

Burjuva eğitim sistemi zorunlu olarak, sınıfsal çelişkilerin keskinleşmesine, sömürülenlerin bilinç düzeylerinin yükselmesine ve işçi sınıfı ile işsiz ve öğrencilerin birbirlerine bağlı örgütlü savaşımlarına yol açtı.

Burjuvazinin, gençliğin düzenle kopuşunu engelleyici, düzene karşı mücadele etmelerini önleyici, eğlence sanayine, tüketime, spor, seks ve sanat ürünlerinin metalaştırılmasına, alkol, eroin, din afyonuna karşı sistemli bir mücadele verilmelidir.

Burjuvazinin tutucu gerici metafizik, üretimle eğitimi birbirinden ayıran, bilimsel araştırma ve bilimsel bulguları proletaryanın çıkarlarına kullanmayı yasaklayan, sınıfsal ayrıcalıkların, eşitsizliğin, sömürünün ve köleliğin hizmetine sokan eğitim, bilim ve kültür anlayışına, ideolojik-politik, entellektüel şiddetle karşı çıkılmalıdır. Düzenin sömürücü ve baskıcı yüzü açığa çıkarılmalıdır.

Bilim, kültür ve sanatı üreten ve öğretenlerle kullananların ayrılmasına ve bunların küçük bir azınlığın ayrıcalığı haline getirilmesine karşı durulmalıdır.

Kapitalizm, kitlelere vermek zorunda kaldığı eğitimi, güçlü ideolojik-politik koşullandırmayla dengelemeye çalışır. Bu dengeyi bozmak bizim görevimizdir.

Bugün burjuvazi okul ve aileyi birleştirerek düzenle uyumlu gençlik yetiştirmektedir. Burjuvazi, gençliği okula ve askere alarak cephede savaşa göndererek bir yandan devletin büyüklüğü ve güçlülüğünü kanıtlamaya çalışmakta diğer yandan da ezilen ulusun baskı altında tutulması, sömürülmesi için gençliği kullanmaktadır. Anti-militarist mücadelenin yükseltilmesi sosyalist gençliğin temel sorunlarındandır.

Gençlik, emperyalizme ve sömürgeciliğe alet olmaktan kurtarılmalıdır.

Feodaliteden kalma çıraklık kurumunun üretim-

den ve eğitimden kaldırılması için mücadele verilmelidir. 18 yaşına kadar emeğin geçim aracı olarak, sömürülmesine karşı çıkılmalıdır.

Kadınları erkeklerden ayıran, kadını erkeğin tahakkümü altına sokan, metalaştıran erkekçi uygulamalara ve ideolojilere karşı mücadele verilmelidir.

İhtilalci gençler bilmelidirler ki:

Eğitim ve okulun işlevini temelden değiştirme, gerek burjuvazinin elinde sınıf egemenliğinin aracı olan okulu bu egemenliğin yıkılmasının aracı haline dönüştürme, gerekse toplumun sınıflara bölünmesinin ortadan kaldırma olanağı ancak ve ancak sosyalist devrimin zaferinden ve proletarya diktatörlüğünün kurulmasından sonra kesin olarak mümkündür.

Okulları ve üniversiteleri burjuvazinin denetim ve baskı aracı olmaktan çıkarıp, işçi sınıfının ve ezilen sınıfların gelişimine, bütün toplumun entellektüel, kültürel, sanatsal ve ekonomik gelişiminin hizmetine açmak için bu yapıların işlevlerinin başaşağı edilip, burjuvazinin kafasına geçirmek, ihtilalci sosyalist gençliğin görevidir.

* * *

Gençliği, sosyalist devrim mücadelesinde yerli yerine oturtan bir bakış en doğru ve uzun vadede en sağlıklı yaklaşımdır.

Gençlik; toplumsal üretim sürecine doğrudan katılmayan, bu nedenle doğrudan sınıfsal bir mensubiyete bağlı olmayan, diğer yönüyle de toplumsal üretim sürecine katılmaya hazırlık sayılabilecek gerekli bilgi ve becerilerin kazanıldığı dönemleri yaşayan bireylerden oluşan bir toplumsal kategoridir. Gençlik bu konumlanışından kaynaklanan toplumsal, biyolojik ve psikolojik belirlenimleri içerir.

Genç dediğimizde işçi ve köylü gençliği kastetmiyoruz. İşçi gençlik, işçi sınıfının içindedir. Köylü gençlik ise bahsedilemeyecek kadar azdır ve köylü denilen gençler bugün metropollerde ucuz işgücü olarak ya da ucuz üniversitelerde öğrenci olarak vardır.

Genç dediğimizde toplumun en duyarlı, aktif kesimi olarak öğrenciler ve düzenden giderek umut kesen işsiz gençlik anlaşılmalıdır.

Gençlik, yalnızca kasça değil, yaşça va başça da gençtir. Her türden yeni fikirler eğitim çağındaki gencin kafasına yazılabilir.

Bugün ihtilalci sosyalistlerin görevlerinden biri komünist fikirleri gençlik içinde yaymaktır.

Bugün öğrenci ve işsiz gençlerin diğer adını "devrimci" hale getirmeliyiz.

Toplumsal ve sınıfsal mücadelelerde gençliğin oynadığı rol gösteriyor ki; işçi sınıfı ve ezilen halklar mücadelesinde gençlik mücadelesi önemli ayaklardan biridir.

* * *

Gençlerin mücadelesi çoğunun sandığı gibi işçi sınıfıyla burjuvazi arasındaki mücadeleyi belirlemez. Mücadelenin sonucunu belirler. Sınıf mücadelesinde üniversiteyi mücadelenin ortasına alan anlayışlar ciddiye alınmamalıdır.

Gençlerin radikalizmini, devrimciliğini körelten beklemeci ve ertelemeci anlayışlara gülüp geçilmelidir.

Gençlerin üniversite, ülke ve dünya sorunlarına karşı mücadele isteklerini, sosyalist parti ya da sosyalist bir işçi ve gençlik hareketi oluşmadı, gerekçesiyle frenlemeye yeltenenler kaale alınmamalıdır.

Bir yandan gençlik mücadelesini akademizmle sınırlandırmak, diğer yandan gençliğe altından kalkamayacağı devrim misyonları yükleyen sınıfsal bakıştan yoksun anlayışlar tarihin çöplüğüne atılmalıdır.

Gençliğin örgüt ve mücadelesine işçi sınıfı ve sosyalizm mücadelesinden gitmek gerekiyor.

Komsomollar, komünist gençlik örgütü olarak komünizm mücadelesinde olumlu roller üstlenmişlerdir. Büyük Ekim Devrimi sonrası sosyalizmin kurulması, iç ve dış emperyalist güçlere karşı savunulmasında, Avrupa'da faşizme karşı, sömürgeler ve metropol ülkelerde emperyalizme karşı komsomollar, komünist partilerin en önemli destekçileriydi.

Türkiye'ye komsomol, 1920'lerde kurulan Komünist Gençler Birliği'yle girmiştir.

Partiye ideolojik olarak bağlı, örgütsel olarak bağımsız olan komsomolun Türkiye'de yayılması 1970 yıllarından sonra olmuştur. Bulgaristan Komünist Gençler Birliği'ni taklit ederek kurulan komsomollar, Türkiye'de adına layık bir mücadele yürütememişlerdir. Türkiye'deki komsomol anlayışları ciddi olarak tartışılmaya muhtaçtır.

Altmışsekiz kuşağının yegane örgütü Dev-Gençtir. Çaresiz kuşaktır. Sınıfa öncülük edebilecek yetenek ve güçte bir partinin olmadığı dönemde kendini abartarak çıkışsızlıktan kurtulmaya çalıştı. Belli bir romantizmi içeriyordu.

Bugün artık ne Dev-Genç'i tekrar canlandırmaya çalışan nostaljik bakışlar, ne de sonu "Birlik"le biten komsomollar gençliğin mücadelesini birleştirebilir.

Türkiye sosyalist hareketinin ayağa kalkmaya

hazırlandığı bu dönemde derin ideolojik-politik-pratik örgütsel ayrımlar ve saflaşmalar nedeniyle gençliği tek bir program altında birleştirmek imkansızdır.

Önümüzdeki dönemde gençliği birleştirebilecek uzun süreli mücadeleyi yürütebilecek tek güç ihtilalci sosyalistlerdir.

Sosyalist hareketle işçi sınıfı hareketini birleştirmeyi ve İhtilalci Sosyalist Partiyi yaratmaya çalışan güçlerin bünyelerindeki gençlerin birleşmesi bugün daha makul ve mantıklıdır.

Devrimci-Demokrat akımların kısa vadede gençlik içinde başarı kazanabilmeleri imkan dahilindedir. Tek kadro kaynakları gençliktir. İdeoloji-politikalarının pratikteki yansımaları gençlik ve gecekondu bölgelerinde görülebilecektir.

Uzun vadede İhtilalci Sosyalist güçler, gençlik içinde ağırlıklarını koyacaklardır.

Partiden örgütsel olarak ayrı bir gençlik örgütlenmesi istenir ve aranırdır. İhtilalci sosyalist gençlik örgütlenmesi sorunu ancak, işçi sınıfı köklerine kadar inmiş sınıfın ve diğer ezilenlerin mücadelesiyle sosyalist mücadeleyi kaynaştırabilecek güçte bir partinin inşa aşamasında, tam olarak çözülebilir.

Bugün işçi sınıfı öncüleri, sosyalist aydınlar ve sosyalist öğrencilerin önemli görevlerinden biri de, İhtilalci Sosyalist Parti'nin yaratılmasıdır. Ne var ki partinin inşaası ve gençlik örgütlenmesinin yaratılması birbirinin karşısına konulamayacak görevlerdir. Bu ikili görev birbirinden ayrılmaz.

Aydın olma, hız, yaratıcılık, yenilik ve enerjik yapısıyla gençler, sosyalist mücadelede ve partinin kan dolaşımı için zorunludur.

Gençlik örgütlenmesi ve mücadelesi, işçi sınıfının kapitalizme karşı sosyalizm mücadelesinde, işçi sınıfının yanında olmalıdır. Sürekli genç kalmak ve gençlik örgütünün içinde bulunmak mümkün değildir. Gençlik alanındaki deneyimler bir kuşaktan diğer kuşağa örgüt aracılığıyla bayrak koşusu biçiminde aktarılabilir.

Bugün yüzeysel değil derin kazmak, uzun soluklu bir mücadeleyle zafere ulaşmak gençlik içinde yürüteceğimiz çalışmalara yakından bağlıdır.

* * *

Dün burjuvazinin ya da Fedailer Cemiyeti'nde olduğu gibi Şeyh Ahmet'in fedaisi olan gençlik, bugün proletaryanın ve ezilen diğer sınıfların vurucu gücü olmak zorundadır.

Dün geniş ve amorf halk kuyrukçusu olan gençlik bugün proletaryanın fedaileri olmak durumundadır.

Fedailik gönüllülük temeline dayanır. Bir kez fedai olmayı kabul eden ömür boyu devam ettirir.

Biz genç savaşçılar proletaryanın gönüllü fedaileri olmalıyız.

Gençlik sınıfsal mücadelede konumlanmalı, taraf olmalıdır. Gençlerin yeri işçi sınıfının yanıdır. Çünkü en devrimci ve sömürüyü, özel mülkiyeti, mirası ortadan kaldıracak tek sınıf işçi sınıfıdır.

Burjuvazinin siyasi partileri muhalefetteyken öğrencileri çirkin politikalarına alet ederler, iktidara geldiklerinde öğrencilere siyaset yasağı getirerek ikiyüzlülüklerini gösterirler. Proletaryanın ihtilalci partisi yalnızca sosyalist devrimi gerçekleştirirken değil, yeni toplumsal ve ekonomik sistemin örgütlendirilmesinde de gençliğin politik duyarlılığını diri tutmaya çalışır.

Gençliği sınıf mücadelesinde işçi sınıfı saflarına çekmek ve onları siyasallaştırmak ihtilalci sosyalistlerin vazgeçilmez görevidir.

Sosyalistler yeni kuşağın ve bugünkü mücadelenin gereklerine yanıt vermelidirler. Geçmiş mücadele ve örgütsel birikime nostaljik bakışlardan uzak kapitalist sistemin sömürü, mülkiyet, üretim ve paylaşımına, tekelciliğin insanı hiçleştiren, kendine yabancılaştıran, umutsuzluk, inançsızlık, ihbarcılık ve kıskançlığı erdem sayan aldatmalarına karşı uzun süreli kararlı mücadele verilmelidir.

Sosyalizmin insanının yaratılmasına bugünden hemen şimdi başlanmalıdır.

Yeni sosyalist insan, kapitalist sistem altında özgürlüğünün boş bir hayal olduğunu bilir. Özgürlüğün ve mutluluğun ancak kapitalist düzeni ortadan kaldırarak, burjuvaziyi iktidardan alaşağı edip, yerine proletarya ve bütün çalışanların iktidarını geçirerek gerçekleşebileceğini bilir.

Başkası için çalışmak, kendisiyle birlikte tüm insanlığı geliştirmek, sınıfların sömürünün, cins, renk ayrımcılığının olmadığı ortakçı bir düzenin kurulması için mücadele etmek sosyalist yeni insanın görevidir.

Burjuva ideolojisine, milliyetçiliğe, dine ve bütün metafizik düşünceye karşı gençlik bugünden mücadeleye başlamalıdır.

Sosyalist güçler bütün gençlik içinde yalnız ideolojik politik bilgileriyle değil, ülke ve dünya sorunlarına duyarlılıklarıyla, kültür, sanat, spora bakışlarıyla, herşeyden önemlisi komünist yaşam biçimleriyle gençliğe örnek olmalı, kendilerini örgütledikleri gibi diğer gençleri de örgütleyerek kapitalizme karşı mücadelede genç savaşçıları çoğaltmalıdırlar.

Teknoloji televizyon ve insan

ENGİN KUNTER

İnsanlar arasındaki ilişkilerin hızla tekelleştiği bir dünyada yaşıyoruz. Görünürde bir özgürlüktür, teknolojiyle sağlanan. Ama insanlar arası ilişkilerin yalnız biçimsel olarak değil, içerik olarak da değiştiği bir dünya sözkonusu olan. Bir dünya, çünkü artık tek tek ülkelerden söz etmek mümkün değil. Teknolojinin sağladığı "kolaylıklar" pek çoklarının gözlerini kamaştırıp, sahte özgürlük rüyaları gösterirken, ortaya çıkan olumsuzlukların sırf kötü kullanımdan kaynaklandığı kanısı, bütün zihinlerde egemenliğini sürdürüyor.

İnsanları özgürleştirecek bir araç olacağına inanılan teknoloji, bu gün insanları tutsaklaştırmanın bir aracı durumuna gelmiştir. Bu alanda tartışmalar yapılırken en çok söz konusu edilen, iletişim ve enformasyon teknolojisidir.

Biçimi teleleşen iletişimin içeriği matikleşmiştir. Artık iletişim kurmak için illa ki başka bir insana ihtiyaç duymuyorsunuz. Karşıdaki makinaya derdinizi anlatmanız, ondan yardım istemeniz ve böylece sorunlarınıza çözümler üretmeniz de mümkün. Bank matikler, tele işlemler, cola matikler, on line hatları, alo bilgiler...

Yenilerinin neleri götürdüğü, bizleri çok fazla ilgilendirmiyor. Çünkü biz ne bu "günün güzel toplumunun devamını sağlamaya çalışıyoruz", ne de kaybolup gidişine ağız yakacağımız bir geçmiş var. Yüzümüz geleceğe dönük. Bu anlamda bizleri yeniliklerin neler getirdiği, daha çok ilgilendiriyor.

Teknoloji konusunda bir çalışma değil bu. Yapılması amaçlanan, televizyon üzerinde yoğunlaşarak, mevcut iletişim ve enformasyon teknolojisinin işleyiş ve oluşum mantığını ortaya koymak. Hemen belirtmek gerekiyor; kitle iletişimiyle ilgili bütün araştırma ve incelemeler Amerikan sosyaloglarınca yapılmış ve bu alanın terminolojisi de önemli ölçüde onlar tarafından oluşturulmuştur. Amerika dışında yapılan araştırmalarda kullanılan yöntem de Amerikan amprisist-pragmatist yöntemidir. Bu kitle iletişimi alanında çalışma yapmayı güçleştiriyor. Çünkü Amerikan sosyaloglarının geliştirdikleri terminoloji ve oluşturdukları sistemlerin içinde kalarak değil bu alanda farklı şeyler söylemek, söz konusu alanı eleştirmek bile mümkün değildir.

Dünya "Global Village" The Muhtar Amerika

"Peygamber" Mc Luhan, bir zamanlar, kitle iletişim araçları sayesinde dünyanın global bir köye dönüşeceği kehanetinde bulunmuştu. Böyle olacağına seviniyordu da. Peygamberliğinin sahte olduğu kısa sürede başka nedenlerden ötürü anlaşıldı ama buna rağmen dünyanın köyleşeceği kehaneti doğru çıktı. Dünya köy olunca, kimin muhtar olacağı sorunu geldi gündeme.

Televizyon önemli ölçüde Amerika Birleşik Devletleri'nde biçim ve içeriğine kavuşmuştu. Amerikan toplumunun ihtiyaçlarının güdümünde ortaya çıkan bu araç kısa sürede Amerikalıların kendilerini görmek istedikleri gibi görmelerini sağlamış, hızla yayılarak bir endüstri haline gelmişti. Bugün de hemen hemen dünyanın bütününde egemen olan yayıncılık anlayışına biçim ve içeriğini kazandıran Amerikan televizyonculuğu olmuştur. Bundan başka dünyanın her tarafında en çok gösterilen programlar, Amerikan yayıncılık ve televizyon şirketlerinin yapımı olan programlardır. Televizyon habercilik ağına da dünya ölçeğinde egemen olan ülke Amerika'dır. Bütün bunlardan ötürü kendisini global köyün muhtarı ilan etti.

Televizyon neler getirdi?

Bu soruya verilen ilk yanıt daima şudur: Televizyon uzağı yakın kılan bir araçtır. Hiç görmediğimiz, hiç bilmediğimiz ve muhtemelen hiç görüp, bilemeyeceğimiz yerlerin görüntülerini ve buralarda olan olayları odalarımızın içine kadar getirir.

Evet doğrudur; ama nasıl?

Yaşadığı dönemde örneğin Garibaldi'yi dünyada kaç kişi tanıyordu acaba. Bu konuda yapılmış bir araştırma bulunmasa da çok olmadığı kesin. Ama televizyon sayesinde Gorbaçov dünyanın her köşesindeki her eve gece misafirliğine gitti ve herkes onu tanıdı. Yalnız bir şey var ki düşünmeden geçmek mümkün değil. Şöyle; önce bir köye kapatıyorum kendimi. Bu global köyden farklı gerçek bir köy oluyor. Köyümden pek çıkmıyorum. Bir ilçe, bir şehir, hatta bir ülkede olabilirdi. Önemli olan dışarı pek ya da hiç çıkamıyor olmam.

Dışarı pek çıkamıyorum, ama evimde bir televizyon var. Her gün akşam en azından haberleri izliyorum. Her gün akşam Gorbaçov diye bir adam çıkıyor. Bu adamın Sovyetler Birliği'nde gerçekleştirmeye çalıştığı reformlardan söz ediliyor. Bunun dışında ara sıra adının Moskova olduğu söylenen bir şehir, bu şehirde büyük bir salon, bu salonda Gorbaçov denen adamın yaptığı konuşmalar gösteriliyor. Bazen de sokaklara dökülen kalabalıklar ve çatışma görüntüleri geliyor ekrana. Her akşam bunları izlediğim için Sovyetler Birliği, Gorbaçov ve Sovyetler Birliği'nde olan olaylar hakkında epey bilgi sahibi oluyorum. Birden bir soru geliyor aklıma. Acaba gerçekten bana gösterilen yerler Sovyetler Birliği miydi, her gün gördüğüm adam gerçekten Gorbaçov muydu, ya da gerçekten Gorbaçov diye bir adam var mı? Bu sorunun yanıtının nasıl olacağı söz konusu olay açısından hiç önemli değil. Önemli olan sorudur ve bu soru sayesinde şunu düşünmek mümkün artık: Televizyon sayesinde, hiç olmayan şeyler olmuş gibi gösterilebilir. İnsanların büyük çoğunluğunun gösterilenlerin doğruluğunu denetleme ve sınama şansları olmadığı için ve bu olaylar görüntülü olarak anlatıldığı için insanların çoğu inandırılabilir de. Buna bağlı olarak şu soru geliyor. Bu araç var oldukça bu tür olumsuz kullanımlar her zaman söz konusu olmayacak mıdır?

Aslında olay şudur. Odalarımızın içine kadar giren olay görüntüleri, kameramanın seçtiği, kameranın aldığı, resim seçicilerin belirlediği en son da montajcıların kurguladığı, monte edilmiş bir gerçekliği yansıtıyor. Yukarıda söylenenler spekülatif de olsa bu durumun en güzel örneğini Körfez Savaşı sırasında yaşadık.

Sık sık ekrana gelen siyaha bulanmış karabatak görüntülerine, başta hızlı çevreciler olmak üzere bütün "insani" duyguları olanlar ağıt yaktı. Bağdat'a atılan bombalar altında "canlı çıkanlar"ı kimse düşünmezken, karaya bulanmış karabataklar derin üzüntülere gark etti birçoğunu. Oysa karabatak bir tatlı su hayvanıydı ve Körfez'de yaşaması mümkün değildi. Bu görüntüler de daha önce Fransa'da meydana gelen, bir mükleer kaza sırasında ortaya çıkan çevre kirlenmesi olayından alınıp, Körfez Savaşı "naklen" yayının arasına sıkıştırılmıştı. Zira daha sonra söz konusu montaj operasyonunu gerçekleştiren firma "nasıl da kandırdım ama, ben herkesi kandırırım" diye reklamını yapacaktı.

Kameradan süzülüp, montaj masasında gerçek biçim ve içeriğine kavuşan gerçekler, en aldatıcı gerçeklik türü olarak giriyor evlere.

Televizyonda ne var?

Televizyonun getirdiği en önemli yeniliklerden bir diğeri de 'evlere şenlik'tir.Televizyon sayesinde eğlencenin hem insanların ayağına getirildiği hem de bunun çok ucuza mal edildiği savı televizyon övgücülerinin diğer bir dayanağıdır.Televizyon, kendi filmleri,dizileri eğlence programlarıyla birlikte geldi.Bu formları daha önce var olan sinema ve radyodan aldı büyük ölçüde ama kısa sürede onları kendine haslaştırdı.

Filmatik yapıntı yaşamın ardında şöyle bir mesaj gizli: Hiç bir şeyi sizin yaşamanıza gerek yok. Biz onları yaşayanları sizin odalarınıza günün her saatinde getiririz. Siz seyredin yeter, hem seyretmek yaşamak kadar zahmetli değildir. Seyredin, yaşadığınızı dünyada yaşayamadığınız her şeyi. Ayrıca seyredeceklerinizin biçim ve içeriğini de, tabi ki biz belirleyeceğiz. ama sen şu kadarını bil; herşey göründüğü gibi, değişen bir şey yok. Senin senden iyi şartlar altında yaşıyor zannettiklerin de senin gibi insanlar ve aslında senden çok farklı yaşamıyorlar. Çok şey yaşamana gerek yok, çek şey seyret yeter. Aynı şekilde televizyonun tersi bir etkilenim yaşatması da söz konusudur. Seyrettikleri filmatik yapıntı yaşamın benzerini kendi aralarında oluşturmaya çalışan insanlar da olacaktır. Mevcut toplumsal hayat bir yandan bunları sürekli komik insan durumuna düşürürken bir yandan da sistem ona aslında televizyondakiler kadar özgür olmadığını sürekli gösterecektir.

Seyirlik olarak evlere giren yapıntı yaşam, pratik yaşamın kendisini unutturmayı amaçlıyor. Televizyonda izlediklerinden başka konuşacak hiç bir şeyi olmayan insanlar türemeye başladı. Ama yaşamın canlı renginden televizyonun "çok renkli" ekranlarına aktarılan insan pratiğinin geleceği kucaklaması söz konusu olamaz. Mümkün olması insanlığın bitmesi anlamına gelecektir. insanlık bu

güne seyrederek değil yaşayarak geldi, bu gün den sonrasına seyrederek uzanması mümkün değildir.

Yaşadığımız dünya başka, bildiğimiz dünya başka.

En sıradan insanların bile dünyada olup bitenlerden haberdar olabilmesi olanağını sağlayan televizyon, bu olanakla birlikte kendine bir misyon yüklemiş oluyor. Tek tek insanların kendi günlük pratikleriyle dünyada olup bitenlere anlam verebilmesi de televizyon sayesinde olanaksız hale gelmiştir. Başkalarının paratiklerine uzanan yol ise televizyon ekranlarında başlayıp, kamera objektiflerinde son bulmaktadır. Sessiz sessiz mırıldanır sürekli televizyon, "sana öyle olayları öylesine seçip aktarırım ki ne kadar güzel bir dünyada yaşadığını anlarsın. Diğer yandan dünyada olup biten kötü şeyleri de öylesine seçip kurgulayarak ekrana getirir ve bunları sana öyle bir sunarım ki, yaşadığın sakin ve huzurlu hayata bin şükür edersin."

SEKA işçileri grev yapıyormuş, dört aydır toplu sözleşme görüşmeleri sonuçlandırılamıyormuş, işçiler son sınırına dayanmış, ne gerek var bunları bilmene. Sen Amerikalı bir tavukseverin, tüyleri döküldüğü için ölümle pençeleşen tavuğuna kazak örerek onu ölümden kurtardığını bil yeter. Bak ne kadar iyi kalpli insanlar var özgür dünyada. Eskiden sık sık Doğu Berlin'e kaçanların haberleri verilirdi. Kitle iletişim araçları sayesinde Batı Berlin'den Doğu Berlin'e geçenler olup olmadığı ya da böyle bir şeyin olup olamayacağını düşünmek fırsatı bile verilmedi kimseye.

Soru sorma seyret, zaman geçiyor acele et.

Televizyon izlerken sorular sormak, değerlendirmeler yapmak, ekrandakini tekrar izlemek mümkün değildir. Hemen al bunları, yoksa kaçar gider. Ya şimdi ya da hiç bir zaman işinize gelirse denir ve çoğu zaman da işinize gelir. Televizyon bu özelliğiyle insanları sürekli zaman sorunundan, zamanın hiç bir şeyi yapmaya yetmediğinden dem vurur. "Zamanım yok" hiç bir iş yapmamanın kılıfı oldu artık. En güzel örneği okumaya ayrılan zamanda görülüyor. Herkes okumaya zamanının olmadığından yakınıyor. İşsizliğin %20'lere ulaştığı, yapacak hiç bir işi gücü olmayan en azından yirmi milyon insanın bulunduğu bir ülkede insanlara hiç bir şeyi yapmaya zamanın olmadığı düşündürülmeye çalışılıyor.

İsteyen seyretmez diyenler olacaktır. Bu da pek mümkün olamıyor, çünkü televizyonun bir özelliği de kendisini kolay kolay kapattırmamasıdır. Bunun en önemli nedeni herşeyin bir defaya ve o ana mahsus olmasıdır. Diğer yandan televizyon yayınları hazırlanırken, insanın dikkatinin kolay dağıldığı bilindiğinden, sürekli bu dikkati canlı tutmak ve yeniden yakalamak için çaba sarfedilir. O anda söyleneni beğenmeyebilirsin ama kapatamazsın. Bunun da en güzel örneğini Körfez Savaşı sırasında gördük. Bir savaşın naklen yayını diye otel odasından dışarı çıkmadan savaşı anlatan muhabirler girdi evlerin içine. İnanıldı. Peter Arnet star olurken savaşın naklen izlenildiği sanıldı. Bu adam saldırının ilk saatlerinde Bağdat'ın üzerine on sekiz bin ton bomba atıldığını söyleyince de inanıldı. Bir şehrin üzerine her saat bu kadar bomba değil, taş bile atılsa bir kaç saatte yerle bir olacağı pek düşünülmedi. Bu da bir yana, Bağdat'da insanların yaşadığı ve bu bombaların o insanların üzerine yağdığı da pek akla getirilmedi. Sanki bütün bombalar Saddam Hüseyin'in üzerine düşüyor ve bu adam da bir türlü ölmek bilmiyordu. Herkesin televizyonunun bir açıp kapama düğmesi varken, hep açıkta tutuldu bu düğmeler. Belirli ölçülerde muhalif olabilenler bile, bir yandan noel ağacına dönmüş Bağdat sahneleri bir yandan da yaşanacak otomobillerle yaşanan olağanüstü duyguları anlatan sahneler ekrana gelirken, ve bir sürü saçmalığı izlerken ve karşıdaki aygıt hergün yüzlerce defa kapatmayı değil, kurşun sıkmayı hakederken "nedense" basılmıyor uzaktan kumanda aygıtlarının kırmızı düğmesine.

Derinliğe ölüm. Yaşasın sığ kıyılar.

Televizyon, her türlü bilimsel sanatsal derinlik anlayışını ve derinlemesine kavrayışı yok eden bir araçtır. Televizyonun derinlemesine algılayış ve kavrayış olanakları sunması mümkün değildir. Televizyon herşeyden önce ve en çok Amerikan olandır. Amerika'da ortaya çıkmış ve son zamanlarda Türkiye'de önemli ölçüde görülmeye başlayan, hiç bir şeyi ciddiye almayan, her şeyden soğuk bir espiri çıkarmaya çalışan, her sözcüğün sonunu uzatarak ve kesiksiz konuşan, blue jean ve komik T Short giyen, ol rayt, ov key, ay em söri beybi diyen, moruk, çakozlamak, asılmak, takılmak diyen, filli bilmeceler soran ve hiç bir şeyi ciddiye almamak için de oldukça çok çaba sarfeden, insan türü hemo tele visiones'tir. Bunlar çocukluklarında ve ilk gençlik yıllarında her gün saatlerce TV vitamini alarak yetişmiştir.

Pasif ol, Pasif kal.

Başta televizyon olmak üzere, bütün enformasyon ve iletişim teknolojisinin bu günkü etkinliği sürekli pasifleştirici bir nitelik ve içeriktedir. İçeriği harekete geçmeyi önleyici ve pasifleştirici mesajların iletiminde televizyon oldukça etkili olabilmekte. Zira televizyonlu iletişimin gerçekleşebilirliği ancak izleyicinin pasif kalmasıyla mümkündür. İzleyen tarafından da aktif olarak katıldığı bir televizyonlu iletişim biçimi mevcut ve mümkün değildir. Harekete geçirici içeriklerin sunulmasında ise eli kolu bağlı bir araçtır o.

Televizyon tekelci kapitalizm aşamasında, ulusal ve uluslararası kamuoyunun pasif desteğini sağlamanın en etkili aracıdır.

Diğer yandan televizyon yayıncılığı bir rezillikler manzumesidir. Televizyon insanları çoğu kez onları aşağılayarak pasifleştirmektedir. Büyük insan katliamları yapılırken "ilginç bir rastlantı" sonucu hayvan sevgisi ön plana çıkartılmaktadır. Panama'ya saldıracak Amerika bir yandan da Kuzey Buz Denizi'nde mahsur kalmış iki balinayı kurtarmaya çalışıyor. Körfez Savaşı sırasında Bağdat'ta insanlar ölürken izleyicilere karabatak sevgisi aşılanıyor. Kürdistan'da devlet terörü açık savaş boyutuna ulaşırken bir balina kaçıp geliyor Rusya'dan, adı Aydın konuluyor ve "Kürtlere ölüm. Yaşasın Aydın" sloganları atılıyor.

Uygarlığın yeni aşaması: Hele bir evinde otur sen.

Buraya kadar sayılanlar, diğer ortam yaratan araçlarla birlikte düşünüldüğünde yeni bir yaşam tarzı çıkıyor ortaya.

Herşeyin polisiye bir romandaki gibi, baştan hesap edilip, kurgulanarak geliştirildiğini söylemek bilimsel bir yaklaşım olmayacaktır. Ama yaşanan tarihsel dönem ve toplumsal formasyon içerisinde ortaya çıkan gelişmeler, çok çeşitli ve karmaşık etkileşimlerin soncunda öyle bir biçim ve içeriğe ulaşıyor ki, bulunulan noktadan geçmişe bakıldığında oldukça farklıymış gibi görünen bir sürü durum ve işleyişin, şaşılacak biçimde birbirine benzediği ve yine şaşılacak bir biçimde aynı amaca hizmet ettiği görülüyor.

Nedir var olan?

Uygarlığın bu gün gelip dayandığı "hele bir evinde otur sen" tarihsel dönemidir. Televizyonun önderliğinde bütün iletişim ve enformasyon teknolojisi hızla bu aşamanın yaygınlaşarak daha da ileri boyutlara ulaşması için çalışıyor.

Hele bir evinde otur sen, yerinden hiç kıpırdama. Biz her şeyi senin ayağına getiririz. İşaret parmağının ucundan başka hiç bir yerini kullanmana gerek yok. Evinde otur, öteki insanlardan uzak dur ve hiç bir şeye karışma. İhtiyaçlarını karşılamak için bile dışarı çıkma. Bir dostunla görüşmek istediğinde aç telefonu. Bizim senin için bulduğumuz eğlenceler için bile dışarı çıkman gerekmiyor. Konsere gideceğine aç televizyonununu, sekiz yerli ve çok sayıda uydu kanalı arasından mutlaka senin istediğin tür müzik yayın yapan birisi olacaktır. Sinemaya gitmek için de dışarı çıkmana gerek yok. Televizyonda oldukça çok sinema filmi bulacaksın. Onlardan hiç birini beğenmezsen, aç bir telefon Acil Servis Video Klüp'e, söyle istediğin filmi ayağına getirsinler, koy videona seyret. Alış veriş için bile dışarı çıkmak gerekmiyor. Şimdi açıyorsun bir telefon alo post'a ne istiyorsan ayağına getiriliyor. Hasta ziyaretine de gitmene gerek yok. telefonla hastanın adresini bildirip vermek istediğin çiçeği söylediğinde senin adına götürüp veriliyor hastaya. Siz evinizde oturun ve televizyonunuzu açık tutun yeter. Cinsel ve sağlık sorunlarınız için gazetelerin sağlık köşesine yazın, sorununuz acilse biraz parayı gözden çıkartıp Alo Bilgi'yi arayın. Artık Alo Bilgi sizin siyasi önderlerinizi bile "komünist, faşist ayrımı gözetmeksizin" ayağınıza getirdi. Siyaset yaparsanız bile telefonla yapın, sokaklara çıkmayın, mitinglere gitmeyin. Yaşam bunlardan ibaret değil, aşk var sevgi var; sevgililer ise sokaklarda buluşabilir ancak diyeceksin. Ama öyle değil biz sevgilileri de sizin ayağınıza getiriyoruz artık. Hem de bilgisayarla seçiyoruz size en uygun sevgiliyi. Bunun için de telefondan başka bir şey gerekmiyor. Telefonla ya da mektupla The International Lonely Hearts Clup'a başvurup özelliklerini bildirmen yeterli. Senin için en uygun olan burcu burcuna denk sevgili bulunarak adresine bildirilecektir. Ama sen istersen sabah kapının önüne bırakılan gazetenin evlilik köşesinden kendine uygun birisine de yazabilirsin.

Hele bir evinde otur sen uygarlığı, bu aşamada da duramıyor. "Hele bir koltuğundan kalkma" aşamasına büyük bir hızla yaklaşıyor. Uzaktan kumandalı televizyonlar, müzik setleri, fırınlar mobil telefonlar hepsi hizmetinizde. Koltuğunuzdan hiç kalkmadan her şeyi yapmanız mümkün.

Sonuç; mutluluk yalnızca evin içinde aranacak. Renkli, uzaktan kumandalı ve daha çok kanallı televizyon sahibi olmak, iyi koltuk takımı almak, deep freezer'i mutfağa koymak, teknolojinin "nimetleri"nden daha çok yararlanmak yegane mutlu-

luk kaynağı oluyor. Ev içi önem kazandıkça mobilya sektörü gelişiyor, bütün marangozlar hızla mobilyacılaşıyor ve bu işin de tekelleri ortaya çıkıyor. ECA, Vitra, Kelebek, oda içi mimari, peyzaj, kreasyon, rekreasyon; hapsedin kendinizi içeri, sokaklara çıkmayın.

Hayat budur. Tabii ki, özellikle Türkiye'de bütün toplumsal sınıf ve tabakaların bu tür bir hayat sürdüklerini kimse söyleyemez. Çünkü bu ülkede insanların çoğu işsiz, iş sahibi olanlar ise büyük ölçüde sefalet ücretleriyle yaşıyor. Söz konusu "nimetler"den yararlanan burjuva yaşamıdır ve en fazla küçük burjuvazinin üst kesimlerine kadar ulaşıyor. Ama gelişim bu doğrultudadır ve emperyalist ülkeler bu yaşam tarzını daha alt sınıflara kadar yayabilmiş durumda. Türkiye'de ise sömüren sınıfları eve kapatma görevini neredeyse tek başına televizyon yapıyor.

Televizyon yalnızca başka ürünlerin değil kendisinin de daha çok tüketimini güdüyeleyen bir araçtır. Kimse televizyon sahibi olmadan evlenebilmeyi düşünmüyor. Televizyon alınmadan evlenilse bile ilk iş olarak televizyon alınıyor. Diğer yandan kanal sayısı arttıkça daha çok alıcı almak gerekiyor. Uydu yayınları yokken, yalnızca tek kanal siyah beyaz yayın varken her şey daha kolaydı. Ama kanal sayısı arttıkça bir evde birden fazla televizyona gerek duyulmaya başladı. Ailenin her ferdinin belirli bir zaman diliminde seyretmek istediği program kaçınılmaz olarak farklı oluyor. Diğer yandan delikanlının, babannesiyle yan yana oturup RTL'deki muhteşem sahneli filimleri seyredebilmesi de mümkün değil. Önce eski siyah-beyaz ile yeni renkli televizyon sayesinde her evde en azından iki televizyon bulunuyordu. Ama siyah-beyaz ve yakından kumandalı televizyon çok çabuk revaçtan düştü. Şimdi herkes iki televizyon sahibi olmak istiyor. Durumları daha iyi olanlar ise mutfak da dahil her odaya bir televizyon koyuyor.

Televizyon insanın sürekli aşağılanmasının adıdır. O hayal gücü dar, düşüncesizleştirilmiş, sığ, kitleselmiş, aptallaşmış, uzmanlarla düşünen, tanımadığını insanları tanıdığını sanan, yaşamadıklarını yaşadığına inanan güruhlar yaratmayı amaçlıyor.

Neden ve nasıl ortaya çıktı?

Elektro manyetik dalgalar aracılığıyla sesin ve görüntünün iletilebileceğinin keşfi televizyonun yaratılmasını kaçınılmaz kılar mı? Bu buluş ancak, tekelci kapitalist formasyonda böyle bir aracın ortaya çıkmasının yolunu açar. Elektro manyetik dalgaların ses ve görüntünün taşıyıcısı olabilmesi durumu illa ki televizyon formunda kullanılmak zorunda değildir. Bu kullanımı belirleyecek olan toplumsal ihtiyaçlar ve sınıfsal dürtülerdir. Elektro manyetik dalgaların varlığının ve söz konusu özelliğinin bilinmesi televizyonun yaratılmasının yolunu açmıştır. Diğer yandan önceden var olan sinema ve radyo da televizyon düşüncesini akla getirmiş ve televizyonun kullanabileceği formları hazırlamış bulunuyordu.

Elektromanyetik dalgalar ve hareketli resim keşfedilmiş ama, sinema, radyo ve televizyon yaratılmıştır.

Televizyonun yaratılması sürecindeki en önemli toplumsal etkenler şunlardır:

Birinci olarak, emperyalist ülkelerin, sömürdükleri ülkelerden aktardıkları artı değerin bir kısmını kendi ülkelerinin işçilerine aktararak, işçi sınıfının önemli bir kesimini aristokratlaştırması bunun yanında diğer alt toplumsal sınıf ve tabakalara da bölüşümde daha büyük pay vermesi, tek başına sistemin içte bir istikrar sağlamasına ve etkin, radikal bir muhalefeti yok etmesine yetmez. Bununla birlikte, iktidarı uzun süre elinde tutabilmesi için açık zor uygulamalarından da büyük ölçüde vaz geçmesi ve bunun yerine ideolojik zor ve egemenliği ön plan çıkarması gerekir. İdeolojik egemenliğin toplumun bütün kesimleri üzerinde etkili olabilmesi için herkese kolayca ulaşabilecek bir araç gerekir. Ayrıca bu aracın niteliği gereği, herkese ayrım gözetmez ortak bir dille hitap etmesi ve sınıfsal farklılıkları gizlemesi gerekir. Bu görevi önce radyo yerine getirdi ve sonra yerini televizyona bıraktı. Görüntü bu aracı kitleler açısından daha cazip kılıyordu. Diğer yandan görüntü inanırlığı arttırıyor bu da aldatmayı kolaylaştırıyordu.

İkinci etken şudur: Tekelleşmenin artması ve üretimin yoğunlaşmasının bir sonucu olarak, fazla üretim bunalımları ortaya çıkmış, bu bunalımların kolay atlatılabilmesi ve bir ölçüde engellenebilmesi için aşırı tüketimin bir yol olarak keşfedilmesini sağlamıştır. İnsanlara daha fazla tükettirebilmenin en etkili yolu ise reklamdır. Reklamcılık bu dönemde çağdaş kapitalist biçim ve içeriğine ulaşmış, önce radyo ardından da televizyon, tekellerin reklam ihtiyacını en iyi karşılayabilen araçlar olarak gelişmiştir. Bununla birlikte sistemin idelojik egemenliğinin bir parçası olarak halkla ilişkiler uygulaması bu anlamda, sömürülen sınıflar arasındaki, ezen, sömüren, kar hırsıyla yanıp tutuşan şirket ve onların kollayıcısı devlet imajlarının yerine,

yardımlar yapan, bağışlarda bulunan, burslar veren, karşılıksız kamusal hizmetler sunan "duygusal şirket" ve "yardımsever devlet" imajlarının konulması ihtiyacı da radyo ve televizyonun en iyi karşılayabileceği ihtiyaçlar olarak ortaya çıkmıştır.

Üçüncü ve son etken ise şudur: Zorunlu çalışma saatlerinin bir ölçüde de olsa kısalması ve belirli bir boş zamanın ortaya çıkması, sistem için kontrol altına alınması gereken yeni bir alan yaratmıştır. Kapitalizm öncesi toplumsal formasyonlarda, iş zamanı ve boş zaman diye ayrılmış iki farklı zaman yoktur. Uykunun dışındaki her saat çalışma zamanıdır. Kapitalizmin erken aşamalarında da benzer bir durum sözkonusudur. Önce on altı daha sonraları da on iki saatlik işgücünün dışında kalan zaman ancak en temel gereksinimlerin giderilmesine ve uykuya yetiyordu. Emek verimliliğinin artması ve işçi sınıfının mücadeleleri sonucunda giderek çalışma saatleri azalmaya başlamış ve yüzyılın başlarında da bir çok ülkede sekiz saatlik işgünü yasal ve zorunlu bir ilke olarak kabul edilmiştir. Bu çalışan sınıfın zamanının bir bölümünü işyeri dışında geçirmesi anlamına gelir. Sistem bu zamanın kullanımını da belirlemek gereğini kaçınılmaz olarak duymuştur. İşinin başında çalışan insanın yaptıklarının kontrolü kolaydır. Televizyon insanların çalışma saatleri dışındaki zamanlarda ve mekanlarda kontrolünü sağlayan bir araç olarak da gelişmiştir. Daha sonraları işsizlik arttıkça ve ortaya önemli bir işsiz kitlesi çıkmaya başladıkça bu kitlenin de kontrolcüsü misyonunu yüklenmiştir televizyon.

Sorunun burada çok önemli bir yanı var. Televizyon, kadın sorunuyla doğrudan ilgili bir araçtır. Toplumsal üretim sürecinde doğrudan yer almayan kadınlar televizyon için sürekli bir izleyici kitledir. Bunun için televizyon programlarında kadın programları çok önemli yer tutar. Televizyon yayınlarıyla bir yandan kadınların mevcut konumlarını koruma eğilimleri geliştirmesini, bir yandan da ilgi alanlarını dar ve yüzeysel tutarak kendi konumlarını mutlaklaştırmalarını amaçlamaktadır. Bir anlamda geçmiş yüzyılların kadın rahip ilişkisinin yerini, kadın televizyon ilişkisi almıştır.

Uzağı yakınlaştırırken, yakını uzaklaştıran aygıtlar.

Mevcut iletişim ve enformasyon teknolojisinin karşısında hayranlık krizi geçirenlerin sık sık söyledikleri şudur: Bu araçlar uzağı yakın kılmıştır. Bir yandan çok uzaklarda olan olaylardan anında haberdar olma olanağı sunan bu araçlar, diğer yandan da dünyanın öte bucağındaki yakınlarımızla iletişim kurabilmemizi sağlamaktadır. Bu özellik bu araçların asıl önemli olan yanının gözden saklanmasını sağlıyor. İşin asıl önemli yanı bu araçların uzağı yakın kılması değil, yakını uzak kılmasıdır. Televizyon sayesinde ta dünyanın öte bucağında olup bitenleri anında öğrenebilenler yanı başında olup bitenlerden habersiz kalmakta, çevresindekilere anlam verememekte, mevcut çelişkileri ve değişim dinamiklerini görememektedir. Bunun da dışında hemen yanı başında olup bitenleri duymayıp bilmemektedir. Apartmanındaki dairesinde öldükten günlerce sonra cesedi bulunanların haberine sık sık rastlamak mümkün. Diğer yandan telefonu ele alalım. Kaç kişinin dünyanın ta öte bucağında konuşacağı dost ve arkadaşı var. Araştırmalar uluslararası telefon görüşmelerinin büyük bölümünü büyük kapitalist şirketlerin yaptığını gösteriyor. Telefon da insanların yakınlarından uzak kalmasını sağlayan bir araç olarak hizmet görmektedir. İstanbul'da oturanların bazen aylarca birbirlerini hiç görmeksizin sırf telefon konuşmalarıyla yetindiklerini, İstanbul'da yaşayan herkes bilir.

Eleştirinin öteki yüzü ya da sonuç

Bu yazı önemli ölçüde yanlış anlaşılma riski taşıyor. Çünkü söz konusu alana ilişkin, çoğunlukla fazla düşünülmeksizin kabul edilmiş görüşler egemen. Diğer yandan oldukça fazla pratik duruma gönderme yapılmış olsa da asıl amaçlanan televizyonun kişiliğinde mevcut iletişim ve enformasyon teknolojisini sorgulamak. Çok sık söylenir. Televizyon başka herhangi bir teknoloji ürününe benzemez. Bir çamaşır makinası ya da buzdolabının insan yaşamındaki etki biçimi ve bu etkinin yoğunluğuyla televizyonunki oldukça farklıdır. Bu yazıda bu ayrımın üzerinde durulmadı. Çünkü amaç mevcut teknoloji ürünlerinin iyisini kötüsünü ayırmak değil zira bu alandaki yoğun etkileşim ve benzeşimden ötürü böyle bir ayrıma gitmek sağlıklı bir yaklaşım da olmayacaktır. Bir bütün olarak kapitalizm altında geliştirilen tekonolojinin, burjuva yaşam tarzını ve kapitalizmin insan modelini yeniden ve yeniden üretmeye en uygun ürünleri sunduğu tezi bu yazının temel tezidir. Mevcut teknolojiyi ve halen devam eden teknolojik gelişmeleri en çok gericiler eleştiriyor. Var olan sorunlara ileriye yönelik çözümler aranmadığı ya da üretilemediği durumlarda gericilik bir anlamda kaçınılmaz oluyor. Devrimci ufku olanların konumu ise oldukça farklıdır ve böyle sorunları

olamaz.

Her gün bir teknolojik devriminden söz ediliyor. Teknoloji literatürü devrim sözcüğünün en çok sulandırıldığı literatürdür. Olur olmaz gelişmeye devrim adı veriliyor. Bu gün temel olan enerji kaynakları ve işleyim biçimlerinin keşfi ta yüzyılın başlarına hatta geçen yüzyıla kadar uzanır. Orta yerde bir devrim falan yoktur. Bu ilkelerin zenginleşmesinden söz edilebilir ancak.

20.yüzyıl labaratuvarlarda vaftiz edildikten sonra adı teknoloji çağı konuyor. Gelecek denince insanların aklına teknoloji geliyor. Bilim kurgu roman ve filmleri ve ortaya atılan çeşitli "bilimsel" fantaziler insanların gelecek düşüncesini ipotek altına alıyor. Gelecek deyince bir çok insanın aklına, lazer tabancaları, oval ve saydam yüzeylerden başka bir şey gelmiyor. Bu tür bir gelecek düşüncesine karşı alternatif gelecek düşüncesini bilince çıkartmak gerekiyor.

Aklın çalışma biçimine dair sağlam biyolojik bulgular elde edilmiş olmasa da toplumsal anlamda söz konusu olan bazı çalışma yöntemlerinden söz edilebilir. Aklın işleyişinin sınıfsal olduğu birincisidir. Diğer yandan, aklın gerici, tutucu, reformist ve devrimci işleyişinden de söz edilebileceğini düşünmek gerekiyor. Reformist aklın değişmez gerekçesi mevcut nesnellik ve realitedir. Aklın işleyişinin sırf sorun tesbitinde değil çözümlerin sunulmasında da devrimcileştirilmesi gerekir. Bu çerçevede şu sorulabilir: Kapitalizm altında gerçekleştirilen en son teknolojik gelişmelere sahip çıkmak ilericilik midir? Sosyal demokratların bu soruya "tabii ki, tabıı ki" yanıtını vermeleri kolaydır. Ama tarihin gelişimini süreklilik ve kopuş eğilimiyle kavramaya çalışanların bu soruya kolay kolay evet yanıtını verebileceklerini sanmıyorum.

Sosyalizmin, kapitalizmin tarihsel gelişimi ve evriminin kaçınılmaz bir sonucu olarak ortaya çıkacağını söyleyen evrimci yaklaşımların ortaya çıkan en son gelişmeleri her zaman alkışlamalarında şaşılacak bir yan yoktur. Ama ileri sosyalizm düşüncesini savunanların, sosyalizmin kapitalizmi bütün alanlarda tam olarak yadsıyarak kendi emelini oluşturacağına inananların, kapitalizm altında gerçekleştirilen her gelişmeye ilericilik yanılsamasıyla bakmaya hakları yoktur.

Öte yandan, kapitalizmden, sosyalizme bazı olumsuzlukların kaçınılmaz olarak geçeceği tezinin kabulü ancak bu duruma engel olmak çabası bilince çıkartıldığı sürece önemlidir. Yoksa bunun zorunluluğunun kabulünden kaynaklanan bir kayıtsızlık, sosyalizm içerisinde kapitalist ilişkilerin yeniden üretimine bilinçsiz bir katkı olacaktır.

Şu ana kadar yazılanlardan birisi bu güne, diğeri de sosyalizmin inşasına yönelik iki önemli sonuç çıkarmak mümkün.

Kitlesel uzak iletişimin panzehiri yüz yüze sözlü iletişimdir. Bu örgütlenme açısından şu anlama gelir. Devrimci örgütlenmenin yerel birim ve çalışmaları daha etkin kılması gerekmektedir. Sık sık bir araya gelerek canlı iletişim etkileşim kuramayan kadro ve sempatizanların burjuva iletişim araçlarının yoğun bombardımanından bağışık kalabilmeleri ve hızlı insiyatif geliştirmeleri güçleşecektir.

Sosyalist toplumun inşaası sürecinde temel amaç kapitalizmden devralınan teknoloji ürünlerinin ıslahı değil önce bunların bilinçte topyekün reddidir. Mevcut bilimsel ve teknolojik bulgular zaten elde mevcuttur, bunları red etmek ya da yok etmek gibi bir kaygımızın olamayacağı bir yana, zaten bu mümkün de değildir. O halde mevcut ürünlerin ret edip mevcut verileri yepyeni bir toplumsal formasyon içerisinde, yeniden harmanlayarak, yeni bir yaşamla birlikte, yeni ürünler yaratmak temel hedef olmalıdır. Bu yaratımın içeriğine ilişkin bu günden, çok genel planda da olsa, şu söylenebilir: Bu teknoloji, iletişim alanında, insanları birbirinden uzaklaştırarak onları evlerine tıkmayı değil, tam aksine insanları birbirine yaklaştırmayı temel alan, bireyciliğin yerine ortaklığı etkin kılmaya çalışan, seyretmeyi değil, yaşamayı ön plana çıkaran, karşı iletişim ve denetim olanağını daima açık tutmayı benimseyen bir anlayışın ürünü olmalıdır.

Son olarak, sosyalizm çalışma saatleri ile boş zaman ayrımını sürekli azaltarak yok etmeyi amaçlamalıdır. Belirli saatlerde çalışmaya mecbur, belirli saatlerde istediğini yapmakta özgürsün anlayışı kapitalist çalışma hayatının ürünüdür. Boş zamanın, özgür olunan bir zaman olduğu yanılsamasını yaratan kapitalizm altında çalışmanın, insanı boğan ve aşağılayan bir nitelik taşımasıdır. Sosyalizm boş zamanla çalışma saatlerini, içinde oyun, eğlence, sanatsal ve kültürel faaliyetlerin de bulunduğu ortak zamana çevirmek zorundadır.

SÜREKLİLİK VE KOPUŞ-6

Dünden bugüne Türkiye solu-1

HALUK YURTSEVER

Türkiye solu, belki de tarihinin en yoğun tartışma dönemini yaşıyor. Birçok konuyu, en çok da kendisini tartışıyor.

Dünya'da ve Türkiye'de tarihsel önemde büyük ve hızlı değişikliklerin yaşandığı, devrimci ideolojinin temel ilkelerinin, sosyalizmin varlık nedenin çok yönden sorgulandığı, yeni sorunların yeni açılımlar istediği bir zamanda, Türkiye solunun dönüp kendisine bakması, teori ve pratiğini eleştiri süzgecinden geçirmesi son derece yerindedir ve ileriye atılmanın önkoşuludur. Ne var ki, bugüne kadar yürütüldüğü biçimiyle bu tartışmaların çok söz, az sonuç ürettiği de ortadadır. Bunun üzerine düşünmek ve eksikliği büyük ölçüde tartışmanın yanlış bir eksende, yanlış yöntemlerle yürütülmesinde aramak gerekiyor.

Bir kez, tartışmalar ağırlıklı olarak, solun iç sorunları, örgüt ve grupların kendi özel ihtiyaçları ve iç ilişkilerinde odaklaşıyor. Yanlışlık da buradan başlıyor. Oysa, tartışmaya, solun nasıl bir evrensel ve ulusal teorik-pratik miras devraldığı, hangi toplumsal-sınıfsal temeller üstünde yükseldiği, ortak ve farklı karakter çizgilerinin hangi noktalarda ortaya çıktığı, daha da önemlisi, solun ne için, hangi temel sorun ve sorunlara yanıt vermek için varolduğu türünden sorularla başlamak gerekiyor. Esas alınması gereken, solun kendi verili durumu, sorunları ve eksikleri değil, nesnel koşulların ve sınıf savaşımının ortaya koyduğu görevlerdir. Sol kendini bu görevleri ölçü alarak değerlendirebilir ve bu görevleri yerine getirdiği ölçüde ilerleyebilir. Bunun dışındaki bir bakış açısı, kısırlığa, kendini amaçlaştırmaya götürür. Olan da budur!

Dünya'da ve Ortadoğu'da Türkiye'yi doğrudan ilgilendiren çok önemli gelişmelerin yaşandığı, işçi sınıfının Zonguldak direnişi ve genel grev eylemleriyle yalnız gizil değil reel gücünü de ortaya koyduğu, yığınlarda siyasete ilgi ve katılımın canlandığı, Kürt kurtuluş mücadelesinin yeni boyutlar kazandığı, düzenin giderek derinleşen bir kriz içinde bocaladığı bir ortamda Türkiye solu nerededir ve ne yapıyor? Soruyu açıkça sormak, yanıtını da açıkça vermek gerekiyor. Yanıt şudur: Türkiye solu, sınıf mücadelesinin en temel ve canalıcı alanlarında hesaba katılır bir varlık gösteremiyor ve Türkiye'nin acil sorunlarına bir taraf olarak müdahale edemiyor. Apaçık gerçek budur. Bu gerçeği değiştirmeye hizmet etmeyen tartışma ve çabaların fazla bir anlamı yoktur; "kendi" sorunlarını aşamayan bir solun Türkiye tarihinin yapılmasına ciddi bir katkısı olamayacağı açıktır.

Tartışmalara sinen bir başka yanlış, çeşitli örgüt ve çevrelerin, solun tarihini kendilerinden ya da öncüllerinden başlatmalarıdır. Oysa, örgütlerin kendilerini ve başkalarını tanıyabilmeleri, belli bir zamana kadar ortak olan tarihlerinin bilinmesine, kopuş ve ayrışma süreçlerinden geçerek, süzülerek oluşan bugünkü eğilimlerin izlerinin geçmişe doğru sürülmesine de bağlıdır. Kuşkusuz bugünden bir bakışla. Ama bugünden bakış, sonradan varılmış açıklık ve ayrımların sanki en başından varmış gibi değerlendirilmesine yol açmamalıdır.

Ortak tarihsel mirası bilmek önemlidir. Çünkü, sonunda tüm hareket belli bir tarihsel sürecin ürünüdür ve bu gözle bakıldığında Türkiye solunun çeşitli öğelerinin sınıldığından daha fazla ortak yön taşıdıkları görülecektir.

Çokca rastlanan bir yanlış yaklaşım da, solun çeşitli kesimlerinin kendilerini işçi sınıfının saf temsilcisi görürken öteki akım ve grupları kolayca küçük burjuva vb. kategorilere sokmalarıdır. Hemen herkes böyle yaptığı için de, başkalarının söyledikleri referans alındığında hiç kimsenin işçi sınıfı örgütü olmadığı, kendi hakkında söyledikleriyle ise herkesin "proleter olduğu" garip bir durum ortaya çıkmaktadır. Bu yaklaşımın bir uzantısı olarak, sol değerlendirmelerine, sınıf siyaset ilişkisini mekanik algılayan, aşırı tasnifçi bir bakış egemendir. Oysa, niyetleri ve çabaları bir yana bırakırsak, Türkiye solunun hemen hiçbir bö-

lüğü net bir sınıf temeline oturmuş, sınıf-siyasal temsil bağını anlamlı ölçülerde kurmuş değildir. Çeşitli sınıfların varlığı ve hareketleriyle, onları şu ya da bu ölçüde temsil etme savındaki siyasal çevreler arasındaki bağlar maddeleşmiş, nesnellik kazanmış değildir. Sınıf temsil ilişkisi daha çok ideolojik plandadır ve aynı sınıf temeline oturmaya çalışan birden çok siyasetten hiçbirinin sınıfla birliğini ileri derecede sağlayamaması, ters bir sonuçla ötekilerin de aynı alanda varlık iddialarını canlı tutmaktadır.

Aşırı tasnifçi bakış, kendini kavramların dikkatsiz ve çifte standartlı kullanılmasında da gösteriyor. Tanımları verilmeden kullanıldığında ya da tanımlarına uygun kullanılmadığı için kavramlar aşınıyor ve dil bozuluyor.

Aslında, örgüt ve siyaset sayısının çokluğuna rağmen Türkiye solu sanıldığı kadar bölünmüş değildir. Kuşkusuz önemli ayrımlar var ve bunların bir bölümü gerçek nedenlere dayanıyor. Ancak çeşitli akım ve grupların sınır çizgileri, ideoloji, sınıfsal temel ve kullanılan kavramsal çerçeve açısından her zaman gerçek farklılıkları yansıtmıyor.

Son olarak sorunun uluslararası boyutları var.

Dünya sosyalizminin ve uluslarararası sol hareketin geçmişi ve bugünü ile ilgili net değerlendirme ve saptamalar yapmadan Türkiye solunu kavrayabilmek mümkün değil. Türkiye solu yalnız bu toprakların değil, dünya sosyalizminin bir ürünüdür. Dünya sosyalizminin ve uluslararası işçi hareketinin geçirdiği evrim, bugün vardığı nokta ve bunların Türkiye sol hareketi üzerindeki etkileri incelenmeden düzgün ve tam bir çözümleme yapılamaz. Yalnız son bir yılın olayları bile bu konularda işlenmesi gereken zengin bir malzemeyi ortaya koymuş, Dünya ve Türkiye solu bir altüst oluş ve yeniden yapılanma dönemine girmiştir. Dünya çapındaki etkili uluslararası ideolojik-siyasal merkezlerdeki çözülme ve yön değiştirmeler, dünya ve Türkiye solunun parametrelerini, iç dengelerini oynatmakla kalmıyor, hazır reçete ve klişeleri yerle bir eden sarsıcı sonuçlar da üretiyor. 70 yıllık sosyalizm teori ve pratiği eleştiri eleğinden geçiyor. Dünya ve Türkiye solunda büyük kopuş ve yeni sentezler dönemi asıl şimdi başlıyor.

Bu yazının, dünya ve Türkiye solunun tarihini baştan sona incelemek türünde kapsamlı bir amacı yok. Yazının esas amacı,Türkiye solunu, bugünden bir bakış ve değindiğim kritik yönleri dikkate alan bir yöntemle anlamaya, mevcut birikimin bağrında taşıdığı ileriye atılım ve yeniden sentezleşme dinamiklerini bilince çıkarmaya çalışmaktır.

Köken ve Miras:TKP

Solun tarihi 1950, hatta 1960'lara kadar TKP tarihidir.

Bilinenleri yineleme anlamında kronolojik bir anlatıma girişmeden, TKP'nin doğuş, oluşum ve gelişmesinin temel özelliklerini özetlemeye çalışacağım.

Bir: TKP Ekim devriminin, III. Enternasyonal'in çocuğudur. Doğuş zamanı, biçimi, sonraki gelişmesi, bunların hepsi TKP'nin Ekim devriminin doğrudan etkileri altında oluştuğunu gösteriyor.

TKP'nin resmi kuruluş toplantısı sayılan 10 Eylül 1920 Baku Kongresi, Sovyet Rusya'daki savaş esirlerinden oluşan ve başında Mustafa Suphi'nin bulunduğu Türk bolşeviklerinin insiyatif ve çağrısı il gerçekleşti. Kongreye ülkeden, İstanbul ve Ankara grubundan önemli sayıda delege katıldı ve bu katılım zenginliği Kongre'ye neredeyse tartışılmaz bir temsil ve otorite gücü sağladı. Kongre'de ve seçilen yönetim organlarında ağır basan komünist hareketin "yurtdışı" kanadı oldu. Bu kanat birleştirici güç ve otoritesini Ekim devriminden, Bolşevik partisinden alıyordu. TKP'nin oluşum ve gelişmesindeki en temel çizgilerinden biri, Ekim devrimi ülke ve partisinin, bu anlamda "dış dinamiğin" TKP üzerinde belirleyici bir rol oynamasıdır.

Doğuştaki bu özellik tüm TKP tarihine damgasını vurdu.

İki: TKP'nin kuruluş kongresini topladığı günlerde Ekim devrimi de kritik bir dönemden geçiryordu. Komintern'in Temmuz 1920'da toplanan II. Kongresi ile 1920 Eylül'ündeki Bakü Kongresi arasındaki iki aylık zamanda dünya devriminin geleceği açısından sonuç belirleyici önemde gelişmeler oldu. Temmuz'da Kızıl Ordu Polonya'da ilerliyor, Sovyet iktidarına kesin gözüyle bakılıyor ve Polanya'nın kazanılması dünya devriminin kilidini açacak çok önemli bir adım olarak değerlendiriliyordu. Ancak bir ay kadar sonra tam ters yönde bir gelişme oldu. 16 Ağustos'ta Kızıl Ordu Polonya'dan hızla geri çekilmek zorunda kaldı ve 12 Ekim1920'deki ateşkes anlaşmasıyla birlikte yalnız Polanya taarruzu değil, Avrupa ve Dünya devrimi yönündeki stratejik taarruz da sona erdi. Polonya yenilgisi dünya devriminin geri çekilişini haber veren dramatik bir dönüm noktasıdır.

Dünya devrimine büyüyemeyen Ekim devrimi, bu tarihten sonra tek ülkede sosyalist iktidarı yaşıtma, sosyalizmi kurma ve koruma hedefini iç ve dış politikasının temel taşı yaptı; bu politikanın o

günkü gereğine uygun bir biçimde de hem dışta hem içte geri çekilmeye başladı. 16 Mart 1921 de imzalanan İngiliz-Sovyet Ticaret Anlaşması, Haziran 1921 de toplanan Kominternin üçüncü kongresinde II. Enternasyonal sendikal hareketiyle birliği gündeme getiren "Birleşik İşçi Cephephesi" taktiği ve 1921 Eylül'ünde Baku'da toplanan "Birinci Doğu Halkları Kurultayı"nın sessizce yokolmaya terkedilmesi uluslararası alandaki geri çekilmenin üç önemli göstergesiydi. İçerde ise Yeni Ekonomi Politikası (NEP) ile geri çekilindi.

Dünya devriminin yakın bir beklenti olduğu, 1920 Temmuz'unda toplanan Komintern'in II. Kongresinin benimsediği tezler, özellikle 21 maddelik üye olma koşulları ile, III. Kongre'nin "yeni" yaklaşımları arasnda ancak stratejik bir yöneliş farklılığı ile açıklanabilecek zıtlıklar vardır. Yine dünya devrimi inancının yüksek olduğu bir zamanda toplanan "Birinci Doğu Halkları Kurultayı"ının temel belgisi, "İngiliz emeperyalizmine karşı Sovyet-Müslüman bağlaşıklığı" olarak formüle ediliyordu. 16 Mart 1921'de imzalanan İngiliz Sovyet anlaşmasının yürürlük koşullarından biri ise aynen şöyleydi: "Her iki taraf, öteki tarafa karşı düşmanca eylem ve davranışlardan ve kendi sınırları dışında, İngiliz İmparatorluğu ve Rus Sovyet Cumhuriyeti kurumlarına karşı doğrudan ya da dolaylı resmi propagada yapmaktan kaçınır ve Rus Sovyet Hükümeti daha özel olarak, başta Hindistan ve bağımsız Afganistan devleti olmak üzere Asya halklarının herhangi birini askeri, diplomatik ya da başka bir eylem ya da propaganda biçimiyle İngiliz çıkarları ya da İngiliz İmparatorluğu'na karşı düşmanca eylemlere teşvik etmekten uzak durur." (1)

Bu anlaşmayı yapmak ve uygulamak zorunda olan (ki zorundaydı) bir Sovyet hükümetin, varlık nedeni "İngiliz emperyalizmine karşı doğu halklarının mücadelesini örgütlemek" olan ve başında "Birinci" ibaresi bulunan kurultayın ikincisini toplaması artık olanaklı değildi.

Lenin'in partisi ve Komintern 1921 başından itibaren çubuğu dünya devrimi taktiğinden Sovyet iktidanını koruma taktiğine doğru büktüler.

Böylece, Sovyet sosyalizmini yaşatmak ve korumak, yalnız Sovyet komünistlerinin değil, Komintern'e bağlı bütün partilerin temel politikası durumuna geldi. Ne var ki, tarihsel olarak zorunlu, bu nedenle de haklı nedenlere dayanan bu yeni siyaset, devrimini yapmamış ülkelerdeki komünist partilerini kendi ülkelerndeki iktidar savaşımı açısından büyük sıkıntı ve açmazlara sokmaktan da geri kalmadı. Bir komünist partisinin varlık nedeni "kendi" burjuvazisine karşı, devrim ve sosyalizm için savaşmaktır. Bu temel görev ile, "kendi" burjuvazisinin uluslararası politikasını Sovyet'lere dostluk yönünde etkileme siyaseti arasında çok önemli bir çelişki olduğu açıktır. TKP bu çelişkiyi en çok yaşayan, sonuçlarına en çok katlanan partilerin başında geliyor.

Üç: Bunun da ötesinde, Türkiye ile Sovyetler Birliği'nin komşu ülkeler olmaları TKP'nin durumunu daha da zorlaştırmıştır. Türkiye Sovyetler'in güvenlik kordonu içindeydi, Kemal Türkiyesi ile iyi ilişkiler Sovyetler için yaşamsal bir önem taşıyordu. Dünya devriminin yakın bir olasılık olmaktan çıkmasıyla birlikte Sovyet hükümetinin ilk uluslararası anlaşmaları yakın komşularıyla yapması rastlatı değildir. Sovyet Rusya, 26 Şubat 1921'de İran'la, 28 Şubat'ta Afganistan'la ve 16 Mart 1921 de İngilizlerle anlaşma imzaladığı aynı gün, Türkiye ile anlaşmalar imzaladı. Bu tarihten bugüne kadar da komşu ülkelere yönelik politikalarında çok dikkatli ve özenli davrandı.

Afganistan ve İran anlaşmaları görece kolay oldu. Afganistan'da komünist bir örgütlenme yoktu. İran'daki küçük ve etkisiz komünist partisi bir Merkez Komitesi açıklamasıyla İran'da devrimin burjuvazinin gelişmesinin tümüyle tamamlanmasından sonra olacağını duyurdu ve İran bujuvazisi ile bağlaşıklığa cidi bir itirazda bulunmadı.

Türkiye ile anlaşma yapmak, İran ve Afganistan örnekleriyle karşılaştırılmayacak kadar karmaşık ve zordu. Tarihsel düşmanlıklar, Ermeni ve Azerbeycan sorunu türünden ihtilaf konuları vb. engellerin yanısıra bir engel daha vardı. Carr'ın deyimiyle, küçük ama etkili komünist hareketin varlığı da anlaşma yolunu tıkayan bir faktördü. Komünist hareketin etkisi, kuşku yok, ülkedeki güçlü bir işçi hareketinden ve bu temelde iyi örgütlenmiş bir patinin varlığıdan gelmiyordu. Ama, Türk ulusal kurtuluş hareketinin zorunlu ve sınırlı anti-emperyalist karakterinin ve Büyük Ekim devriminin ve Bolşevizmin yüksek prestijinin yaydığı etkiler, Türkiye toplumunda komünist düşüncelere açık genişçe bir alıcı kitlesi de yaramıştı. Çerkez Ethem komutasındaki Yeşil Ordu, TBMM'deki Halk İştirakuyun Fırkası ve yeni kurulan TKP, üçü birden kurtuluş savaşında hegomanya sağlayacak, Kemal'e iktidar alternatifi olabilecek bir cephe oluşturacak potansiyelleri taşıyorlardı. Yeşil Ordu Yunanlılar'la savaşta önemli yararlılıklar göstermiş, halkdesteğine sahip bir gerilla ordusu, HİF liderini Mustafa Kemal'in muhalefetine rağmen İçişleri Bakanı seçtirecek kadar güçlü bir meclis gurubu ve TKP komünist birikim ve kolları birleş-

tirerek toparlamış Komintern'in desteğine sahip bir partiydi.

Burjuva Kemal ve arkadaşları üç gücün bloklaşmasının güçlü bir olasılık olduğunu gördüler ve bu tehlikeyi ortadan kaldırmak için, iyi düşünülmüş sinsi bir planı hiç zaman yitirmeden yürürlüğe koydular. Bir ay kadar kısa bir zamanda bu üç gücü de ortadan kaldırdılar. 6 Ocak'ta Yeşil Ordu dağıtıldı, 28 Ocak'ta Mustafa Suphi ve 14 yoldaşı Karadeniz'de boğduruldular. Aynı gün TBMM'deki HİF mensupları tutuklandılar.

Bu olaylar, Türk burjuvazisinin daha kurtuluş savaşının dumanları tüterken ve daha ayakları üzenide tam dikilmemişken bile ne denli gerici ve barbar olduğunu gösteriyor. Görmek isteyenlere. Türk burjuvazisi, Türk paşaları yalnız gerici ve barbar değil aynı zamanda siyasidir. Mustafa Kemal, dışarda Sovyet hükümetiyle iyi geçinme siyasetini içerde komünistleri ezme taktiğiyle birleştirmenin tek değilse bile ilk ve en usta uygulayıcısıdır. TKP ise, Sovyet dış politikasının öncelikleri ile sınıf mücadelesinin önüne koyduğu görevleri ayırma ve bu ikisi arasında sınıf pusulasını yitirmeyen bir denge kurma ustalığını hiç bir zaman gösterememiştir.

Dört: Mustafa Suphi ve yoldaşlarının katliyle yaşanan trajedi, yalnız Kemal hükümetinin taktiklerine ve Sovyetler'le iyi ilişkilerine bağlanamaz. Burjuvazinin gösterdiği sınıfsal uyanıklığı komünistler gösterememişlerdir. Mustafa Suphi, Kemal'in mektuplarına, İttihat ve Terakkicilerle Kemalistler arasındaki çelişkilere, belki Türk-Sovyet ilişkilerinin dostluk çizgisinde yürümesine güvenerek hareket etmiştir. Ancak, saikleri ne olursa olsun, sınıf karşıtına "güven"mekle yaşamsal önemde bir hata yapmıştır! Daha da önemlisi, bu büyük trajediye rağmen, TKP'nin tüm tarihi aynı sınıf körlüğünü gösteren sayısız örnekle doludur. Türk burjuvazisi tersini kanıtlamak için elinden geleni ardına koymadığı halde, TKP bu sınıfta "demokratlık" bulmaya çalışmış, ya da burjuvazi arasındaki çelişkiler üzerine boş ve iyimser hayaller kurmuştur.

Sınıf pusulasızlığı TKP'nin kronik hastalıklarından biridir.

Beş: TKP'nin tüm tarihi boyunca yakasını kurtaramadığı geleneksel zaaflarından biri, teorisizlik ve teoriyi küçümsemektir. Dünya ve Türkiye devriminin temel teorik konularında hiçbir özgün çalışma ya da tez geliştirememiş olması teori alanındaki yoksulluğun kanıtıdır. TKP'nin ne evrensel teorik birikime, ne de Türkiye sosyalizmine ciddi bir katkısından söz edilebilir.

Teoride yoksulluğun iki önemli sonucu oldu. Birincisi, Sovyet ya da Komintern tezlerinin o da yarım yamalak, şabloncu bir anlayışla tekrar edilmesi, ikincisi Türk burjuva ideolojisinin, Kemalizmin ideolojik hegomanyası altına girilmesidir. Kürt sorunundaki ezen ulus şovenisti tutum da bu ideolojik biçimlenmenin doğrudan sonucudur.

Teorisizlik, şablonculuk ve Kemalizmin ideolojik hegomanyasına kapılma zaaflarının genelliği, yalnız TKP'nin değil tüm Türkiye solunun günümüze kadar gelen ideolojik kusurlarının ortak olduğunu gösteriyor. Aşamalı devrim, faşizme karşı burjuva demokrasisine sarılma, ulusal burjuvazide devrimcilik keşefetme vb. türünden tezler Sovyet ve Komintern kaynaklıdır ve solun tümü üzerinde etkili olmuşlardır.

Altı: TKP tarihi, zincirleme likidasyonlar tarihidir. Parti yaşamında, örgüt ve önderliğin olağan yollardan devredildiği bir süreklilik olmadı ve araya uzun ölü dönemler girdi. 1927-30, 1936-44, 1951-73 böyle ölü dönemlerdir ve TKP tarihinin oldukça uzun bir kesitinin örgütsüz ve dağınık geçtiğinin kanıtıdır.

TKP 1932'den 1983'e kadar tam yarım yüzyıl kongre toplamamış bir partidir. Bu, herhangi bir parti için tekrarlanması bir daha mümkün olmayan bir rekordur. Bilinen 5 kongrenin herbiri ayrı ayrı nedenlerle tartışmalıdır. Hepsi de kurucu kongre niteliğindedir. Parti yaşamındaki kesintiler öyle uzun ve koyudur ki, yeniden toparlanma dönemlerinde kimin üye olup olmadığı, yeni yöneticilerin yetkiyi nereden kimden aldıkları türünden sorular hiçbir zaman yanıtlanamamıştır. Parti yaşamında iç dinamik dumura uğramış, "yukarıdan" karışma ve atamalar gelenek olmuştur.

En çok bilinen örnekleriyle 1930'larda Nazım Hikmet, 1951'den sonra Reşat Fuat Baraner ve Mihri Belli partinin tasfiyesine karşı koymuş, ülkede mücadeleye devam etmekte ayak diremişlerdir. Ancak bu çıkışlar TKP'yi iç dinamik temelinde reorganize etmeye yetmemiştir. Yetmemesinin düşünülebilecek iki nedeni var. Birincisi TKP üzerindeki Komintern vesayeti ve likidasyonların da çoğu kez Komintern politikalarının sonucu olmasıdır. (Komintern'in dağıtılmasından sonra Komintern'e bağlı partilerin çoğu Sovyet Dışişleri Bakanlığı'ndaki "masalara" bağlanmıştır.) Örneğin, 1960'larda ülkedeki komünistlerin çoğunu desteğine sahip Reşat Fuat ve Mihri Belli dururken Yakup Demir'in "Dış Büro"sunun SBKP'ce tanınması ve desteklenmesi "vasi"nin gücünü ve tercihini göstermesi bakımından önemli bir örnektir. İkinci neden, TKP'nin 1970'li yıllara kadar top-

lumsal bir dinamiğe oturmamış olmasıdır. Kapitalist gelişme zayıf, işçi sınıfı cılızdır.

Yedi: Yukarda sayılan özelliklerine de bağlı olarak, "legale çıkmak" TKP'nin değişmez hedeflerinden biridir. TKP'nin "legal" mi "illegal" mi olacağına kendisi değil, her zaman burjuvazi karar verdi. Burjuvazinin uzanamayacağı ve çözemeyeceği özgürleştirilmiş bir örgütlülük anlamında illegalite ve gizlilik, kendi gücüyle toplumsal meşruluk kazanma anlamında legalite yöntemlerine geçiş insiyatif ve ustalığı gösterilemedi, legal alanları açma ve kapama insiyatifi hep burjuvazide kaldı.

Sovyetler Birliği dış politikasının uzantısı olma ve Kemalizmle uzlaşma eğilimlerinin bir ürünü olan legalizm hastalığı TKP'deki sınıf pusulasızlığının ve ideolojik zayıflığın bir başka göstergesidir.

Sekiz: TKP'nin cılız ve örgütsel çalışması sık sık kesintiye uğrayan bir parti olarak kalmasında burjuvazinin uyguladığı ağır terör ve baskı da hiç kuşkusuz önemli bir faktördür.

Dokuz: 1960'lara kadar Türkiye sol hareketinin karınca kararınca tek örgütü olan TKP dünya komünist hareketine enternasyonal bir bağlılık göstermiş, Komintern gelenek ve normlarını yanlışıyla doğrusuyla Türkiye komünist hareketine taşımış, TKP kadrolarının hiç olmazsa bir bölümü tabutluklarda ve zindanlarda komünist onuru yüksek tutarak olumlu devrimci değerler de yaratmışlardır.

On: TKP'nin geçmişinde direngenlik, devrimci inat ve özveri örnekleri var. Uzun, zor ve yalnız geçen yıllara rağmen burjuvaziye baş eğmeden, özel yaşam içinde erimeden bir kavga ve geleneği kendisinden sonraki kuşaklara taşıyan komünistlerin sayısı az değil. Bunların varlığına rağmen, TKP'nin bir örgüt ve ekol olarak arkasından ihtilalci-jakoben bir gelenek, bir ruh hali bıraktığı söylenemez.

Bu genel saptamalardan sonra, TKP ve sol hareketin daha yakın dönemlerine gelebiliriz.

Savaştan sonra, 1946 yılında açık parti denemeleri görülüyor. 1946 yılında bir değil iki legal parti kuruluyor. "Neden iki parti?" sorusunun açtığı tartışmalar bir yana iki parti de kısa ömürlü denemeler olmaktan ileri gidemiyorlar. Esat Adil'in kurduğu Türkiye Sosyalist Partisi ile Şefik Hüsnü önderliğinde kurulan Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi aynı yıl içinde kuruluşlarından altı ay sonra kapatılıyorlar.

1945-50 yılları dünyada ve Türkiye'de soğuk savaş politikalarının egemen olduğu yıllardır. Marshall planı ilan ediliyor. ABD yeni pazarlara açılabilmek, nüfuz alanlarını genişletebilmek için büyük bir plan hazırlıyor ve uygulamaya koyuyor. İkinci savaşa girmeyen, bu nedenle müttefikler gözünde itibarlı ve güvenilir konumda olmayan Türkiye, Marshall planı kapsamına girebilmek için çok uğraşıyor. Dışta Sovyet, içte komünizm "tehlikesi" yaratarak "önemini" kanıtlamaya çalışıyor. 1947 yılında yoğun anti-komünist ve anti-Sovyet kampanya ve propagandalardan sonra ABD ile yardım anlaşması imzalanıyor.

1950 yılına yaklaşılırken Dünya'da da önemli gelişmeler oluyor. 1949'da Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurulması, aynı yıl Sovyetler Birliği'nin ilk atom bombasını patlatması, NATO'nun kurulması ve Kore savaşı.

1946'daki legal parti denemelerinden sonra, TKP'nin tutuklama dışında kalan kadroları yeniden illegal çalışmaya ağırlık veriyor ve toparlanmaya çalışıyorlar. Bu çalışmalar oldukça başarılı sonuçlar veriyor ve parti üye sayısı ve örgütlülük düzeyi gelişiyor.

1951'de TKP tarihinin en büyük tutuklamalarından biri geliyor. 167 kişi tutuklanıyor. 1951 tutuklamasından sonra, sorgu ve mahkemelerde izlenen farklı tutumlar nedeniyle TKP'nin yönetici kadroları arasında sonraki yıllarda kendini gösterecek olan saflaşma ve düşmanlıklar doğuyor. 1951 tutuklamaları komünist hareketin tarihinde önemli bir dönüm noktası oluyor.

Bundan sonraki on yıl boyunca yalnız TKP'nin değil, genel olarak solun en dağınık, örgütsüz ve sessiz dönemi yaşanıyor. Bu dönemin tek örgütlü çıkış denemesi Hikmet Kıvılcımlı'nın kurduğu Vatan Partisi'dir. Kıvılcımlı'nın 1954 yılında kurduğu Vatan Partisi 1957'de seçimlere de katıldı. Ancak ciddi bir varlık ve etkinlik göstermeden 1958 de kapatıldı.

1950'yi izleyen yıllarda Türkiye hızlı bir kapitalistleşme dönemine girdi. 50 öncesinde sağlanan sermaye birikimi, Marshall planı çerçevesinde pompalanan ABD sermayesi de eklenince Türkiye kapitalizmi on yıl gibi kısa bir dönemde önemli bir gelişme kaydetti. Emperyalizme bağımlı, doğarken tekelci olan ve devlet korumacılığı altında ilerleyen kapitalizm ağır endüstriye yönelemedi ama on yıl içinde, montajcı ve tüketim sanayii ağırlıklı da olsa hızlı bir ekonomik büyüme sağlandı. Bunların sonunda ülke ekonomisinde sanayi sermayesinin ve tekellerin ağırlığı arttı. Kapitalist gelişmenin doğrudan bir sonucu olarak işçi sınıfı büyüdü. 50'li yılların sonuna doğru kendini göste-

ren egemen sınıf ve iktidar bloku içindeki çatlamalar; 27 Mayıs böyle bir sürecin ürünüdür.

1960'lar solun yükselişi

27 Mayıs, devletin, güçlenen sanayi sermayesinin çıkarları doğrultusunda yeniden düzenlenmesi, üst yapının kapitalist gelişmenin gereksinmelerine yanıt verecek biçimde yeniden örgütlemesidir. 27 Mayıs, Demokrat Parti iktidarı tarafından şiddet kullanılarak bastırılmaya çalışılan bir halk hareketliliğinin üstünde yükseldi. Bu özelliği ona burjuva demokratik nitelik kazandırdı ve bu yönüyle 27 Mayıs, burjuva özlü demokratlaşma hareketinin Türkiye'deki son atılımı ve son durağı oldu. Esas olarak, egemen sınıflar arasındaki çelişkileri çözmek için ve askeri darbe yöntemiyle gelmesine rağmen, dayandığı aktif yığın hareketi onu belli ölçüde ileriye itti.

Demokrat Parti karşısında ve CHP çevresinde biraraya gelen toplumsal muhalefet, tekelci burjuvalardan, aydınlara, genç subay ve öğrencilere kadar geniş bir yelpaze oluşturuyordu. Yığın hareketinin en aktif ve savaşkan kesimi üniversite gençliğiydi ve darbeyi de orta ve alt rütbelerdeki genç subaylar gerçekleştirdi. Bu iki özelliğin 1960 sonrasında, sol hareketin şekillenmesinde çok önemli etkileri oldu.

1950'lerin sonu ve 1960'ların başında, Türkiye tarihi yeni bir dönemine girdi. Bu dönemi, tarihsl anlamda "yeni" yapan iki etmen vardı. Birincisi, burjuva demokrat hareketin daha ileri gidemeyeceği son sınıra dayanmış olmasıydı. Bu tarihten sonra Türkiye'de burjuvazinin hiçbir kesimden hiçbir "demokrat" hareket gelmedi. Doğuşundan gerici olan Tük burjuvazisinin, orta katmanların itmesiyle gelebileceği son nokta 27 Mayıs ve 1961 Anayasa'sı idi. İkincisi, Türkiye solu, dünya ve Türkiye koşullarının da elverişli olduğu bu yıllarda bir "yeniden doğuş" gerçekleştirdi; topluma ve yığınlara açıldı.

60'lı yıllarda bir "son" ve bir "başlangıç" var. Ne var ki, solun yeni başlangıcı, burjuva liberal düşünce ve etkilerden kesin ve tam bir kopuş derinliği taşımıyordu. Burjuva liberalizmi ile çeşitli renkleriyle sosyalizm eğilimleri daha uzunca bir süre iç içe, yan yana yürüdüler. 1960'lı yılların döneme rengini veren karaktristik çizgilerinden biri budur. Bu bulaşık yürüyüş bir süre sonra tepkilerini de yarattı. On yılın sonunda solun bazı kesimleri içinden çıktıkları geleneksel soldan koptular.

60'lı yıllarda öne çıkan tartışma ve ayrışma konuları, teorik açılışlar ve canlı pratikler toplamı Türkiye sosyalist hareketinin daha sonraki biçimlenmesi üzerinde çok önemli izler bıraktı.

60'lar yalnız Türkiye'de değil, dünyanın her yerinde ilerici-sosyalist bir dalganın kabardığı, kitle hareketlerinin, ulusal kurtuluş savaşlarının yükseldiği yıllardır.

Özellikle 60'ların ikinci yarısında tüm dünyada önemli değişiklikler meydana geldi. Sovyet-Çin ayrılığı, De Gaull Fransa'sının ABD karşısında Avrupa merkezci kafa tutuşları, Japonya'nın emperyalist sistem içinde dengeleri zorlamaya başlayan tırmanışı vb.

1960'lı yıllarda, Sovyet, Çin ve Latin Amerika solculuğu neredeyse bütün renk ve çeşitleriyle Türkiye'den can bulması o yılların siyasal ikliminin bir sonucudur.

Latin Amerika o yıllarda baştan sona bir devrim kıtasıdır. Gerçekleştiği ülkenin boyutlarıyla ölçülemez anlamı ve olağanüstü etkisiyle Küba devrimi, Fidel. "İki üç daha fazla Vietnam, Ho amcaya bir selam" diyerek devrimi kıtaya yaymak için yollara düşen komutan CHE. Uruguay'da "kelimeler böler, eylem birleştirir" diyerek şehir gerillasının ilk örneklerini veren Tupamaro'lar, Brezilya'da 50 yaşından sonra Komünist Partisinden ayrılarak fokoculuğa alternatif şehir ve kır gerillacılığını teorisini ve pratiğini geliştiren, Türkiye'de kurşun delikli kitabıyla ünlü ve ancak 1969 da öldürülerek durdurulan Marighela.

Asya'da görkemli Vietnam direnişi.

Afrika boynuzunda, Angola, Gine-Bissau, Mozambik, Zimbabve'de anti-sömürgeci kurtuluş hareketleri, Arap Afrikası'nda 1962'de sosyalist olduğunu iddia eden Mısır, ve Sudan'da "kapitalist olmayan yol" denemeleri, Libya'da "hür subaylar" hareketi, Tunus'ta "Düstur sosyalizmi", Yemen, Irak ve Suriye'de Baas partilerinin yükselişi. Nasır, Bin Bella, Frantz Fanon, Amilkar Kabral, Lummumba vb. devrim önderlerinin isimleriyle ve cisimleriyle dünyanın her yerinde sembolleşmeleri...

Dünyanın bu devrimci çoğalış döneminin Türkiye solu üzerinde de özenirici, coşturucu bir etki yapmaması düşünülemezdi. Çokça 1968 kuşağı diye bilinen ve yanlış olarak Avrupa'daki gençlik hareketlerinin uzantısı olarak değerlendirilen kuşağın kişiliği ve düzen karşıtı başkaldırıları böyle zengin kaynaklardan besleniyordu.

Türkiye ise bu yıllarda hem hızlı bir toplumsal-ekonomik değişim içindeydi, hem de 27 Mayıs'taki iktidar değişikliğiyle siyasal açıdan toplumun çeşitli sınıfve katmanlarının siyasete ilgi ve katılımının canlandığı, toplumun tüm hücreleriyle

siyasallaştığı bir döneme girmişti.

27 Mayıs yalnız burjuva demokrat hareketin son durağı değil, aynı zamanda silahlı kuvvetlerin emir komuta düzenini bozarak, genç subaylar eliyle gerçekleştirdiği son liberal darbeydi. Cumhuriyet yılları boyunca gerici kampanya ve eylemlere alet edilen üniversite gençliği uzun yıllardan sonra 1950'lerin sonundan başlayarak ilerici bir hareketlenme içine girmişti.

1960'larda yaşanan toplumsal kaynaşma ve çatışmaları belirleyen nesnel neden, iyice hız ve yoğunluk kazanan kapitalist gelişme ve bunun Türkiye'nin kentlerinde ve kırlarında yolaçtığı sınıfsal farklılaşmaydı. Kapitalist sömürünün yayılıp yoğunlaşmasıyla birlikte, işçi sınıfı ve öteki emekçi sınıfların ekonomik ve siyasal istemleri de büyüdü. Başta işçi sınıfı, tarım emekçileri, kent yoksulları, küçük üreticiler, öğrenci gençlik, toplumun çoğunluğu sokaklara, alanlara çıkmaya başladı. On yıl içinde Türkiye, grevlerin, boykotların, gösteri yürüyüşlerinin birbirini izlediği son derece haraketli bir görünüm kazandı.

1968 bütün bu gelişmelerin tepe noktası, aynı zamanda bir dönemeç noktasıdır.

60'lı yılların en önemli ve belirgin özelliklerinden biri, işçi sınıfı hareketindeki ilerlemedir. 50'lerin sonu ve 60'ların başında Türkiye işçi sınıfını en basit ekonomik demokratik haklardan yoksundu. Yalnızca çok budanmış, grev "hakkı" olmayan bir sendikalaşma olanağına sahipti.

274 ve 275 Sayılı Sendika ve Toplu Sözleşme Yasası'nın çıkışı ile birlikte toplu sözleşmeli, grevli sendikacılık dönemi başladı. Bazılarını çok meşgul eden, sendikal hakların yukardan mı verildiği, mücadele ile mi kazanıldığı tartışması çok anlamlı görünmüyor. Bunların, tek başına işçi sınıfının mücadele ve direnişleriyle elde edilmediği açık. Ancak, bu hakların yalnızca siyasal iktidarın bir lütfu olarak, gümüş tepsi içinde verilmediği, sınıf hareketinin artan ve somut mücadele biçimleriyle kendini dayatmaya başlayan istemleriyle bağlı olduğu da kesin. 1961'den itibaren başta İstanbul işçileri olmak üzere, işçi sınıfı işten çıkarmalara karşı, sendika ve grev hakkı için eylem ve mücadelelere girişti. Başında, sonradan TİP kurucusu olan Avni Erakalın ve arkadaşlarının bulunduğu İstanbul İşçi Sendikaları Birliği ile Türk İş'in ortaklaşa düzenledikleri 150 bin kişinin katıldığı Saraçhane mitingi, 1963 Ocak sonundan başlayıp 4 Mart'a kadar süren Kavel grevi bu mücadelelerin iki önemli ve öne çıkan örnekleri oldular. İşçilerin yer yer polisle çatıştığı Kavel grevi siyasal bir nitelik taşıyordu. 24 Ekim'in dökümünü yapan M.Şehmus Güzel, bu dönem içinde 16 grev, 6 oturma grevi, 7 "sakal grevi", 17 miting ve gösteri, 126 bildiri demeç vb. ile 186 eylem gerçekleştirildiğini yazıyor. (2)

Sözkonusu yasalardan sonra grev ve öteki işçi hareketlerinde artış görülüyor.

Bu dönemin önemli işçi çıkışlarından biri, 9 Mart 1965'te başlayan 5000 Zonguldak kömür işçisinin direnişidir. Bu direnişte işçiler güvenlik güçleriyle çatıştılar, çatışma sırasında iki içşi Satılmış Tepe ile Mehmet Çavdar öldürüldüler.

1963'te	1374	işçinin katıldığı	7
1964'te	6608	işçinin katıldığı	81
1965'te	5573	işçinin katıldığı	43
1966'da	10401	işçinin katıldığı	39
1967'de	8162	işçinin katıldığı	91
1968'de	8098	işçinin katıldığı	59
1969'da	23.190	işçinin katıldığı	82
1970'de	25.963	işçinin katıldığı	111

1963 ile 70 arasında toplam olarak 89.839 işçinin katıldığı 513 grev var (3)

1968-70 arası ise işçi sınıfı açısından bir nitelik sıçramasının, hızlı bir siyasallaşmanın işaretlerini veriyor. Fabrika işgalleri birbirini izliyor. Bu eylemlerde öne çıkan isteklerden biri özgür sendikalaşma, "referandum hakkı"dır. Yalnız ücret artışı değil yeni haklar istiyorlar.

4 Temmuz'da Derby işgal ediliyor, arkasından 9 Eylül'de Kavel, 7 Ekim'de Roche İlaç Fabrikası, 11 Ocak 1969'da Singer, 20 Nisan'da Krom Magnezit, 13 Haziran'da Çorum Alpagut işletmeleri, 1 Ağustos'ta Demir Döküm işgalleri sökün ediyor. Ve 15-16 Haziran 1970 görkemli işçi ayaklanması... Türkiye işçi sınıfının tarihine yeni bir sayfa açılıyor.

50'lerin sonu ve 60'ların başında 1951 TKP tutuklamasıyla hapse konulan TKP yönetici ve kadroları serbest bırakıldılar. Zeki Baştımar yurtdışına çıkarken, Reşat Fuat Baraner, Mihri Belli, Şevki Akşit, Hikmet Kıvılcımlı başta olmak üzere eski komünistlerin bir bölümü Türkiye'de kaldıkları yerden savaşmaya devam ettiler. 1960'lı yıllar boyunca Mihri Belli, 70'li yıllarda Hikmet Kıvılcımlı yeni solcu kuşaklar üzerinde büyük bir etki sağladılar.

1960'lı yıllar Türkiye aydının siyasette varlığının en çok duyulduğu dönemdir. 1960 sonrasının iki önemli siyasal oluşumu olan YÖN ve TİP'e damgasını vuranlar aydınlar ve sendikacılardır. Bu hareketlere, küçük burjuva radikal ve ekonomist-

popülist bir karakter kazandıran nedenlerden biri bu hareketlerin öne çıkan önder ve yöneticilerinin bu toplumsal kökenleridir.

Yön Hareketi

1960'ların başından ortalarına kadar sola iki hareket damgasını vurdu: YÖN ve TİP. 1960 ortalarında bunlara MDD hareketi eklendi. Aynı ve ayrı yönleriyle, aynı tarihsel ve toplumsal sürecin ürünü olan bu hareketlerin, geçirdikleri evrim, başkalaşım ve ayrışmalarla birlikte incelenmesi, aynı zamanda 1960 sonrası Türkiye solunun incelenmesi anlamına geliyor. YÖN çizgisinin 1970'den sonra silinmesi, bu çizginin 60'lı yıllardaki önemini azaltmıyor, ama önemli ölçüde aşıldığını anlatıyor.

YÖN, Türkiye yakın tarihinin en etkili aydın hareketlerinden biriydi. 1960'lardan bu yana, bu kadar çeşitli renk ve eğilim ve sayıda aydının biraraya geldiği başka bir toplanma merkezi olmadı. Bildirinin yukarıda verdiğim ikinci maddesinde de açıkça görüldüğü gibi, YÖN yalnız kendini oluşturan ya da destekleyenler açısından değil, yöneldiği seslendiği kesimler açısından da bir aydın hareketiydi.

İdeolojik mayalanmasının temel öğelerinden biri anti-emperyalist yönü öne çıkarılmış bir Kemalcilik, ele aldığı temel problematik Türkiye'nin kalkınması , "ileri hamleler" için başlıca dayanak gördüğü güç, başta ordu olmak üzere "zinde kuvvetler"di. Binbir çeşit sosyalizm tanımıyla YÖN, sosyalizm kavramını yozlaştırıyor, kendi anlayışı çerçevesinde sosyalizmle azgelişmiş ülkeler için önemli bir kalkınma yöntemi olarak bakıyor, marksist sosyalizmden çok Nasır tipi "kapitalist olmayan kalkınma yolu"na yakınlık duyuyordu.

YÖN'ün kemalistliğinin tartışma götürür bir yanı olmadığı genel olarak kabul ediliyor. YÖN'cülerin bu noktada kalmadıkları, kendilerine "Atatürk devrimleri"ni tamamlama misyonu verdikleri, "sosyalizmi" anti-komünist bir gerekçeyle savundukları da biliniyor.

Bir: YÖN bir aydın hareketiydi. YÖN bildirisini imzalayan ve YÖN'ü destekleyen aydınlar renkli ve türdeşlik göstermeyen bir yelpaze oluşturuyorlardı. Ele aldığı konular, yürüttüğü tartışmalar ve yaptığı çözümlemelerle YÖN bir dönem Türkiye ilerici hareketinin gündemini belirledi. Çeşitli eğilimdeki aydınların görüşlerini rahatça dile getirebildikleri bir kürsüydü. Ama YÖN, bu çeşitliliğe rağmen, kendisine yaklaşan aydın topluluğuna kalın bir çizgide ortak perspektifler kazandırmayı başardı. Geniş yelpaze, hoşgörü ve uzlaşma temelinde yaratılmıştı, iş eyleme, düşüncelerin pratikleşmesine geldiğinde YÖN bu genişliği koruyamadı ve kendisinden saydığı güçleri de arkasında bulamadı.

İki: YÖN ve Avcıoğlu'nun beligin özelliklerinden biri, sınıf savaşımını reddetmeleri ve "sınıflarüstü", bu anlamda Bonapartist bir anlayışın temsilcileri olmalarıydı. YÖN sürekli olarak işçi sınıfının zayıfladığından yetersizliğinden sözediyor, yoksul halk çocuklarından oluştuğunu savunduğu ordunun ilericiliğini ise öve öve bitiremiyordu. YÖN 27 Mayıs'ın çocuğuydu ve tüm perspektifi, daha solda "millici, kalkınmacı, sosyalist" çizgide bir programı uygulamak üzere gerçekleşecek yeni bir 27 Mayıs'tı.

Bu, temelleri gittikçe zayıflayan bir stratejiydi. Temel yanılgısı burjuva demokrat hareketin ve silahlı kuvvetler kaynaklı ilerici darbeciliğin son durağı olan 27 Mayıs'ı radikal bir başlangıç olarak görmesiydi. Oysa 27 Mayıs sonrasının temel özelliği, kapitalist gelişmenin yarattığı sınıfsal kristalleşme, bu temelde modern kapitalizmin ve sosyalizmin güçlerinin siyasal planda da kutuplaşmaya başlaması ve burjuva devletin, sınıf savaşımının yeni ihtiyaçlarını karşılayacak biçimde yeniden örgütlenmesiydi. YÖN ise Türkiye süreçlerini, olduğundan çok geri, öteki Asya Afrika ülkeleri düzeyinde görüyordu. Aynı bakışın aynı abartılmışlıkla MDD çizgisinde de yansıması biraz da bu anlayışın Sovyet kaynaklı olmasından ileri geliyordu.

Üç: YÖN hareketi, Kemalizmin 1960'lardaki uzantısı oldu. YÖN'ün temel tezlerinden biri Türkiye'de demokratik devrimin güdük kalışını ve bağımsızlığın yitirilişini Kemalist yoldan sapmalara bağlamasıydı. Bu son derece subjektif çözümleme, iradeci müdahalelerle "kemalizmin özüne dönüşün mümkün olabileceği" düşüncelerini de canlı tutuyordu. 1960'lı yıllarda bu mümkün değildi. Kemalizmin çözülme dönemiydi. Kemalizmin otoriter, faşizan yönü öne çıkıyordu. Anti emperyalist yönü ise gerçekten geçmişte kalmıştı.

Dört: YÖN, iktidar ve devrim sorunlarını kalkınma problematiği temelinde ele aldı ve bu yönde öyle etkili bir propaganda yürüttü ki, dönemin öteki iki önemli hareketi olan TİP ve MDD'de aynı problematiği benimsediler. Devrimi ve sosyalizmi kalkınma yöntemine indirgeme anlayışı tüm Türkiye solunu etkiledi. Bunun da uluslararası nedenleri var. O yıllarda, Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa ülkelerinin kalkınma hızları oldukça yüksek bir seyir izliyor, kapitalist olmayan kalkınma yolu, azgelişmiş ülkeler için sosyalizme yakınlaş-

manın doğru yöntemi olarak algılanıyordu. Sovyetler Birliği, propagandasının merkezine ekonomik başarı ve kalkınma ölçütlerini koyuyor, geri bir noktadan başlayan bu ülkelerin gösterdikleri başarıların kalıcı olacağı inancı yayılıyordu.(*)

Sosyalizmi, ekonomik kalkınmacılığa eşitlemek çok temelli bir anlayış bozukluğuydu. Ancak, bu tartışmaların geniş kesimlerin sol siyasete ilgisini kazanan, sol hareketin ülkeyi yönetmeye aday olduğu mesajını veren, iktidar düşüncesiyle bağ kuran bir yönü olduğu da kabul edilmelidir.

Beş: YÖN, bir aydın hareketi olmanın olumlu ve olumsuz tüm özelliklerini taşıdı. Bir dönem için etkili bir toplumsal muhalefet odağı olmayı, düşünceleriyle bir aydın ve gençlik kuşağını, silahlı kuvvetlerin alt kesimlerini etkilemeyi başardı. Öte yandan, heterojen ve amorf bir yapısı olan bu aydınlar topluluğundan hiçbir örgüt çıkmadı. "Çalışanlar Partisi" hep bir proje olarak kaldı: Sosyalist Kültür Derneği, adı üstünde bir dernekti ve kurulduğundan iki yıl kadar sonra dağıldı. Özetle, YÖN hareketi hiçbir zaman örgütlenemedi; ciddi örgütlenme çabalarına da girişmedi. Örgütsüzlüğü, devlet ve örgütlenme sorunlarına yaklaşımın olduğu kadar, örgütlenmeye gelmeyen aydın yapısının da sonucuydu. Etkili bir düşünce ve propaganda gücü olmak, ama bunu pratiğe geçirerek siyaset araçlarını, örgütü yaratmak tipik bir aydın açmazıydı. YÖN'ün ana çelişkilerinden biri bu oldu. Bu "geleneğin"de Türkiye solunda inatçı izleri var.

YÖN, 1967 yazında yayınına son verdi ve Doğan Avcıoğlu'nun Devrim dergisiyle hazırlamaya çalıştığı darbe denemesinin 9 Mart 1971 de başarısızlığa uğramasıyla birlikte, siyasal yaşamdan silindi. Kendisinden sonraki siyasal hareketler üzerindeki etkisi ise azalarak da olsa daha bir süre devam etti.

(*) D.Avcıoğlu'nun şu sözleri tipik YÖN mantığıdır: "Sınıf önderliği meselesi sanki bugünün en hayati meselesiymiş gibi herşeyin üstünde sayan bir davranış, çeşitli sosyal sınıfların psikolojisini göz önünde tutmadığı için, hiç değilse taktik bakımdan hatalı olmuştur. Fakir ve mütevazi ailelerden gelen ordu, Türkiye'mizin ileri hamlelerinde dayanılacak en sağlam kuvvetlerden biridir. Ordunun mutlaka faşizm getireceğini ileri sürenler, her şeyden önce Nası denemesini aydınlığa çıkarmalıdırlar. Nasır'ın bu yaz açıkladığı program oldukça ileri sosyalist bir programdır." Doğan Avcıoğlu, YÖN, 12.9.1962 s.39, Info-Türk, TİP'in Birinci On Yılı, Brüksel 1982 s.24

(**) TİP kurucularının tam listesi: Kemal Türkler, Avni Erakalın, Şaban Yıldız, İbrahim Güzelce, Rıza Kuas, Kemal Nebioğlu, Salih Özkarabay, İbrahim Denizcier, Hüseyin Uslubaş, Adnan Arkın, Ahmet Muşlu, Saffet Göksüzoğlu.

TİP

1961 yılında kurulan Türkiye İşçi Partisi, yalnız 1960-70 döneminin değil, son otuz yıllık tarihimizin önemli örgütlerinden biridir.

TİP en başta Türkiye sol hareketinin yarım yüzyıllık birikimini bağrında toplayan bir buluşma merkezi olma yönüyle önemlidir. Kendinden sonraki bütün sol hareketlere analık etti. Türkiye solunun bütün akım ve örgütleri TİP'ten çıktılar. Yasal nedenlerle TİP'te kurucu ve yönetici görevler alamayan eski komünistler, özellikle ilk dönemlerinde TİP'i desteklediler. YÖN'de TİP'i destekledi.

İkincisi, TİP topluma açılmayı başaran bir sol hareket oldu. TİP'i marksist anlamda ne kadar sosyalist olduğu, işçi sınıfının dünya görüşünü ne kadar savunduğu epeyce tartışma götürür. Ancak, TİP propaganda ajitasyonun anti-kapitalist bir öz taşıdığı bir çerçevede kapitalizme alternatif bir dünya görüşü olarak sosyalizm düşüncesini geniş yığınlara ulaştırdığı bir gerçektir. TİP'in sosyalizmi, soyut, bulaşık ve popülistti. Yine de, sosyalizm kavram ve düşüncelerinin tüm Türkiye topraklarına yayılması önemli bir kazanımdı.

Üçüncüsü, TİP eksiklikleri ne olursa olsun bir siyasal partiydi. "Parti" ve "Partililik" kavramları 1960'lı yıllarda TİP'le birlikte öne çıktı. TİP, ideolojik yapısının ve siyasetinin bir sonucu olarak hiçbir zaman ihtilalci bir parti olmadı. Ama sosyalizan bir parti olarak üyelerine bir parti eğitimi ve terbiyesi de verdi.

Dördüncüsü, TİP ortaya koyduğu görüşler ve giriştiği pratikler kadar, yapmadıklarıyla, bunların doğurduğu karşıtlık ve tepkiler, bunların yolaçtığı tartışmalarla da önemli oldu. Bir çok hareket, çevre ve kişinin konumlarını TİP'e göre belirlemeleri bunu anlatır.

TİP, 13 Şubat 1961'de 12 sendikacı tarafından kuruldu.(**)

1962 Şubat'ında M.Ali Aybar'ın Genel Başkanlığı kabul etmesiyle birlikte, canlılık ve etki kazanan TİP, 12 sendikacının kurduğu bu TİP'tir.

TİP'li aydınlara gelince, bunların en öndeki üç ismi, Mehmet Ali Aybar, Behice Boran ve Sadun Aren'dir. Üçü de soğuk savaşın hazırlandığı yıllarda çeşitli baskılara uğramış, ilk ikisi kısa süreler hapis yatmış, üçü de sonraki yıllarda aktif siyasetin dışında kalmış kişilerdir. Sadun Aren'in 1951 TKP davasında yargılandığı, ancak sosyalizmle komünizmle ilgisi olmadığını söyleyen bir ifade verdikten sonra beraat ettiği biliniyor. Mehmet Ali Aybar'ın Demokrat Parti'den milletvekili adaylığı var, Behice Boran'ın adı zaman zaman Barış Derneği çalışmalarında duyuluyor.

TİP'e damgasını vuran bu üç aydının ideolojik formasyonları soğuk savaş yıllarında biçimlendi. Üçü de Üniversitelerde öğretim üyeliği yaptılar. Aybar Devletler Hukuku Doktoru, Aren ekonomi profesörü ve Behice Boran sosyologdu. Marksizmle tanışmaları Fransız ve Anglo-sakson radikalizmi kanallarından oldu, hiçbiri Marksist-Leninist bir eğitimden geçmediler.

Yurtdışındaki TKP "Dış Bürosu"nun, başından beri TİP'e karşı hayırhah bir tavır aldığı biliniyor. Ancak aralarında ne tür bir ilişki olduğu açık değil. Bu konuda 1970'li yılların TKP Politbüro üyesi H.Erdal'ın yazdıkları ipucu veriyor. Aktarıyorum:

"Y.Demir yurt dışına çıkmadan önce kendisine yakın yoldaşlardan TİP'i legal, anti-emperyalist, sosyalizan bir hareket olarak yönetmekle görevli bir komite kuruyor. Böylece TİP'in başına komünist hareketin içinde ve dışında yer almış bir aydın grubu geliyor. Yakup Demir ile TİP yönetimi arasındaki bu ilişki esas olarak 1967'ye dek sürüyor." (4)

H.Erdal'ın bu açıklaması bazı başka bilgilerle birleştirilince TKP "Dış Büro"nun başıdan beri TİP içinde olduğu sonucu çıkartılabilir. MDD karşısında TİP yönetiminin desteklenmesi ve TİP yöneticilerinin de MDD'cilerle karşı dışlayıcı bir tutum alırken, aynı tezleri savunan "Dış Büro"culara sempati göstermeleri bu tezi güçlendiriyor.

1951 TKP sorgu ve mahkeme tutanaklarının izini sürerek varılan bir yargı da ilginç görünüyor.

"Zeki Baştımar (Yakup Demir-HY) için TKP içinde en sorumlu görev için düşünülen ve hazırlanan ilk isimlerden birisi, belki de birincisi Sadun Aren'dir" (5)

Yakup Demir'in TKP genel sekreterliğine hazırladığı Sadun Aren, TİP'in üç önemli isminden biridir.

Ülke içindeki eski komünistler de, özellikle ilk dönemlerinde TİP'i desteklediler.

TİP-MDD çatışması sonradan ideolojik bir eksene de oturdu. Ancak, TİP'in programı ve MDD tezleri ele alındığında aralarındaki farkın hiç de sanıldığı kadar büyük olmadığı görülüyor. Zeki Baştımar ile Mihri Belli ve arkadaşları arasında 1951'den gelen düşmanlıkların, Baştımar'ın TİP içinde daha doğrudan etkisi nedeniyle kendini TİP-MDD karşıtlığı olarak yeniden ürettiği anlaşılıyor. Zeki Baştımar'ın MDD'ye karşı çıkarak MDD'yi savunması da, TİP'e yakınlığının ve de TİP'in Mihri Belli ve arkadaşlarına tahammülsüzlüğünün hiç olmazsa ilk dönemlerde ideolojik olmayan nedenlere dayandığını gösteriyor.

YÖN hareketi de uzun zaman TİP'i desteklemiştir.

Kürt solcuları TİP'e olumlu baktılar ve bir bölümü de bu partiye katıldı. Kemal Burkay, Tarık Ziya Ekinci ve başka çok sayıda Kürt solcusu TİP'te aktif görevler aldılar. *Riya Azadi*, 1960'ların başında Kürt solcularının TİP'e yönelişlerini şöyle anlatıyor:

"1960'ların daha başında, ayrışma net olmamakla birlikte, yurtsever harekette iki eğilim,iki farklı çizgi göze çarpıyordu. Bunlardan biri milliyetçi çizgi, diğeri ise işçi sınıfının dünya görüşünden etkilenen sol çizgi idi. Solda olanlar TİP içinde örgütlenirken, burjuva milliyetçiler 1965'te Türkiye KDP'sini kurdular." (6)

Bütün bu anlatılan ve aktarılanlar TİP'in kurulduğu yıllarda bir daha tekrarı zor geniş bir destek aldığını gösteriyor.

Destekler bir yana, TİP'i belirleyen kurucular ve önderler kadrosuna bakıldığında görülen şudur: Bu partinin önderliği, 1960 öncesinin zor koşullarında işçi sınıfının Türk-İş ve İstanbul İşçi Sendikaları Birliği (İİSB) gibi ekonomik örgütlerinde yönetici olan, bir bölümü kariyerist, bir bölümü sosyalist eğilimli bir grup sendikacı ile barışçı aydınlar ve Türkiye'nin kalkınmasına duydukları ilgi nedeniyle bu partiye gelen bilim adamlarından oluşuyor, TİP içinde Kürt sosyalistleri de önemli bir ağırlık taşıyorlardı.

Ancak burada, bileşimi özetlenen önderliğin hiçbir zaman tam bir kaynaşma ve bütünlük göstermediğini, aydınlar, sendikacılar ve o zaman ismiyle "Doğulular"ın parti içinde ayrı parça ve bloklar biçiminde durduklarını eklemek gerekiyor. Bu monteedilmiş önderlik, TİP'in bir parti olarak taşıdığı en önemli eksikliklerden biriydi ve bununla çok oynandı.

TİP ne ideolojik çizgisi, üyelik bileşimi, ne de örgütlemeyi hedef aldığı temel toplumsal güç bakımından işçi sınıfının partisi oldu. İdeolojisi eklektikve halkçı, tabanı kent ve taşra ortakatmanları, seslenmeye çalıştığı ana kesim oy deposu olarak gördüğü köylülerdi.

Kuşkusuz, toplum çapında etkili bir hareket olarak küçümsenemeyecek sayıda işçinin de desteğini kazandı. Ama işçi sınıfı içinde propoganda ve örgütlenme, TİP'in hiçbir zaman öncelik verdiği, özel dikkat gösterdiği bir konu olmadı.

Notlar:

1- E.H.Carr, **The Bolshevik Revolution**, 1917-23, Cilt 3 s.288

2- M.Şehmus Güzel, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 8, s.1848-1876

3- Agy. s.

4- H. Erdal, **TKP'mizi Yükseltelim**, Mart 1983, İşçinin Sesi Yayınları, Londra s.10

5- Yalçın Küçük, **Aydın Üzerine Tezler-5**, İstanbul 1988 s.692

6- Rıya Azadi, Yıl:2 Sayı: 20 Şubat 1985 s.2

Bir Kadın : Alexandra Kollontay

D. NEVZAT

Paola çalıyor (1). Bir sevgili arkadaş öyle demişti: Dünyanın en hüzünlü şarkısı..

Karşı konulamaz bir yumuşaklıkla akıp gidiyor içimde bir ırmak. Hem yumuşaklık ve çoğalma, hem de bıçak uçları ve örselenmişlik. Sözün ağırlığını düşünüyorum, insan faaliyetindeki yerini ve eyleme dönüşmesini onun. Hareketi başlatan komutun üretim sürecinde çoğalmasını gözetmek kollektif olanı seslemektir diyorum ve ekliyorum: bireyi başlangıçtaki konumundan daha öteye taşıyabilmiş bir kollektifdir devrimci olan ve böylesi hayatı yeniden üretmekle ilgili bir işlevi de yerine getirmiş demektir. Bireyin içindeki kollektif, kollektifin içindeki birey.. Bizden önce olan ve bizden sonraya kalacak olan tek şey: hareket / ve onun bir türevi olan değişim. İzafi olan ne peki? Geçici olanın çizgileri nerede başlayıp nerede bitiyor? Ya kalıcı olan? O nasıl bir içeriğe sahip ve ne tür bir faaliyetin (üretimin) sonucunda gerçekleşiyor?.. Yanıtlar "tam da hayatı karşılamışken" yeni soruların çengeline takılarak ucu belirsiz bir sarmala dönüşüyor. Sordukça ve sorular aracılığıyla kendi içimize yürüdükçe sözcükler içeriklerindeki sahici anlamla buluşuyor. Mutluluk.. mutsuzluk.. uzun yürüyüş.. kimlik ve süreklilik.. limanda demir atmış gemi.. Odyseuss ve İthaca..(2) Ve Paola...

Paola, Kollontay ile buluşuyor(3). Dönüp Paola ile Kollontay'ın buluştuğu yerden bakıyorum Odyseuss ve İthaca'ya. İthaca bir yanılsama aslında; yaşamın bir uzun yürüyüş olduğunu anlamamış yorgun bedenlerin uygun bir liman arama isteğiyle ilgili. Sınırları olan bir arayış, demir atıldığında bütün bir yolculuğu yadsıyacak olan bir mahkumiyet. Bizim istediğimiz bu değil. Paola ile Kollontay'ın istediği bu değildi. Herkesin bir "İthaca'sı var. Bizimkisi "yeni bir insan", "yeni bir toplum" vurgularıyla örtüşüyor. Tekil, sınırları çizilmiş bir şey değil. Bir uzun yürüyüş.. Mao'nun söylediği gibi; mezara kadar sürecek olan bir savaş bu, kaplanla maymunun savaşı! Kaplan güçlü olandır, verili ve yerleşik olanı temsil eder; maymunsa geleceği, henüz güçsüz de olsa olmak istediğimizi..

Verili ve yerleşik bir kavram takılıyor aklıma; mutluluk! Ve Kollontay'ın söyledikleri: "İnsan nasıl mutlu olabilir; çevresinde bu kadar çok yoksulluk, haksızlık ve baskı egemenken; insan nasıl mutlu -oysa yaşamın anlamıdır mutluluk- olabilir?.. Bu yüzden devrime katıldım ve komünist oldum." (Bir Çok Hayat Yaşadım, A. Kollontay, İnter Y., s.5))

Bir Yaşam Biçimi : Komünistlik ve Bir İzafi Kavram: Mutluluk

Komünistliği ve mutluluğu düşünüyorum, Eylül'ü ve sonrasını, Lenin'in söylediklerini ve Kollontay'ı. Kollontay'ın öykülerindeki kadınlar mutluluk ve komünist kimlik bağıntılı geçiyorlar gözümün önünden. Sahte bir sözcük aslında "mut-

luluk". Çoğu kez -burjuva ideolojisinin önemsiz gibi görünen en küçük davranış biçimine bile sızdığı bir yaşantı içinde- toplumsallıktan yalıtılmış bir kavramlaştırma, bir arayış olarak çıkıyor karşımıza. Bütün yenilmişliklerde aynı tad var. Lenin'in ahlaki düzeyde kokuşmaya da işaret eden "soysuzlaşma dönemi" olarak nitelediği 1905 sonrasıyla 12 Eylül sonrası, benzer kavramlarla ifade edilebilir ve aynı şekilde karakteristik oluşturabilecek kimi davranışlara rastlanılabilir. Birdenbire nükseden özel mülkiyet tutkusu, sistemiçi yargıların onaylayacağı bir kimlik edinimini sosyalist faaliyetin içermesi gereken her türlü çabanın önüne geçirme aymazlığı gibi..

Kollontay'ı okuduğumda beni olaylar ve kişiler olarak karşıma gelen öykülemeden çok, o öykülemenin arka planının, arka planın üzerinde yükseldiği kavramlaştırmaların daha fazla ilgilendirdiğini anlıyorum. Kavramlaştırmayla, daha doğrusu kavramlara farklı yüklemeler yapmakla başlıyor ayrılık. Kollontay'la kocası Vladimir'in mutluluk kavramına yükledikleri anlam farklı. Aslında bu farklılık hayatı kavrayış farklılığı. Daha sonra Kollontay'da sistematik bir hal alacak olan -hayatı kavrayışla bir aşkı kavrayış arasında fark yoktur biçiminde formüle edebileceğim- anlayışın öncüllerine kocasıyla olan ilişkisinde rastlıyorum.

Aşk da içinde olmak üzere her türlü bağımlılık ilişkisinin reddi ve Kollontay

Hayattan beklentilerinin farklı olması çok sevilmesine ve sevmesine rağmen Kollontay'ı "zorba" nitelemesine götürüyor. Ve Kollontay, tırnak içinde de olsa "zorba" olarak nitelediği kocasına başkaldırıyor. Sayfaları geriye doğru çevirdiğimde süreklilik içerecek söz konusu başkaldırının Vladimir'le evlenmesine izin vermek istemeyen ailesine tavır almakla başladığını görüyorum. Kollontay, kendi özgür ve bağımsız tavrını sevgisinden hareketle de olsa verili olana (ana-baba beğenisi ve buyruğuna) karşı çıkarak ortaya koyarken bir sonraki adımın bu kez sosyalist bireyin bağımsızlığı ve toplumsal olana içerilmiş özgürlüğü için "sevdiği adam"dan ayrılma biçimini alacağını kuşkusuz bilmiyordu. Öyküye ilişkin bilgilenmem arttıkça, Kollontay'daki bağımsız ve özgürlükçü kişiliğin toplumsal olana evrilen bir gelişim seyri içinde, ama her seferinde verili ve statükocu olana karşı çıkarak geliştiğini kavrıyorum. Kollontay olmak tesadüfi bir şey değil, seçenekler bağlantılı. Her türden gericiliğe /ve despotikliğe karşı çıkışla örtüşen seçenekler bir birikim oluşturuyor. Kollontay, seçenekler toplamına eşitlenen o birikimin adı.

Bu saptamadan sonra şöyle devam edebilirim: Kollontay'da karşı çıkış, mevcut durumun değişmesi isteğinden deviniyor. "Sevginin tiranlığı"na yönelik ilk başkaldırı (ataerkil evlilik ilişkisinin bunaltısına karşı ilk tavır alış) kısa hikayeler yazmak biçiminde gerçekleşiyor. Bu, bir tür kendini ifade ediş biçimi, o ilişkide kendisine verilen "rol"e karşı duyduğu hoşnutsuzluğun gösterilmesi. Sorgulayan bir kadın Kollontay. Sorgulaması dönüştürücü bir işlev taşıyor. Evliliğin barındırdığı "bağımlılık ve hakimiyet ilişkisi"ni sorgulamakla başlayan arayış, onu, aileyle erkek egemen işleyiş arasındaki bağlantıya, oradan da sınıflı toplum yapısının bir çok alt başlık altında değerlendirilebilecek olan "ezen-ezilen ilişkisi"ne götürüyor. kadınlar için nihai kurtuluşun sosyalizmde olduğunu, bununsa örgütlü bir mücadeleyle gerçekleşebileceğini kavrayan Kollontay, üstelik 'çok severken' kocasını bırakıp iyi bir komünist olabilmek için yola çıkıyor. (4) Gidebilmek bilinci!.. Bu iki sözcük beni kendisine çekiyor. Parçalanan "kutsal aile".. verili evlilik ilişkisinin içeriğini belirlediği "anne ve eş" kimliğinden yasadışı bir eylemlilik olarak komünistliğe geçiş.. Ama nasıl? Gerçekte bu hiç kolay olmamıştır. Gelgitler yaşanmış, ikircik içinde kalınmıştır -tıpkı kendi kahramanlarının "gitmek zamanları"nı ertelerken içine düştükleri tereddüt ve gerçeklendirmeler gibi. Sonuçta reddediştir yapılanın adı, reddedebilmek cesaretidir. Kendisini nelerin beklediğini bilmemektedir Kollontay, seçeneğinin kendisine düşlediği özgürlüğü vereceğinden de emin değildir. Emin olduğu tek şey, gelecek belirsizliğine rağmen artık gerici bir karakter kazanmış olan ilişkisine son vermesi gerektiğidir. Eskiye ait ne varsa onu içinden koparıp atma isteği, ondan kopuşarak yeni bir hayata eklemlenmek isteği henüz "sıcak ve dokunulur olan eski"nin çekimine baskın gelir ve Kollontay gider.

Kimlik sürekliliği ve Kollontay

Mevcut ortam ve ilişki ağının engelleyici olduğu her durumda da gidecektir. Ama bu öylesine bir gidiş olmayacak, her zaman kendisini bir küçük ya da büyük "görev"le ilişkilendirecektir. Yurtdışından dönüş (ya da ülkeye gidiş) yine aynı bilincin rotayı tayin ettiği bir eylemlilik olacaktır. 1905 ve sonrasıyla ilgili anlatımlarında şu satırlar öne çıkar: Parti, yirminci yüzyıl başlarında emekçi kadınlar arasında çalışmanın biçim ve yöntemleri

sorunuyla uğraşacak durumda değilken, 1907'de Sabline, yani Nadejda Kostantinova Krupskaya tarafından kadınlar için yazılmış sadece bir küçük broşür mevcutken partide bu ilkelere yolaçmak için çaba harcar. Kadın işçilerin örgütlenmesine ve bu örgütlenmenin sınıfın eylemiyle çakıştırılmasına kendisini sevkeder ve bu amaçla Petersburg tekstil fabrikalarında çalışan kadın işçiler arasında faaliyet gösterir. O sıralar, 1905'ten sonra yerden fışkırırcasına çoğalan burjuva örgütlerine karşı bir güç olarak onları partinin semt örgütlerine kazanmaya çalışır. 1906 yılında Mannheim'da yapılan Sosyalist Kadınlar Konferansından sonra işçi kadınlar arasında parti çalışması için somut biçimler saptar ve emekçi kadınların feministlerin tuzağından kurtarılmasını o yıllardaki çalışmalarının odağı olarak tanımlar. 1907 yılının zorlu illegal faaliyet döneminde polisin elinden bir çok kez, kadın işçiler sayesinde kurtulur. 1908 Bütün Rusya Kadınlar Kongresinde feminizme yönelttiği eleştirilerin ardından İşçi Grubu'nun, kongreyi gösteri niteliğinde terketmesini örgütler ve olayın hemen ardından tekrar yurtdışına çıkmak zorunda kalır.

Kişiliğinin statükoculuk ve konformizme karşı olan yanı kendisini Alman Komünist Partisinin bürokratlaşmış yöneticileriyle karşı karşıya getirir. 1912 ve 1913 yıllarının kadınlar günü kutlamalarına legal olarak yayınlanan Bolşevik ve Menşevik gazetelerine yazılar yazarak katılır. 1915 yılında Lenin'in İsviçre'de çıkardığı "Komünist" adlı enternasyonalist gazeteyle bağlayıcı bir ilişki kurar ve bir süre sonra da propaganda amaçlı Amerika gezilerine başlar.

Özellikle Amerika gezisini anlatan bölümlerde kişiliğiyle ilgili ilginç ayrıntılar bulmak mümkündür. Yolculuk sırasında, gemi yaşamına damgasını vuran sefih yaşamdan nefret ettiği notunu düşer günlüğüne. Sömürü ve zorbalık karşısında serttir, ama eski çocukluk arkadaşının habersizce kompartımanına bıraktığı güllerle "ışık saçan kişisel mutluluğu" yaşayabilecek kadar da coşku doludur. "Çöle aşık oldum" haykırışının yanı başında, "Dava için mücadele etme ve düşüncelerimizin propagandasını yapma gücüne sahip olan kişi boş oturmamalıdır" cümlesine rastlarız. "Aldığı görev üzerine yoğunlaşmasını engelleyecek tüm duygu akışlarını "lüx" olarak tanımlayabilecek denli iç disipline sahip bir komünisttir Kollontay. Siyasal faaliyeti, yerine getirildiğinde biten bir görev olarak görenlerden değildir. Denilebilir ki, Kollontay'da komünistlik, kendisini belirli bir süre, mekan ve görevle sınırlı tutmayan bir süreklilik eylemidir.

Kesintisiz bir siyasal faaliyet ya da komünistliğin bir yaşam biçimi olarak içselleştirilmesi..

Aşklarını da aynı bilincin sürüklediği bir coşkuyla yaşayacaktır.

Kollontay'da aşk ya da bir bilinç işi olarak sevmek

"Sevgilerini başka üretimlerle tam bir uyum içinde yaşayan" o 'en iyiler'dendir Kollontay. Sevgisini kurarken ona tarihsel bir boyut kazandırdığının farkındadır. Çünkü yaşantısından da çıkartılacağı üzre Kollontay'da sevmek daha çok bir bilinç işidir, siyasal eylemlilikle bütünleşmiş bir tür üretimdir. Bu söylediklerime; benzer bir üretim faaliyetinde bulunan insanların duygu ve düşüncelerindeki ortak motiflerin çoğaldığı.. tarafların birbirini iş içinde, o yürüyüş içinde güzel görmeye başladıkları.. bu bağlantı içinde aşkın, siyasal eylemliliğin kendisine çıktığı ve yine kendisinden hareketle çoğaldığı bir tür üretim olduğu biçiminde bir açılım da getirilebilir: **Dybenko** (5) ve Kollontay örneğinde olduğu gibi.

1917 Mart günleri.. Bolşevik askeri örgütü tarfından Petrograd Yürütme Komitesine delege olarak gönderilen Kollontay ile Baltık Filosu Merkez Komitesi Başkanı Pavel Dybenko, 'anavatan savunucuları'na karşı birlikte ajitasyon ve propaganda çalışması yürütmektedir. İşçi ve Asker Milletvekilleri Sovyetinde emperyalist savaşa son verilmesi doğrultusundaki Bolşevik görüşleri savunan Kollontay, muhalifleri tarafından "parça parça edilmekle" tehdit edilir. Ama siperlerden gelen askerler,onların eşleri ve Dybenko ile denizciler Kollontay'dan yanadır. Aynı kulvar üzerinde yürümektedirler. Kırmızı rozetli generaller, sosyaldevrimciler, kadetler ve menşevikler bir taraftadırlar, bolşevikler ve askerler bir tarafta. 'Aynı tarafta olmak' bir çekim odağı oluşturur ve rotasını aynı düşünce kaygı ve sevinçlerin çizdiği siyasal faaliyet, Kollontay ile Dybenko'nun aşkını beraberinde getirir.

1921 X. Kongre günleri. İşçi devletinin parti diktatörlüğüne, toplumsal mülkiyetin devlet mülkiyetine dönüşmekte olduğunu savunan **İşçi Muhalefeti**, yanlarında etkin bir hatip olarak Kollontay'ı bulur.(6) Mart 1921 Kongresi'nde Kollontay tarafından kaleme alınan ve İşçi Muhalefetinin görüşlerini içeren "İşçi Muhalefeti Nedir?" adlı broşür Lenin tarafından sert bir dille eleştirilir. Ve eleştiriden etkilenen Kollontay kısa bir süre sonra muhalefetle olan ilişkisini keser. Burada dikkati

çeken nokta, NEP uygulamalarının getirdiği o belirsizlik ortamında Kollontay'ın, "insan kendi düşüncelerinden, yargılarından sözetmeli" anlayışını parti MK'sına rağmen savunmasıdır. Sözkonusu savunu, Bütün Rusya Metal İşçileri Sendikası Başkanı Aleksandr Şliyapnikov ile kendisini aynı düzlem üzerinde buluşturur ve aralarında aşk başlar, tıpkı Dybenkoyla olduğu gibi... Yapmaya çalıştığım Kollontay'ın işçi muhalefeti özgülündeki faaliyetinin doğruluğunu yanlışlığını tartışmak değil, o eylemlilikle aşk arasındaki koparılamaz bağlantıyı ortaya koymak.

Aşkın tarafların dünyayla kurmuş oldukları ilişkiden, konumlanış ve pratiklerinden etkilenen bir gerçeklik olduğunu söylersek, bağlantılı olarak şunu söyleyebiliriz sanıyorum: Kollontay'da aşkın bioritmiyle siyasal eylemliliğin ritmi arasında koparılamaz bir ilişki vardır ve ikincisi, birincinin hazırlayıcısı, tabir uygunsa iç dünyasına yön vererek görüntüyü netleyendir.

Siyasal faaliyet aşkta içkindir ve/veya bunun tersi de doğrudur. Dögüşken bir sevgidir Kollontay'da aşk.

Sözkonusu anlayışını öykülerine de taşır.

Öykülerindeki Sosyalizm ve Sosyalist İnsan

"Sevgi Yolları"nın birinci öyküsü "Vassilissa Malygina"nın hep mücadele eden, kendisini hep yapılacak bir 'görev'le tanımlayan Vasya'sında Kollontay'ı görürüz. İnsan ruhunun eğitilerek özgürleştirilmesinden bahseden Kollontay'la komünist ruhun herşeye egemen olmasından hareketle bir komün evi oluşturmaya çalışan Vasya, sosyalistliği kısmi ve geçici bir görev olarak ele almayan, dahası onu hayatın bütün alan (ve mekanlarına) yayan kişilikleriyle bir ve aynı kişilerdir. Kocası Vladimir'in aksine iktidarın alınması sonrasındaki süreci "yaşanmamış ilkbaharların yaşanması" olarak görmemiştir Vasya; devrim, herkese yeni görevler yükleyecek ve sosyalistler kendilerini kurdukları ilişkilere göre yeniden düzenleyeceklerdir. Bu nedenle, kumaşın kalitesini 'öven' yoldaşları garipser, NEP döneminin getirdiği bu yeni yoldaş-iktisatçılara alışamaz. Kompartımanda **"nepmanşe"**, kocası Vladimir'in evinde kaliteli kumaşlar, ipek yatak örtüleri ve özel araba olarak karşısına gelen "eski", Vasya'da geçmiş mücadele günlerini çağrıştırır.(7) Devrim günleri Vasya'nın anılarında kişisel sorunların akla bile gelmediği, kimsenin kendisini düşünmediği bir süreç olarak öne çıkar. Ve o günler, bütün zor yanlarına rağmen güzeldir. Oysa şimdi kocası - yoldaşı Vladimir onu "mülk sahibesi gibi yaşatmak"tan bahsetmektedir. Vasya sarsılır..

Vasya sık sık şaşırıp sarsılacaktır. NEP döneminin "iktisadi yasaları"nın sadece iktisadi olanla sınırlı kalmayıp bütün bir yaşam üzerinde etkide bulunacağını, "politik yaşam"ın ve kendi varlığını onda bulan tüm ilişki biçimlerinin (yoldaş sevgili ve dost olarak anlam yüklediği kadın-erkek ilişkilerinin de) dejenerasyona uğrayacağını özellikle "kocasının evi"ni paylaşırken daha iyi anlayacaktır. NEP dönemiyle birlikte getirilen bir çok uygulama kendini devrime adamış militanların idealleriyle çatışacak ve bu çatışma "yeni tipte insan ilişkileri"nin yaratılması üzerinde sekteye uğratıcı bir etkide bulunacaktır. Sosyalist kimliğin kavgacı yanı örselenirken sosyalizm pratiğinden öğrenecek geniş kitleler "yöneticilerin" birbirine benzediğini düşünecek; Marya'nın anlatımında görüleceği gibi, çarlık generalinin eviyle sosyalizmin fabrika yöneticisinin evi kıyaslanacak ve kıyaslama bahsinde öze ilişkin bir ayrım görülmeyecektir. Denilebilir ki, günlük yaşamın yüzlerce ayrıntısına sinmiş olan burjuva ideolojisi, üstelik 'komünist yönetici evi' imajında kendini yeniden üretecektir.

Evin işlerini çekip çeviren, türkçesi 'hizmetçi" konumunda bulunan Marya'ya elini uzatan Vasya'ya Vladimir'in söyledikleri bürokratik yöneticiler haline dönüşmeye başlayan eski komünistlerin tavrını resmetmesi açısından tipiktir: "Yaptığın gereksizdi" der. Vladimir, "evin hanımı gibi davranmalısın, yoksa burnu büyür.." Hiç kimsenin olmayan, fakat belirli bir zaman diliminde yöneticilere ayrıcalıklı bir yaşam sunan mekan, eşya ve araçlar: İşte bürokratik kastların kaynağı. Ayrıcalığını yitirmek istemeyen yöneticiler süreç içinde sınıfın eylemine yabancılaşarak onun üstünde bir bürokratik kast haline döneceklerdir. Kollontay'ın öyküleri bu yanıyla da öğreticidir.

NEP döneminde kar getirmediği için kapatılan çocuk kulüpleri.. yalnız bırakılan komünevleri.. selameti ticarette bulan eski komünistler, yani "kızıl tüccarlar".. Açıkçası bütün bunlar atılan geri adımların, Yeni Ekonomik Politika ile birlikte kendisine hareket serbestisi bulan kapitalize ilişkilerin doğrudan sonuçlarıdır.

Kıyaslama bahsinde burjuvazinin iktidarını perçinleyerek çıktığı Eylül sonrası dönemle proletarya iktidarı altında zorunlu bir geçiş olarak öne çıkan NEP döneminin inançsızlık virüsünün yayılması, bireyci eğilimlerin yaygınlaşması anlamında benzer tipolojiler ürettiğinden bahsetmek mümkündür. Eylül toplumsal yaşantıya bize özgü "NEP

Erkekleri"ni armağan etmiştir. Yenilgi, siyasal içerikli bir yenilgidir ve burjuvazinin bütün bir toplum /ve eski devrimciler üzerinde kurmuş olduğu hakimiyet, ideolojik bir hakimiyettir. Şu bir saptama: Bir çok eski (erkek) militan Eylül sonrasında "piyasa ekonomisi"nin kurallarına teslim olmuştur. Peki ya kadınlarımız? Nepmanşelere mi yakın durmaktadırlar, yoksa yeni bir dünya kurma mücadelesi içinde olanlara mı? Çoğunluğun durduğu yerin devrimci olduğundan söz edilebilir mi?

Bu kitabı (Sevgi Yollarını) iki yıl gecikmeyle okudum.(8) İki yıl önce kitabı önemli bulduğunu söyleyen kız arkadaş, bugün sosyalist saflarda bulunmuyor. Son iki yıl içinde Sevgi Yolları'ndan bahseden başka kız arkadaşlara da rastladım. Edindiğim izlenim, hemen hepsinin Sevgi Yolları'nı "bir kadın kitabı" olarak okudukları, öyle gördükleriydi. Evet Sevgi Yolları bir kadın kitabıydı, ama komünist bir kadının, "beni sosyalizme getiren onların (kadınların) kaderiydi" diyen Aleksandra Kollontay'ın kitabıydı. Ve öykülerde kadın kahramanlardan hareketle verilmek istenen ana fikirlerden biri: komünistliğin sosyalizm pratiğine durmadan halkalanan bir kimlik olarak yaşanması gereğiydi; aksi takdirde sosyalizm düşüncesinin biraraya getirdiği sevgilerin de çözülmesi kaçınılmazdı. İlginçtir, konuştuğum arkadaşların azımsanmayacak bir bölümü Vasya'dan çok Vladimir'e benzedikleri halde, "biliyor musun, aslında ben Vladimir'e benziyorum" diyenine rastlamadım. Oysa "çözen" konumundaydılar ve sosyalizm mücadelesiyle sıkıca ilişkilendirilmeyen bu çözmelerin (çözenlerin) büyük çoğunluğu bir adım sonrasında değil, hemen aynı başlık altında "çözülmeye" uğruyordu. Anlatmak istediğim, kadınların "erkeklerden daha kötü devrimciler oldukları" falan değil. Böyle mesnetsiz şeylere inanmıyorum. Sadece yenilginin getirdiği yıkıcı etkiyi görmezden gelen feminizan tepkilerin sağlıksızlığına işaret etmek ve dikkati devrimle karşı devrim arasındaki ilişkiler alanının bütününe çekmek istiyorum. Şöyle açıklamaya çalışayım: Eylül sonrası çözülme, ideolojik-örgütsel planla sınırlı kalmayıp bütün bir sosyal-politik ilişkiler alanına etkide bulunan bir yaygınlıkta yaşandı. İdeolojik olarak sağlam bir zemine yaslanmayan devrimciliğimiz, kendisini kapitalist ideolojinin hegemonyasından kurtaramadı. Daha çok coşkuya dayalı bir devrimcilikti bizimkisi; yakın devrim hayalleriyle kendisini motive eden devrimciliğimiz, "kitlesiz öncü"lüğünün faturasını bir çok militan nezdinde onulmaz tahribatlar olarak ödedi. Yenilgi, sosyalizmi uzak kıldı, kapitalizmi ve içerdiği bütün bir değerler sistemini yakın. Kapitalizm, bir yaşam biçimi olarak kendisini eski devrimci bünyeler üzerinde de yeniden tesis ederken elbette 'ayrıntıları' unutmayacaktı. Burjuva ideologları alçakgönüllü katkılarını (!) gizlediler. Yenilginin getirdiği demoralizasyon ortamında bireycilik yeniden böyle keşfedildi. "Yaşamak" ve "birey olmak" kavramlaştırmaları ardında bünyeye böyle nüfuz etti. Sonrasında bir çok eski devrimci için yapacak pek bir şey kalmamıştı; düzene yedeklenme süreci tamamlanmış, büyük çoğunluk "sıradan yurttaşlar" -ama, bir zamanlar devrimi 'çok istemiş', nasıl bir devrim olduğunu gerçekte bilmedikleri bir devrimi 'çok sevmiş' sıradan yurttaşlar- haline dönüşmüşlerdi.

İnançsızlık.. Çözülme, bu sözcükle başladı. Eylülün çözülenleriyle Ekim sonrasının bürokratları ne kadar da çok birbirine benziyor. Geleceğe yönelik çözüm üretmeyecek tarzda geçmiş olumsuzlukları eleştirmekle işe başlıyorlar.. Yorgunlar ve artık kendileri için yaşamak istiyorlar. Aslında bütün bunların kökeninde sosyalizm mücadelesinin süreklilik hattının kavranamaması ve komünistliğin yanlış tarif edilişi var. Karşı cinse yönelik sevgi de içinde olmak üzere hiç bir kavram ve yaşayış, nasıl bir toplum projesi örgütlemek istediğimizden ayrı ele alınamıyor. Bu bağlantı içinde birinci öyküye döndüğümüzde, beyazlarla mücadele döneminde sevgilisine "eğer ben düşersem Vasya, bir saatçik olsun işini ihmal etme, sonra da ağlayabilirsin" diyen Vladimir'in NEP döneminde mücadeleye ayrılan zamanı 'kıskanması'nın tek bir şeyle izah edilebileceğini düşünüyorum:Kişisel bir yaşamın örgütlendirilmesinin bütün bir sosyalizm projesinin önüne geçmesi ve sevgiye de 'o' kişisel yaşam içinde bir yer verilmesiyle..

Sevgilisinin mücadeleye sıkıca asılmasını "başka her şey için tasalanıyorsun, bir tek benim değerim yok" biçiminde olumsuzladığı o akşam üstünde Vladimir'in tanımladığı "bencil bir sevgidir" artık. Sevgi, kendi tanışıklık nedenlerine - sosyalizm mücadelesi doğrultusunda tüm enerji ve çabanın kullanılması gerekirliğine- yabancılaşmaya başlamış, kendini vareden bütünsellikten koparılarak "özel ilişki"yle Vasya'nın toplumsal olanla kurduğu ilişki karşı karşıya getirilmiş ve bu kavrayış sığlığının doğal bir sonucu olarak da sosyalizm mücadelesine içerilmiş toplumsal görev, özel ilişkinin zamanından çalan bir yük/engel olarak görülmeye başlanmıştır. Böyle bir durumda Vladimir'in kendi sevgi anlayışına uygun bir arayış içine girmesi tüm zamanını enerji ve düşüncesini kendisine ayıracak bir sevgiliye yönelmesi kaçınılmaz olacaktır. Vasya'nın "sevgili kocası" serzenişleriyle onun gücünü bölücü, dahası azaltıcı bir et-

kide bulunacak ve süreç içinde serzenişler gerici bir karakter kazanarak ilişkinin tanımlanmasında (ve elbetteki yaşanmasında) baskın yön olarak öne çikacaktır. Hem Vladimir hem Vasya (daha çok Vladimir), gerek birbirleriyle olan ilişkilerinde gerekse hayatla kurdukları ilişkilerde içine düştükleri zaaf ve yanlışları "hayatın zorluğuyla" açıklayacaklar ve bu noktadan itibaren de birbirlerine sığınılacak bir özne , ama onsuz olunamayan (bu anlamda bencil bir dürtünün tanımladığı) "sevgili bir özne" olarak bakacaklardır. Sevginin artık kendini yeniden üretemediği bir yere varılmıştır, ayrılık, bu anlamda kaçınılmazdır. Bir başka kadının varlığı kesin olarak ortaya çıktığında Vasya'nın aslında Vladimir'in kendisini sevdiğini düşünüp karar anını ertelemesi boşunadır.Tutkunun közü, incinmelerin ve güvensizliğin külleri arasında canlanan bir özlemle kendini hatırlatsa da inancını yitirmiş bir dostluğun sevgili olarak yaşanacak bir yarını yoktur. Bunu anlar Vasya ve gider. Bir parti işçisi olarak yeniden işe başlayacaktır.Yaşamak ve çalışmak! İşte partili bir komünist olarak Vasya'nın hayatla kurduğu ilişkide öne çıkarttığı fiiller bunlardır. Peki bu arada Vladimir'i özlemeyecek midir? Özleyecektir, ama eski Volodya'yı, mücadele günlerinin 'Amerikalı'sını.. Onun geri gelmeyeceğini anladığı noktada bir aşkın menzilinden ellerini çözmüştür zaten.. sevgi başkalaşıma uğramıştır ve 'Amerikalı' kimliğinden soyunmuş Vladimir, artık sevgili değildir.

Denilebilir ki, Vasya'yla Vladimir'in öyküsünde yanlış, Vladimir'in Vasya'yı kendine ait bir evin kadını yapmakla başlamıştır. Eski, bildik aile düzeni.. sadece kendilerine ait bir mekan ve mülk sahibesi olarak yaşatılmak istenen bir kadın ve bir koca-üstelik, her ikisi de komünistler.. İşte tam da bu nokta bir aşkın bir hayatı teğet geçtiği yer oluyor. Ailenin bir gericilik olarak hortladığı, kadının bağımlılaştırılarak hem Vasya hem de Vladimir'in toplumsal üretim dinamiklerine aykırı düşürüldükleri nokta burasıdır. Ayrı ayrı siyasal kişilikler olarak Vasya ve Vladimir'in başkaca siyasal kişilikler ve bütün bir sosyalist üretim faaliyetiyle kurmuş oldukları ilişki, mülk sahibesi gibi yaşatmak istediğiyle birlikte sakatlanmıştır. İlişkinin tarif edilişi değişmiştir. Vasya'nın sosyalist bir kadın olarak kendini ifade edeceği alanın tekleştirilmesi (başka bir deyişle Vladimir'in tekeline alınması), sevginin "yeni insan" hedefli üretim dinamiklerine yabancılaşarak tükenmesinin başlıca nedeni olmuştur.

Benzer bir yaklaşıma "Üç Kuşakta Aşk" öyküsünde de rastlıyoruz. Kavga yorgunu Kostantin, sevgiyi (sevgiliyi) mücadeleden yalıtarak sığınılacak bir liman olarak yaşamak istediğinde zaten sarsıntı geçirmekte olan ilişki bitecektir. Kollontay'da her şey, sosyalizmin gereksindiği zaman ve enerjinin kullanımı açısından ele alınır. Üç Kuşakta Aşkın Genya'sının kadın-erkek ilişkilerine, sevgiye, aşka ve cinselliğe yaklaşımı sosyalist bir toplum kurma projesini sakatlamadığı sürece anlaşılabilirdir. Genya özelinde 'aşka zamanı olmayan', ilk izlenimlerin aksine onu fazlasıyla ciddiye alan, cinselliği "yoğunlaşmış sevgi"' bağlantısından koparарак yaşayan ve bunu kendi gerçekliğinin gereği olarak savunan, kendisini "işinden" alıkoyacak ölçüde bir sevgi (aşk) ilişkisine girmek istemeyen ve yeni bir toplum kurma projesindeki işçiliğini anne olma gereksiniminin / hak ve görevinin önüne alabilen bir kuşak portresi çizilir. Açıktır ki, Üç Kuşakta Aşk'ın Genya'sında ifadesini bulan "özgürlükçü" yaklaşımla '80 sonrası' (eski sosyalistler nezdinde) kendisine taraftar bulan "cinsel özgürlük"ün benzeşir bir yanı yok. Bizde siyasal inançlardaki yaygın çözülmenin erkek egemen işleyişi gerekçe göstermesi üzerine oturtulmuştu cinsel özgürlük ve yine açıktır ki, feminizmle bağıntısını cinsellik belirleyiciliğinde kuran bu arayış, burjuva ideolojisinin kimi yenik devrimci üzerinde yeniden tesis edilmesinin ötesinde derinlikli bir anlama sahip olamamıştı.

Öykülerdeki negatif tiplemelerle örtüşen bir sakatlanmışlık olarak "sosyalist" pratiğimiz

Erkek egemen iktidara son vermek anlayışından hareketle başlatılan arayışta, büyük çoğunluğun sistem içi ilişki biçimlerinin ötesine geçememesinde, teorinin bütünlüklü kavranamamasının büyük etkisi olduğunu düşünüyorum. Bizim devrimciliğimiz genel bir perspektiften hareket etmez, lokal olandan hareket eder ve parçada yakaladığı bir doğruyu öne çıkartarak sorunların tümünü çözeceğini sanır. Mücadele biçimlerinden örgüt anlayışına, parti-kitle ilişkisinden kadın-erkek ilişkilerine kadar taşınabilecek olan bu yanlış, mevcut olumsuzluğu saptayan kavramlaştırmadan hareketle tıkanmış bütün kanalları açacağına kuvvetle inanır. Gerçek devrimciliğin teoriyle pratiğin bütün bir ilişkiler alanına yayılmış uyumundan geçtiğini gözardı eder. Yerine koymamız gerekeni "sosyalistler faaliyetlerini örgüt ilke ve kurallarının kitabi uygulamasıyla sınırlamazlar" biçiminde ifade edersek, pratiğin, sosyalizm kavramının içerdiği bütün bir ilişkiler alanını kapsaması gerektiğini de söylemiş oluruz. Kadın sorunu / ya da kadın-erkek

ilişkileri de özel bir başlık olarak bu alanın içinde yer alır. O çok sözü edilen bağımsız, eşit ve özgür ilişkilerin yaratılmasını, kadın sorununda da sağlıklı bir yaklaşım edinme gerekliliğinden ayrı ele almak mümkün değildir. Sadece gelecek toplumun getireceği bir pratikle yetinmek ve bunu teorize etmeye çalışmak, eskinin sığ bakış açısını tekrar etmekten öte bir anlam ifade etmez. Bağımsız eşit ve özgür bir ilişki, herşeyden önce bir demokrasi sorunuysa kendisine Marksist diyen her oluşum ve her komünist "yarın değil, şimdi" şiarının gereğini bugünden yerine getirmek zorundadır. Kapitalist kuşatma altında gerçekten eşit ve özgür bir ilişki geliştirebilmek hiç de kolay değildir, ama hiç bir zorluk "yarına ertelemenin" gerekçesi olmamalıdır.

Nihai çözümün sosyalizmde olduğu vurgusu, toplumsal dönüşümle örtüşecek bir içerikte, üreten kesimlerin yönetime katılım ve kontrollerinin artmasıyla bağıntılı ele alınmalıdır. Kadının erkek karşısındaki konumunun değişmesi ilk etapta erkek egemen işleyişin işbölümü anlayışının yıkılmasıyla (aile içi konumun değişmesi, kadın işi olarak görülen işlerin kadın işi olmaktan çıkması vb.) ilgiliymiş gibi gözükür. Ancak bu bir yanılsamadır. Erkek egemen işleyiş gücünü sadece alt yapıdan almaz, o aynı zamanda bir kültürlenme sorunudur. Din, ahlak, aile, cinsellik vb. unsurlarca sürekli beslenen bu gerici kültürlenme bağımsız, özgür ve gerçekten eşit ilişkilerin örgütlendirilmesinin önündeki en önemli engeldir. Şunun iyi bilinmesi gerekiyor: Sosyalizmin bir iktidar projesi olarak örgütlenmesiyle birlikte sorun çözülmeyecektir. Sorun, iktidarın ele geçirilmesinden sonraki süreçte, sosyalizmin yeni bir toplum projesi olarak örgütlendirilmesi sürecinde de varlığını yakıcı bir şekilde hissettirecektir. Bu noktada Kollontay'ın söyledikleri önemlidir. (9) Öyküleri bu gözle okunduğunda ilişkilerdeki karmaşa ve tek tek bireylerin iç çatışmaları daha iyi anlaşılacaktır.

Kapsamı biraz daha genişleterek söylemek gerekirse: Sosyalizm iktidarı ele geçirdiğimizde "tamam, vardık" diyebileceğimiz bir "ithaca" değildir. İktidarı aldığımızda bütün kötülük ve olumsuzlukların son bulacağı bir cennet masalı hiç değildir. Kuramın öngördükleri tedrici ve yavaş gerçekleşebilecektir. Dahası, kuramın öngördüğüyle çelişecek pratik ve komünistliğin tanımıyla taban tabana zıt kimi kişiliklerle karşılaşılabilecektir. Bir bütün olarak sistem ve tek tek bireyler tüm zorluk ve hayalkırıklıklarını, amaçlanılan sosyalizm projesi doğrultusunda kendilerini düzenledikçe ve komünist faaliyet üzerinde kılı kırk yaran bir titizlikle durdukça aşabileceklerdir. Üç Kuşakta Aşkın Olga'sıyla kocası Kostantin arasındaki en önemli fark bence burada yatıyor; sosyalizme farklı anlam yüklenmesinde, dolayısıyla komünistliğin farklı kavranmasında.. Kadın ya da erkek ayrımı bu gerçekliğin yanında pek kaba kalır. Şuna kimsenin itirazı olmaz sanıyorum: Burjuva ideolojisi, Marksizmin bilinçte yerleşiklik kazanmadığı her türlü bünyeye sızma, giderek tahrip etme ve kendine tabi kılma becerisine sahiptir. Açıktır ki, burjuvazi sözkonusu eylemini gerçekleştirirken üzerinde hakimiyet kurduğu 'beşerin' kadın ya da erkek olmasını önemsemeyecektir. Bütün bunları neden söylüyorum, şundan: Eylül sonrasında geç kalmış feminizm, azımsanmayacak sayıda kadın devrimci üzerinde etkide bulundu. Bunda geçmiş örgütsel yapılardaki sosyalist etiketli erkek egemenliğin hatırı sayılır bir rolü olduğu yadsınamaz. Ancak, olayı buradan hareketle açıklamaya çalışmak büyük bir yanılgı olur. Amacım bu yazı çerçevesinde feminizmi tartışmak değil, fakat geçerken kabaca da olsa yaptığım bir gözleme değinmeden edemeyeceğim: Marksizm dışı arayışlar en çok yenilgi sonrası dönemde kendilerine uygun bir zemin buluyorlar. Sosyalizm güçlerinin ezildiği gericilik yılları sahneye devlete yönelik radikallikten arındırılmış "siyasal akımları" sokuyor. Feminizm de onlardan biri. 1905 yenilgisi sonrası Rusya'da da böyle olmuş. Kollontay'ın deyişiyle burjuva kadın örgütleri yerden bitercesine sökün etmişler. '80 sonrası bizdeki çok parçalı halinin ayrı bir irdeleme konusu olduğunu düşünüyorum. Ama şurası kesin: geç kalmış bir buluşma bizimkisi ve bütün geç kalmış şeyler gibi yitirilmiş zamanı telafi etmek isteyen bir telaş ve o ölçüde savruk bir bilinçle yaşanıyor. Feminizm olarak karşımıza gelen şeyin tarihsel yolculuğu iyi bilinmediğinde doğru ve yanlış birbirine karışabiliyor ve dünkü yanlışa işaret eden "yeni", bir çıkış yolu bulunduğu yanılsamasıyla teorize edilebiliyor. Bu noktada şunu söylemek durumundayım: Sosyalizmin örgütlenme hattına kıyasla geri bir nokta olan feminizm, bugünün Türkiye'sinde sosyalist değerlerdeki dejenerasyonun yarattığı boşlukta farklı bir renk tonu, ama çerçevesini burjuva özgürlüğünün çizdiği farklı bir renk tonudur. Özellikle sosyalist kadınlar, burjuva ideolojisinin bu biçimine karşı da mücadele etmek gerektiğini unutmadıkları sürece "renklilik iyidir", sistemiçi de olsa ileri bir noktayı temsil ettikleri için kendilerini ifade etmelerinden yana olmak gerekir.

Bize gelince...

Kabul etmek gerekir ki, geçmişin "bacı kült"ünü çanta gibi yanda taşınan, bildiri saklamaya ya da birilerini legalize etmeye yarayan kadın devrimci tipolojisini "eşit ve özgür", "sorumluluk alabilen ve görev verebilen" ilişki anlayışının hiç bir yerine yerleştiremeyiz. Dün çok kabaca "devrim için kadınlar da gereklidir" düşüncesinden hareket edilmiştir. 'Bacı kült'ü noktasında feodaliteyle, bildiri taşıyan ve legalize edici vasıfları noktasında kaba pragmatikçilikle ilişkilendirilebilecek geçmiş sığ bakış açısının kökeninde "ikamecilik" vardır. İşçi sınıfını devrim için gerekli bir güç/destek bir güç olarak gören perspektif yoksunluğu, sınıfın yerine kendini geçirdiği bir pratik içinde kadınların yerine geçmede de elbette ki bir mahzur (!) görmeyecekti. Sosyalist demokrasinin uygulanmadığı, yoldaşlararası ilişkilerin askeri bir düzen içinde ast-üst ilişkisine dönüştürüldüğü, tabanın politikanın üretimine aktif katılımının engellendiği ve uygulayan olmasının yanısıra denetleyen olma hakkının elinden alındığı, başka bir deyişle bir kadro olarak hak ve görevler bütünlüğünün sadece yapılacak işlere indirgendiği, feodal kültürlenmenin "şeyhlik-müridlik" ilişkisinin "şeyh neylerse güzel eyler" anlayışına çıkacak tarzda demokratik merkeziyetçilik ilkesine taşındığı ve demokratik merkeziyetçilik ilkesinde merkeziyetçi yan belirleyicidir vurgusunun "her şey merkez için"e dönüştürüldüğü bir yanlışlar toplamında kadın-erkek ilişkilerinin kuramın öngördüğü bir tutarlılıkla yaşanması beklenemezdi. Ve elbette böyle bir ortamda kapalı ilişkilerin payelendirmesi olan "hocalık"tan kadın arkadaşlar 'payları'nı alamayacaklar, adlarının ardına "Ali'nin karısı" veya "Ahmet'in kardeşi" takısı gelecekti. Kadınlarımızın ayrı bir kişilik olarak görülmemelerini tek başına erkek egemenlikle açıklamak yanlış olur. Sorun kadın ya da erkek her bir unsurun "kollektif içinde birey" olmalarının örselendiği gerçeğiyle birlikte ele alınmalıdır. Geçmiş pratiğimizde yapılan yanlış tek değildir. Kadın arkadaşlarla kurulan ilişkilerdeki yanlışlık, başkaca yanlışları da üreten tek bir yanlıştan beslenmiştir: İkameci sosyalizm anlayışı. Emeğin temsil hakkını "ürettiğine uygun bir katılım" noktasında kendi kadroları nezdinde şekilsizleştiren merkezler, binlerce yılın alışkanlığından beslenen erkek egemen söylemlerini kadınlarla kurulan örgütsel ilişkilere de yansıtacaklar ve sonuçta yaşanan katlı bir ikamecilik olacaktı. Olan budur. Dündeki yanlışlara bunun dışında (ya da bu gerçekliği yadsıyacak tarzda) açıklamalar getirmeye çalışmak zorlama olur, gerçekten 'özel bir çaba' gerektirir -ki, öylesi özel bir çabanın durduğu yer artık başka bir yerdir, sosyalizm pratiğiyle ilişkilendirilemeyecek bir yerdir, öyle değerlendirilmesi gerekir. Kendisine sosyalist diyen devrimciler üzerinde de erkek egemen işleyişin etkide bulunabilmesi kadın devrimcilerin kimi tepkilerini anlaşılır kılar, ama sosyalizm mücadelesinden yalıtılmış/ onu eksen almayan bir 'kadın hareketi"ni haklı kılmaz. Kendisini sosyalizm mücadelesine halkalamayan her bir pratik tavrın sonuçta burjuvazinin ideolojik hegemonyasının onaylanmasına çıkacağı bilinmelidir. Devrimci olan teorinin ötesinde pratikse kadın sosyalistlerin tutarlı ve enerjik tavırlarıyla erkeklerin egemen olduğu sosyalistlerin dünyasında değiştirebilir olacakları, erkek devrimcilerin de onlardan öğrenecekleri çok şeyin olacağı en azından teorik bir soyutlama olarak doğrudur. Kadın sorununda da içeriği doldurulmuş olan sosyalizm perspektifinin gerçekliğe dönüşmesi kadın sosyalistlerin aktif katılımı olmaksızın olanaksızdır. Genel yaklaşım bu sorun için de geçerlidir: değiştirmek için değiştirmek istediğimiz şeyin içinde olmalıyız, dışında değil. Öğrenmeye açık erkek sosyalistlerin ("erkek"!.. ne kadar gereksiz bir vurgu, yaşanan bunca olumsuzluktan sonra ne kadar da gerekli bir vurgu) sayısının az olmadığına, öğretmek isteyen kadın sosyalistlerin sayısının da giderek çoğalacağına inanıyorum.

Kollontay'ı o gözle, öğrenmek amacıyla okudum. Kollontay'ın devrimciliğinde ikameciliğin en önemli dayanağı olan erkek egemen işleyişe ve onun sosyalist toplum yapısı içinde de kendisini yeniden yeniden üretebilmesine kaynak oluşturan aileye başkaldırma vardı. Sonrası bir reddedişti, komünistliği sürekli bir eylemlilik olarak yaşamaydı. Ve denilebilir ki, Kollontay'ın RSDİP Merkez Komitesi üyeliği edinilmiş bir kimlikti, verilmiş değil.

İçinde olup mücadele etmeksizin değiştirip dönüştürebilmek mümkün olmuyor. Rosa ve Clara Zetkin, İnes Armand, Kollontay ve diğerleri bu bilinçten hareketle öne çıkartılmalıdır. Işığı tuttuğumuz yer önemlidir. Görüntünün gerçekliğe yaklaşması siyasal bilincimizle dolaysız bir ilişki içinde olacaktır.

Nerede durduğunu bilmek ve duruş biçimini kesintisiz bir mücadeleyle buluşturmak...

"... bir günden diğerine öylesine yaşayıp gitmedik" diyordu Kollontay. "Yaşamımız sürekli çaba, sürekli mücadele, sürekli zorlukların üstesinden gelmekti. Evet çalışmak! Geriye baktığımda durmadan engelleri aştığımı görüyorum. Gençliğimden beri 'isyankar'dım. 'Başkaları'nın ne diyeceği,

ne düşüneceği beni yolumdan alıkoymadı. Ne eziyetten ne de zorluklardan korktum. Bunların hiç önemi yoktu. Tehlikelerden de kaçmadım. Gelecek beni hep çekti. Ne işte ne de aşkta huzur bulabildim. Her şey bana az geldi. Şimdi bunu başkalarına öğretmek istiyorum. Bu huzursuzluk olmaksızın ilerleme olanaksız." (Bir Çok Hayat Yaşadım, A.Kollontay, İnter yay.,s.421)

Evet! O bir "Rabotniza"ydı. Duyduğu huzursuzluğu yaygınlaştırmak isteyen komünist bir "kadın işçi"!..

Dipnot ve Açıklamalar:

(1) **Paolo** ya da 11099. Yunanlı besteci Teodarakis'in Costa Gavras'ın "Tupamarolar Efsanesi"ni anlattığı "Sıkıyönetim" filmine yaptığı müzikte yer alan parça adlarından biri. Paola (büyük bir olasılıkla) gözaltına alındıktan sonra öldürülür.

(2) **İthaca** (İtaki): Düşler ülkesi.. Odisseus'un doğduğu ve Homeros'un Odisseia destanında yıllarca süren tehlikeli bir yolculuğu yaşayarak dönmeye çalıştığı yer. Kollontay'ın çağdaşı olan Yunan şairlerinden Konstantinos Kavafis, aynı adlı şiirinde İtaki'yi şöyle yorumlar: "İtaki'ye doğru yelken açtığında / dile ki uzun sürsün yolun / serüven dolu, bilgi dolu olsun / ..... / Hep aklında olsun İtaki / Oraya varmaktır hedefin senin / Hiç aceleye getirme yolculuğu ama / Daha iyidir yıllarca sürmesi / yaşlı biri olarak yanaş adaya / yolda kazandıklarınla zengin biri olarak / zenginlikler bekleme İtaki'den / Bu güzel yolculuğu İtaki verdi sana / Yola çıkamazdın o olmasaydı eğer / Ama artık verecek bir şeyi yok sana / Yoksul görünüyorsa da sana, aldatmadı seni İtaki / Böylesine bilgeleşmişken, bunca kazanımla / anlamış olmalısın artık, ne demektir İtakiler.

(3) **Alexandra Mihalovna Domontoviç Kollontay:** Kimilerince üstün hitabet yeteneği ve güçlü propagandist vasıflarından hareketle "Eteklikli Jaures", "Devrimin savaş tanrıçası", "Korkunç Bolşevik" gibi yakıştırmalarda bulunulan Kollontay, 1872'de St. Petersburg'da doğdu. Babası, liberal görüşlere sahip bir generaldi, annesiyse zengin bir odun tüccarının kızı. İyi bir eğitim gördü. 1893'de Vladimir Kollontay'la evlendi. Kocasının mühendisliği vasıtasıyla tanıştığı fabrika yaşantısı onu işçilerin sorunlarıyla ilgilenmeye itti. 1898'de Marksizm üzerine eğitim görmek amacıyla kocasından ayrılarak Zürich'e gitti. Bolşeviklerle Menşevikler arasındaki ayrılıkta taraf olmayan bir tutumu seçti. 1909'da "Kadın Sorununun Toplumsal Temelleri" adlı kitabını yazdı. II. Sürgün dönemi olan 1908 sonrasında Alman Sosyal Demokrat Partisi içinde faaliyet yürüttü ve II. Enternasyonal kongrelerine katıldı. Lenin'le 1914 sonrasında giderek yoğunlaşan diyaloğu Bolşevik partisine aktif bir militan kazandırdı. Lenin, Nisan Tezleri'ni açıkladığında Bolşevik MK'nda kendisini destekleyen tek kişi oydu. Ekim Devrimi sonrasında Sosyal Güvenlik Halk Komiserliği görevini üstlendi. 1921 Martında toplanan X.Kongre'de İşçi Muhalefeti'nin görüşlerini temsil etti. İşçi Muhalefeti'nin yasaklanmasından sonra parti faaliyetiyle doğrudan ilgili alanlarda (ve görevlerde) adına daha az rastlanır oldu. 1924'de Norveç, 1926'da Meksika, 1930'da İsveç Büyükelçiliği görevlerini yerine getirdi. 1952'de Moskova'da bir kalp krizi sonucu öldüğünde otuzun üzerinde kitabı bulunuyordu. Bunlardan çok azı Türkçeye çevrildi.

(4) Yıl 1898.. Marksistlerle popülistler arasında şiddetli bir ideolojik mücadele sürmektedir. Aydınların çoğu legal Marksist çizgidedir, illegal Marksist bir partinin oluşumu henüz fizik biçimler almamıştır. Düşünsel ve duygusal planda yaşadığı karmaşa onu yurtdışına çıkartacaktır. O dönemle ilgili olarak arkadaşı Soya'ya yazdığı mektuba gönderınede bulunan Kollontay'da şu satırların öne çıktığını görüyoruz: "Ona bugüne kadarki yaşamımdan kopma konusunda verdiğim karardan caymayacağımı açıklıyorum. O yaşama artık hiç dönmeyecektim. Kollontay'ın (Vladimir) sevgisini yitireceğim için kalbim üzüntüden parçalansa da hayatta aile mutluluğundan daha önemli başka görevlerim vardı. İşçi sınıfının kurtuluşu, kadın hakları ve Rus halkı için mücadele edecektim." (Bir Çok Hayat Yaşadım, s.88)

(5) **Pavel Yefimoviç Dybenko:** Baltık Filosu Merkez Komitesi Başkanı. 1918'de başlayan ilişkileri 1923'de sona erer.

(6) **İşçi Muhalefeti:** İşçi Muhalefeti, kendisinden önceki "Demokratik Merkeziyetçiler" ve sonraki "İşçi Grubu"yla birlikte Bolşevik Parti içindeki muhalif akımlardan birini oluşturuyordu. Kollontay tarafından kaleme alınarak X.Kongre'ye sunulan görüşlerinde "problemi" şu şekilde ortaya koyuyorlardı: "Sınıf içgüdüsüyle, İşçi Muhalefeti'nin başını çeken yoldaşlar, bir şeylerin yürümediğini tespit ettiler. Devrim'in üçüncü yılında, kuşkusuz sovyet devletini yarattık ve emekçilerin işçi ve köylü cumhuriyeti ilkesini ortaya koyduk. Ama kendine özgü, bölünmez ve türdeş ihtiyaçları, çıkarları ve amaçları olan, dolayısıyla başka sınıflarınkinden net bir şekilde ayrılan sürekli bir politikası olan işçi sınıfının, Sovyet Cumhuriyeti'nde giderek önemi azalan bir rol oynamaya başladığını, kendi yönetimince alınan kararları giderek az etkilediğini, merkezi iktidar organlarının politikasının giderek daha az yönlendirildiğini anladık."

Kollontay, broşürün "Anlaşmazlığın Temeli" adlı bölümünde sorunun iktisadi yönüne işaret ederek şöyle devam eder: "Ama bir şey vardı ki hiç değişmiyordu: Ekonomik yapılanma alanında proletarya döktatörlüğünün yaratıcı gücünü kim yaşama geçirecekti? Bu örgütler özde proletaryaya

ait organlar olan ve üretime canlı bağlarla, dolaysız biçimde bağlı bulunan sendikalar mı olacaktı? Ya da tam tersine üretim faaliyeti ile canlı ve doğudan hiç bir ilişkisi olmayan ve üstelik karmaşık toplumsal bir yapıya sahip bulunan devletin yönetim birimleri mi? Tartışmanın odak noktası burasıdır. İşçi Muhalefeti, işçi örgütlerinden yana tavır koymuştur. "Aleksandra Kollontay, Rusya'da İşçi Muhalefeti, Belge Y., s.52)

".. eski Merkez Komite üyesi Kollontay'ın ve eski Çalışma Komiseri ve Metal İşçileri Sendikası Başkanı Şliyapnikov'un başını çektiği İşçi Muhalefeti, "tüm ulusal ekonominin yönetiminin sendikaların elinde toplanmasını" öngören parti programına dayanıyor, sektörlere göre örgütlenecek ve sendikalar tarafından seçilecek yeni bir merkezi organın kurulmasını öneriyordu. Tek tek işletmeler ise yine bir üst sendika örgütüne bağlı olarak seçimle oluşan işçi komitelerinin yönetimine verilecekti. Sendikalar içinde tüm yöneticilerin seçimle gelmesi ilkesinin titizlikle uygulanmasını isteyen İşçi Muhalefeti'nin bu önerileri Merkez Komitesi ve yerel parti örgütlerinin sendikalar üzerindeki etkisini kırmayı amaçlıyordu...

Lenin ve Zinovyev tarafından hazırlanan Stalin, Tomskiy ve Kamanev'in de içinde bulunduğu sekiz önde gelen Bolşevik tarafından imzalandığı için 10'lar Platform'u olarak anılan görüşler Parti Kongresi'nde önemli bir çoğunluk sağladı. Bu platform bir yandan Troçki'nin "emeğin militarizasyonu" ve "sendikaların devlet içinde eritilmesi" yolundaki görüşlerini reddediyor, sendikaların "ülke ve ekonominin yönetimiyle komünizmin bir okulu" olarak bağımsız ve devlet aygıtı dışında kalması gerektiğini savunuyor, öte yandan partinin üretim ve sendikalar üzerindeki etkisini kaldırmaya yönelik önerilere karşı çıkıyordu... X. Parti Kongresi'nin en önemli yanını Kongre'nin son günü onaylanan ve SBKP içindeki farklı platformlara sahip grupların derhal dağıtılmasını öngören karar tasarısı oluşturuyordu. Karar parti içinde bağımsızlaşan ve kendi iç disiplinine sahip muhalefet gruplarının varlığına işaret ederek, bunların tıpkı Kronştad ayaklanmasında olduğu gibi, devrim düşmanlarına cesaret verdiğini ileri sürüyor ve tutumlarında ısrar edecek olan parti üyelerinin Merkez Komitesi üyesi olsa bile partiden atılacağını belirtiyordu. Yine aynı gün kabul edilen bir başka karar tasarısıyla da Kongre İşçi Muhalefeti'ni "anarko sendikalist" eğilimleri temsil etmekle suçluyor ve bu "sapma"yla mücadele edilmesi gerektiğini vurguluyordu." (Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, Cilt 3, s.693-694)

Kollontay ve muhalefet üyelerinin buna yanıtı, "22'ler Bildirisi" olarak anılan bir metinle 3. Enternasyonal üyelerine başvurmak oldu. 26 Ocak 1922 tarihli mektupta, "... partimizin yönetici organları bizlere, özellikle kendine özgü düşünceleri olan proleterlere karşı acımasız ve ahlak dışı bir mücadele yürütüyor; düşüncemizin parti içinde ifade edilmesi bile, çok çeşitli baskı tedbirlerinin uygulanmasına neden oluyor. Proleter kitleler ile devleti birbirlerine yakınlaştırmak isteği "anarko sendikalizm" olarak telakki ediliyor; bu eğilimden yana olanlar hakkında soruşturma başlatılarak gözden düşürülmeye çalışılıyor.... Bürokrasinin baskı ve vesayeti öylesine bir noktaya ulaşmıştır ki, ihraç tehditi ve diğer baskı yöntemleri altında tutulan Parti üyeleri, komünistlerin istediğini değil, yukarılara yerleşmiş entrikacı grupların istediklerini seçmek zorundadırlar. Benzer çalışma yöntemleri, kariyerizmi, entrika ruhunu ve uşaklığı beslemekte. İşçiler de buna Parti'den ayrılarak cevap vermektedir" sözleriyle kaygılarını dile getiren muhalifler, mektuplarını, "bölünmeyi tahrik eden bu tehlikeyi bertaraf etmek için bizi sizlerden yardım istemeye sevk eden olgu, partimizin iç koşullarının son derece kaygı verici olmasıdır." cümlesiyle bitiriyorlardı.

"Son derece kaygı verici olan" bu durum karşısında Kollontay ne yaptı? Bu sorunun yanıtını, kimi spekülatif yorumlara kaynaklık eden "suskunluk yılları"nda (1923-1952) ve 1929'da Norveç'te karşılaştığı M.Body'e söylediklerinde bulmak mümkün: "Artık Moskova'da kimseyi tanımıyorum" der, M.Body'e. "Her şey ne kadar değişmiş? Ama ben ne yapabilirim ki? Örgüte karşı çıkılmaz. Kendi yönümden ben ilkelerimi vicdanımın bir köşesine yerleştirdim ve bana dikte edilen siyaseti uygulamak için mümkün olanı yapıyorum."

(7) **Nepmanşe** : NEP Kadını. NEP'e bağlı olarak ortaya çıkan kültürel ve ahlaki bozulmanın ürünü. Kadınsı çekiciliklerini kullanarak varlıklarını sürdüren Nepmanşe'ler, kurdukları ilişkilerde cinsel obje olmayı öne çıkartan bir kadın tipini simgeliyorlardı.

(8) Bu yazı Nisan '90 tarihini taşımaktadır. Dolayısıyla "Sevgi Yolları" kitabının değerlendirmesini ve feminizm bağıntılı değiniyi etkileyebilecek olan sözkonusu "zaman sarkması" dikkate alınarak okunmalıdır.

(9) "Sovyet devletinde kadının birinci görevinin yanısıra sürdürdüğü sağlıklı ve güvenceli analık görevinin güvence altına alınmasıyla birlikte kadının tam eşitliğinden yana çıkarken, **kadının eşitliğinin, burjuva ahlakının temelleri ortadan kaldırılmadan sağlanamayacağı** (abç) görüşündeydim, hala da öyle düşünüyorum... Kadının ahlaki tutumunu belirleyen şey seksüel ilişkileri değil, onun çalışmada, topluma yararlı çalışmada gösterdiği değerdir." (Bir Çok Hayat Yaşadım, Kollontay, İnter yay.)

Beş Kızkardeş

YAKUP TAN

Bahardayız.

Evimdeki ve çalıştığım yerdeki çiçeklerimin topraklarını değiştirdim, köklerini havalandırdım. Saksıların altına küçük taşlar yerleştirdim ki, altta su birikip kökleri çürütmesin.

Evet mevsimindeyiz, bitkiler yeni sürgün ve filizler vermeli, toprak havalandırılmalı, su verilmeli, güneşe çıkartılmalı.

Çernişevsky:

"Ama çamurun ögeleri sağlıklı olmalı...

Toprağın durumuna dikkat etmelisiniz...

Suyun çıkış yolu yoksa tarlada, saksıda birikip kalır; çürümelere neden olur." diyor *"Nasıl Yapmalı"* adlı eserinde.

Çernişevsky, Narodik döneme damgasını vurmuş politikacı-yazar-teorisyen. Herzen ile birlikte Narodnizmin kurucularından.

Narodnizm; 1870'ler Rusya'sında küçük burjuva köylü demokrasisi ideolojisi. Diğer demokratik ideolojilerden ayırdedici özelliği ise sosyalist ütopyalar, kapitalizmden kaçınma ve ona engel olma umudu, burjuva demokratik devrim özelliklerini taşır. Rusya'da Narodnizm ideolojisinin kaynağı, feodal tabakaların tasfiyesi ve toprak beylerine ait toprakların radikal yeniden dağıtılması için köylülerin yürüttüğü mücadeledir.

Bu mücadeleye bilinç ve örgütlülük taşıyan dönem aydınları, komün toplumundan daha yüksek bir toplum biçimi olan sosyalizme doğrudan geçiş imkanı sorunu ortaya atmışlardır.

Beş kızkardeş, şu günlerde piyasaya çıkan, 1870 sonrası Rusya'sında teorileri ve eylemlilikleriyle halk hareketini yaratan, ona can veren ve yaşamlarını bu yola adayan devrim tarihinin onur sayfalarına adlarını yazdırmış beş narodnik kadının kendi kalemleriyle yaşamlarını ve bu süreci öyküleyen kitabın adı.

V. Figner, V. Zasulich, E.Kovalskaia, P. İvanovskaia, O. Liubatovich.

Yani devrim tarihinden çoğunu tanıdığımız kişilikler, (kardeşlikleri yoldaş oluşlarındandır) farklı sosyal gruplardan gelen farklı kişilik özellikleri taşıyan, çağının aydınlanma sürecinde kimi rastlantısal çoğu iradi olarak entelektüel ve bilimsel birikimden payını almış, toplumsal gerçekliğe duyarlı, onu dönüştürme edimi içindeki bir çok aydından sadece beş kadının yaşam öyküsü

Kimileri için yalnızca beş yaşam öyküsü.

Yaşamları bu kitapta öykülenen insanlar ve arkadaşları umut dolu geleceğin, devrim mücadelesinin tohumlarını hangi ekonomik-politik-toplumsal süreçte toprağa döktüklerini anlatıyorlar.

Onlar yaşamlarında tehlike, acı, hayal kırıklıkları ve ihaneti tattılar. Sorumluluğun kişisel özverinin, cesaretin, dayanışmanın, varolmakla direniyor olmanın aynı şey olduğunun en güzel örneklerini verdiler.

Liubatovich'in sözcükleriyle, hemen her çağda olduğu gibi: "İnsan olmanın ağır yükü altında bir de kadın olmanın yükü"nü taşımak zorundaydılar.

Bu kitapta öykülenen kişilerin anılarını okurken sade ama çarpıcı, ilk bakışta sıradan ama derinlemesine izler bırakan, zayıflıklarını ve zaaflarını gizlemeden, abartmadan, küçümsemeden ifade ederlerken onlarla tanışıyorsunuz.

Yalnızca onların kim olduklarını tanımanın dışında, daha da önemlisi bireyin iç dünyasındaki çatışmaların, pratiklerine ve pratiklerin de iç dünyanın çatışmalarına nasıl etkidiğini görmek, mücadelenin illegal alanındaki insanın psikolojisini, bilincin ruhsal yapıya olan etkisini, iradenin, fizik-moral güce veya tam tersinden fizik-moral gücün, iradeye olan etkisinin kavranması açısından da önemli bir kitap.

Elbette yalnızca beş kadının yaşam öyküsü değil.

"Bir şehrin meydanına her sokağından gelmek gerekir, gerçekliğini kavrayabilmek için."

Bu kitapta öykülenen yaşamlardan alınacak derslerin marksizm meydanına çıkan bir başka sokak olduğunu düşünüyorum.

Halkçılığın seyir defterine kenar notları

YALÇIN ATABEY

Marks, 'halk'tan söz ediyor. Ama biz biliyoruz ki, kendisi, 'halk'ın birliği ve 'halk' arasındaki sınıf savaşımının yokluğu konusundaki küçük burjuva yanılsamalara karşı her zaman savaşmıştır. 'Halk' sözcüğünü kullanmakla, Marks, sınıf farklılıklarının üstünü örtmüyor, devrimi sonuna kadar götürecek belirli unsurların birliğini kastediyor." (Lenin)

Türkiye sosyalist hareketi halkçılığın kollarına doğdu ve aynı halkçılık, sosyalist hareketin soyağacına "akraba" olarak kaydedildi.

Sosyalist hareketin halkçılığa bu yakınlığının faturasını sınıf mücadelesi ödüyor. Henüz, halkçılığın, sınıfımıza ve sosyalist harekete verdiği zararın detaylı bir muhasebesi yapılmış değil, ama artık böyle bir muhasebenin gereği kavranmıştır. Halkçılık sorgulamaları bu açıdan olumlu bir çabayı yansıtıyor.

"Muhasebe" çalışmaları, her türlü politik kaygının üstüne çıkma sorumluluğunu gerektirmektedir. Proletaryanın fiili (ve öncü) rolünü teslim etme eğilimlerini bile, "Proletaryanın fiili öncülüğünden bahsetmek oportünizmin daniskasıdır." sözüyle karşılama rahatlığını sağlayan bir geleneğin içinden geliyoruz. Bunu, "muhasebe" işini zorlaştıran önemli bir etken saymak gerekiyor, Bu bir.

İkincisi; halkçılık sorgulamalarında çubuğu öncelikle kendimizden yana bükme olgunluğunu göstermeliyiz. Kendimizi sorgulama sürecinin dışında tutmaya hakkımız yok; sosyalist hareketin bir parçasıyız ve biliyoruz ki, halkçılık virüsü sosyalist hareketin bütününde olduğunca bizde de etkili olmuştur,

Üçüncüsü; hakçılıkla ilgili sorgulama çalışmaları yaşanırken savrulma olasılığına karşı titizlik gösterilmelidir; halkçılık (popülizm) virüsünün bünyemizden sökülüp atılmasına çalışırken işçilik (uvriyerizm) hastalığına yakalanmamak gerekiyor.

Nedir Halkçılık?

Lenin, halkçılığa ilişkin, "işçi sınıfı hareketine karşı yarı gönüllü davranmak" saptamasını yapmıştı. Bu saptama, halkçılığın önemli bir özelliğini veriyor. Fakat halkçılığın farklı ülkelerde açığa çıkmış başkaca özellikleri de var ve bu saptama, sözkonusu özellikleri dışta bıraktığından, evrensel bir tanımlamanın çerçevesini oluşturamıyor. Değişik ülke nesnelliklerinde farklı biçimlenişlerle işlevsellik kazanma yeteneğine sahip olan halkçılık olgusunun tek bir tanımını vermek zor. Ne var ki, onun değişik ülkelerdeki versiyonlarına ilişkin yapılan çözümlemelerle, ortak özelliklerini bulmak mümkündür. Yöntem olarak halkçılığın tek bir tanımını aramak yerine, onun değişik ülkelerdeki konumlanışının ve işlevinin çözümlenmesiyle mantıksal sonuçlara ulaşmayı benimseyebiliriz. Bu yöntemle halkçılığın nemenem bir şey olduğu anlaşılabilir.

Ortak özelliklerini yakalayabilmek için halkçılığın seyir defterini incelemeye almak zorunlu. Kuşkusuz bu, uzun bir çalışmayı gerektiriyor. Şimdi, bir makalenin verdiği izin ölçüsünde "deftere" gözatmakla yetineceğim. Rus halkçılığından başlanabilir.

Rus halkçılığı, 1850'lerde filizlenmiş, 1870'li yıllarda olgunlaşmış ve kendini halk anlamına gelen Narod'dan türeyen Narodnizmle ifade ederek gündem oluşturmaya başlamıştır. Narodnizmin merkezinde köylülerin ve küçük üreticilerin çıkarlarını koruma isteği vardı. Herzen, Çernişevski, Tkaçev ve Mihaylovski gibi Naradnik teorisyenler bu isteğe "köylü sosyalizmi" projesiyle hayat vermeye çalıştılar. Rusya'daki ortak toprak mülkiyeti (köy komünleri) bu projenin altyapısını oluşturuyordu. Amaçlanan şey, kapitalist aşamayı yaşamadan köy komünlerinin sosyalizasyonu gerçekleştirmek, böylece "sosyalizmi" kurmaktı.

Halçılığı sosyalizmle ilişkilendiren Narodnik teorisyenler çok geçmeden Marksizmi karşılarında buldular. "Rusya'daki Toplumsal İlişkiler Üzerine" başlıklı makalesinde Engels, Rus halkçılığını, proletarya ideolojisinin hedefi olarak çizer ve eleştiri

salvosunu başlatır. Rus köylülerinin ortak mülkiyetini Prusya hükümeti danışmanı Haxthausen'ın 1845'te keşfettiğini; kendisi de bir Rus toprak sahibi olan Halkçılığın teorisyenlerinden Herzen'in de, kendi köylülerinin toprağa ortaklaşa sahip olduklarını ilk kez Haxthausen'den öğrendiğini; Prusya hükümeti danışmanının, Rusya'daki ortak toprak mülkiyetinin köylülerini sosyalizmin gerçek taşıyıcıları "doğuştan komünistler" olarak tanımladığını; bunun Herzen'den Bakunin'e, Bakunin'den de Tkaçov'a geçtiğini saptayan Engels, Tkaçov'un, "Bizim halkımız... büyük bir çoğunlukla... ortak mülkiyet ilkesiyle doludur, deyim yerindeyse, içgüdüsel olarak, geleneksel olarak komünisttir... Kollektif mülkiyet düşüncesi, Rus halkının tüm dünya görüşü ile öylesine iç içe geçmiştir ki..." sözleriyle Halkçılığı Sosyalizmle ilişkilendirme girişimini şöyle kesiyordu:

"Batı Avrupa'da, toplumsal gelişmenin belli bir aşamasında, bu ortak mülkiyet tarımsal üretim için bir ayakbağı, bir engel haline geldi ve gittikçe daha çok tasfiye edildi. Büyük Rusya'da (yani, asıl Rusya'da) ise, bugüne kadar yaşanmıştır ve bu da, her şeyden önce tarımsal üretimin ve kırsal bölgelerde buna tekabül eden toplumsal koşulların burada hala çok az gelişmiş olduğunu tanıtlar, ki durum gerçekten de budur. Rus köylüsü yalnızca kendi köy topluluğunda yaşar ve varlığı oradadır; bunun dışında kalan dünya, kendisi için, ancak onun bu kendi köy topluluğuna müdahalesi oranında vardır. Durum öylesine böyledir ki, Rusya'daki "mir" sözcüğü bir yandan "dünya", öte yandan da "köylü topluluğu" anlamına gelir. Ves'mir, bütün dünya, köylü için, topluluk üyelerinin toplantısı anlamına gelir. Şu halde, Bay Tkaçov, Rus köylüsünün "dünya görüşü"nden söz ederken, besbelli ki, Rusça mir sözçüğünü yanlış çevirmektedir. (...) Ortak mülkiyete en ağır darbeyi indiren, gene feodal yükümlülüklerin tasfiyesi olmuştur. Toprağın en büyük ve en iyi kısmı soyluluğa verilmiş, köylüye ise geçimine zar zor yeten, çoğu kez yetmeyen bir miktar kalmıştır. Buna ek olarak, ormanlar da soylulara verilmiştir; köylü, yakıt, aletler ve inşaat için eskiden hiçbir şey ödemeksizin edinebildiği odunu, şimdi satın almak zorundadır. Böylece köylünün kendisini ve ailesini geçindirebileceği yeterli miktarına sahip olamadığı kupkuru toprağından başka bir şeyi yoktur. Bu koşullar altında ve vergilerin ve tefecilerin baskısı altında, toprak üzerindeki ortak mülkiyet, artık nimet değil, bir ayakbağı olur. Köylüler, geçimlerini gezgin emekçiler olarak kazanmak üzere, aileleriyle birlikte ya da onlar olmaksızın, topraklarını geride bırakarak oradan kaçmaktadırlar. Görülüyor ki, ortak mülkiyet Rusya'da, serpilme dönemini çoktan geçmiştir ve her bakımdan dağılmaya doğru gitmektedir. Bununla birlikte, eğer bunun için koşullar olgunlaşıncaya kadar yaşayacak olursa ve eğer köylülerin toprağı artık tek tek değil, kollektif olarak işleyebilecekleri bir biçimde gelişebilme yeteneğinde olduğunu gösterecek olursa, bu toplum biçimini daha üst bir biçime ulaştırma, Rus köylüsünün burjuva küçük mülkiyeti ara aşamasından geçmesine gerek kalmaksızın onu bu daha üst biçime ulaştırma olasılığı kuşkusuz vardır. Ama bu, ancak ortak mülkiyet tamamıyla parçalanmazdan önce, özellikle tüm tarımsal sistemine zorunlu olarak bağlı bulunan devrimi yapması için gerekli olan maddi koşulları yaratacak bir proleter devrimi başarıyla yapılırsa olanaklıdır. Dolayısıyla Bay Tkaçov'un Rus köylüsünün "mülk sahibi" olsa bile, "sosyalizme" Batı Avrupa'nın mülksüz işçilerinden "daha yakın" olduğunu söylemesi, koskoca bir palavradır." (Seçme Yapıtlar, cilt II. s.469/471)

Rus halkçılığı sosyalizm projesini sahiplenip bilimsel sosyalizmi tahrif etme rolüyle yetinemeyecek denli yeteneklidir. Nadodnik teorisyenler, köycü bir taban üzerinde "toplumsal devrim" kurgulamasıyla sosyalist devrim perspektifini de bulanıklaştırmaya çalıştılar. Söz yine Engels'de:

"Rusya'da bir devrimin yakın olduğu açıktır. Sorun yalnızca şudur; bu devrimin sonucu ne olabilir, ne olacaktır? Bay Tkaçov bunun bir toplumsal devrim olacağını söylüyor. Bu katıksız bir totolojidir. İktidara yeni bir sınıfı getirmesiyle ve ona toplumu kendine göre yeniden biçimlendirme olanağı vermesiyle, her gerçek devrim toplumsaldır. Ama o, bunun, sosyalist bir devrim olacağını, bunun Batı Avrupa sosyalizminin hedeflediği toplum biçimini Rusya'ya getireceğini söylüyor." (age, s.466/467)

Halkçılığın seyir defterinde, Plehanov'la ilgili bölüme gözatmadan geçmemek gerekiyor. Rusya'da sosyalizmin babası sayılan Plehanov, önce halkçı idi. 1876'da halkçı siyasetin için giren Plehanov, Narodnizmin "kürsüsü" Toprak ve Özgürlük dergisinin yöneticisi kimliğiyle halkçılığın ideolojik taşıyıcısı oldu. Bir süre sonra halkçılıktan koptu.

Denilebilir ki, Plehanov'un halkçılık serüvenini bitiren şey, onun, 1861 reformuyla Rusya kırsalında meydana gelen değişimleri çözümleme başarısını göstermesi, yanısıra "köy komünleri"nin sosyalizmle ilişkilendirilmesi noktasında gerçekçi bir bakış açısı edinmesi ve sınıfsallığa yaslanmayan devrimci-demokrat düşüncenin sosyalizm açısından gelecek vaadetmediğinin ayrımına varmış olmasıdır. Sosyalizme, ancak bir sınıf mücadelesiyle ulaşılabileceğini kavradıktan sonra Plehanov'un halkçılıktan kopuşu gerçekleşiyor. Kopuş, etkin

bir tavır alışla oluyor; içinden geldiği iklimi en iyi bilen bir komünist olarak 1880 sonrası süreç boyunca bir yandan Marksist düşüncenin Rusya toprağına akıtılması misyonunu yerine getirirken bir yandan da halkçılığın üzerine sert eleştirilerle yürüyor; halkçılığın, sınıf ayrımlarını yoksaymak, proletaryanın devrimci dinamizmini küçümsemek, sınıfın devrim hedefinin önüne yapay hedefler dikmek ve bilimsel sosyalizmi kişiliksizleştirmek gibi "hünerlerini", onun içinde yaşayarak gören Plehanov, devrimci mücadelede sınıfsallığı en çok işleyen, proletaryayı işin merkezinde tutma konusunda en çok titizlenen Marksistlerden biri oluyor...

"Reddetdtiğimiz Miras" başlıklı çalışmasında Rus hakçılığı için, "Kapitalizmin sorunlarını ortaya koymakla bir zamanlar ilerici (ama) toplumsal düşünceyi yanlış yola sevkeden...gerici ve zararlı bir teori"dir diyen Lenin, aynı çalışmasında, onun özelliklerine ilişkin şunları diyordu:

"1-Rusya'da kapitalizmin bir bozulmayı, bir gerilemeyi temsil ettiği inancı. Bu nedenle eski kuruluşların kapitalizm tarafından "yıkılmasını durdurma" ve "geciktirme özlem ve dilekleri" ve buna benzer gerici çığlıklar.

2- Genelde Rus ekonomi sisteminin ve özelde ortak köylü topluluğu, ortak çalışma vb. ile köylülüğün istisnai karakterine olan inanç. Farklı sosyal sınıfların ve bunların uyuşmazlıklarına ilişkin çağdaş bilimin geliştirdiği kavramların, Rus ekonomik ilişkilerine uygulanmasının gerekli sayılmaması.

3- Bir yandan "aydınlar" ve ülkenin hukuki ve politik kurumları ile, diğer yandan belli sınıfların çıkarları arasındaki bağı hiçe sayma" (age. Çağrı Yayınları, 1975)

Halkçılığın kaynağını, toprak köleliğinin kaldırılmasından sonra Rusya'da küçük üreticiler sınıfının hakim olmasında aramak gerektiğine işaret eden Lenin'in vargısında bu akım, "Doğası gereği, çağdaş toplumdaki sınıflar arasında ortada bir yerde bulunan küçük üreticiler sınıfının, küçük burjuvazinin çıkarlarına uygun" düşmektedir... (age)

Rus hakçılığının ütopyası, Ekim Sosyalist Devrimi'nin dalgaları arasına karışarak yok oldu! Bu düşünce yaygındır ve bir yere kadar doğrudur. Ekim'le birlikte Narodnizmin ve diğer halkçı grupların bilinen maceraları son bulmuştu, ancak bu, halkçılığın tümden iflas ettiği ve onun artık yeni maceralara çıkamayacağı anlamına gelmiyordu.

Şunu diyebiliriz: Ekim'le açılan proletarya devrimleri çağı "halkçılığın işini bitirmiştir" görüşü bir yanılsamadır: Sosyalist devrim halkçı grupları ve partileri işlevsiz bırakmıştır, ne var ki, halkçılık virüsü hem Rus komünistlerinin hem de uluslararası komünist hareketinin bünyesinden sökülüp atılamamıştır.

Bünyede kalan virüs, uygun bir ortamda (halkçılık) hastalığı(nı) yeniden üretebilir(di)..

Halkçılığın uluslararası komünist harekette etkinlik kurmasına "uygun ortam"ı hazırlayan nedenlere ilişkin şunları söyleyebiliriz;

Ekim Sosyalist Devrimi'nden sonra "Dünya Devrimi" beklentisi son bulmuş, "Tek Ülkede Sosyalizm"in inşası için gereksinme duyulan esnek politikalar, Üçüncü Enternasyonal'in bütün seksiyonlarını etki alanına alarak öne çıkmış; proletaryanın damgasını taşıyan Ekim zaferinden başka (yeni) zaferler beklenirken Alman ve Macar deneylerinin başarısızlığa uğraması, yakın bir gelecek için, işçi sınıfının fiili öncülüğünde yeni bir devrim olasılığını zayıflatmış; buna karşın, eş zamanlarda gelişme kaydeden ulusal kurtuluş savaşlarını ve 30'larda Avrupa siyasetinin gündemini dolduran anti-faşist mücadeleleri artı bir neden olarak da yeni bir "Dünya Savaşı" beklentisini/ yanıtlamanın gereği, Komintern merkezinde, "cepheyi genişletip hedefi daraltmak" şeklinde ifade edilebilecek olan bir çizgi oluşturulmuş; proletarya-dışı sınıf ve katmanlara önemli tavizler vermeyi zorunlu kılan/ve burjuvazinin muhalif (anti-emperyalist, anti-faşist) kesimlerini de içine alan çerçevelerin oluşturulması anlamına gelen bu çizginin pratik-politik süreçlerinde, uluslararası komünist hareketin bildik kavramları daha az, ama "halk", "halkın birliği", "halk cephesi", "vatan", "ulus", "ulusal kurtuluş" vb. halkçı kavramlar daha çok kullanılmaya başlanmış; Çin (Halk) Devriminin başarı grafiği ve "Doğu Avrupa ülkelerinde sosyalizmin kazanılması", halkçı söylemin Marksist terminolojisinin üstüne çıkması eğilimini arttırmış; ve cepheyi genişletip hedefi daraltma isteğinin tavizlere açık politikasını konjonktürü yanıtlayan bir taktik çizgi olarak ele almak yerine, bu çizginin kalıcılaştırılması hatasıyla örtürşen (yeni) halkçı söylemle, uluslararası komünist harekette halkçılığın baskın çıkmasına *uygun bir ortam* yaratılmıştır...

Proletarya Devrimleri Çağı'nda halkçılığın devrimci saflarda popülaritesini arttıran bir etken olarak, onun Latin Amerika versiyonlarının altını çizmek gerekiyor. Meksika köylü ayaklanmalarından "Unitad Popular" deneyine, Cesar Sandino pratiğinden Küba Halk Devrimine kadar genişleyen bir yelpazede sorgulanması mümkün olan Latin Amerika halkçılığının, özellikle de Küba'da kazandığı zaferin önemi büyüktür. Bağımlı ülkelerde yeniden yıldızı parlayan halçılığa enerji veren merkezlerden biridir Küba devrimi...

Halkçılığın özlliklerini taşıyan Çin, Vietnam gibi pratiklerin ayırdedici bir özelliği var; devrimcieylemin mekezinde işçi sınıfı partilerinin/ya da komünist partilerinin bulunması ve geleceğin projelenmesinden başka onun kazanılmasında da dinamiği bu partilerinin oluşturuması. Küba pratiğinde ise, devrim sonrasında SB ile ABD arasındaki çelişkilerin yansımaları ve özgünlüğü açık olan başkaca nedenlerle farklılaşarak sosyalizme yönelmesine karşın devrim öncesinde sürece egemen olan şey sosyalizme yabancı saf bir halkçılıktır. Çünkü:

1-52 darbesiyle iktidara gelen Batista karşıtı bir çizgide gelişen Küba Halk Devriminin *ön dinamiğini* oluşturan proletarya partisi değil, orta ve küçük burjuvaziyi temsil eden Küba Halk Partisi ile Otantik Parti'dir;

2- Devrimin fiili/ya da sadece "ideolojik önderi" işçi sınıfı değil, "halkın önderleri"dir (Sierra Mestra'da savaşın öncü gücünü oluşturan gerilla grubu, içinde kapitalist muhalefetin de yer aldığı "halkın önderleri"dir)

3-Devrimin motorunu oluşturan güç(adının parti olup olmaması önemli değilse de) ideolojik-politik donanım açısından bağımsız bir ML hareketi olma vasfını gösterebilecek durumda değildi (26 Temmuz Hareketi'nin liderliğini yapan Castro, 1956 yılına kadar Küba Halk Partisi'nin üyesidir, ve 26 Temmuz'un *üyelerinin* çoğunluğu Marksizme yabancıdır.);

4-Küba Halk Devrimi, sınıf ayrımlarının belirginleştiği bir ittifakla değil, sınıfsallığı aşan bir platformda gerçekleşmiştir. (Caracas Paktı, sınıf ayrımı yapmaksızın Batista yönetimine karşı olan bütün toplumsal kesimlerin birliğini somutlayan bir platform ve aynı zamanda bu birliği iktidara taşımayı taahüt altına alan bir "belge"dir.)

"Küba halk devriminin zaferi, Latin Amerika'nın diğer ülkelerindeki halkçı hareketlere esin kaynağı olmakla kalmadı, pek çok bağımlı ülke devrimci hareketlerini -bu arada metropol ülkelerin marksist grularını da- derinden etkilemiştir.

Bu etkilenme Türkiye'de de görüldü; geleneksel olarak Kemalist/halkçı bir söylemin içinde gelişen Türkiye sosyalist hareketi, 60'lada Vietnam merkezli anti-emperyalist mücadelenin yarattığı dalgadan etkilendiğince, Küba'dan gelen halkçı-devrimci dalganın da etkisinde kalmıştır..

Halkçılığın Türkiye versiyonuna geçmeden önce, onun farklı ülkelerde belirginleşen ortak özelliklerinin belli başlılarının dökümünü yapmak yararlı olabilir:

Öncelikle söylenmesi gereken, halkçılığın karakteristik özelliğinin, işçi sınıfını merkeze almayışı, sınıfsal ayrımları yoksayışı, ve genel bir "halk" söylemiyle bilimsel sosyalizmin sınıf savaşımları kuramını bulanıklaştırmasıdır.

Kaynağını küçük-burjuvaziden alan halkçılık, egemen sermayenin(de) kullanabileceği bir araç durumuna gelebiliyor. Proletarya ve emekçi kitleler üzerinde sermaye egemenliğinin örgütlenmesinde ya da örgütlenmiş egemenliğin gizlenmesinde ideolojik kamuflaj aracı olabilen halkçılık sayesinde burjuva devlet, toplumun bütün fertlerinin, yani "halkın" devleti olarak yansıtılabiliyor.

Halkçılık, kapitalist toplumlarda emek-sermaye çelişkisinin üstünü örtmeye ve kurgusal "devrim" perspektifiyle hem orta-boy sermayeyi hem de proletaryayı memnun edebilecek sınıf kimliği "belirsiz" çerçeveler oluşturmaya özen gösterir. Politik-pratik süreçlerde ise sosyalizmi hep ikinci adım olarak işler. Önceliği küçük ve orta sermayenin "özgür" (emperyalist ve tekelci sermayenin olmadığı) bir gelişme kanalının açılmasına olanak verebileceğine inanılan "halk iktidarı" projesine verir. Bunun için siyasetinde, emperyalist sermayeye karşı (anti-emperyalist), tekelci sermayeye karşı (anti-tekelci) sloganları seçer. Bu yalnızca bağımlı kapitalist formasyonlarda böyle değildir; İngiltere, Japonya, Fransa ve hatta Amerika'da da böyledir. Bu ülkelerde "anti-kapitalist" yönelim çoktan unutulmuş, yerini "anti-tekel"ci düşünceler almıştır.

Büyük sermayenin aşındırdığı küçük sermayenin tepki tavrının politik ifadelenişi olarak işlevsellik kazanabilen halkçılık, kimi ülke nesnelliklerinde "anti-kapitalist" ve de "sosyalist" bir kimlik edinebilme "hünerine" sahiptir. Küçük mülkiyetin kendine bir "sigorta" aradığı koşullarda halkçılık, kendini ifade ederken işçi sınıfı içinde taraftar oluşturmaya ağırlık verir. Bu durumda "sosyalist" kimliği kullanmayı ve elbette "kapitalizme de karşı" olmayı(!) benimser. Halkçılığın bu biçiminde "demokrasi" isteği öndedir, ama elbette bu, etimolojik anlamıyla halkın kendi kendini yönetmesi olan bir "demokrasi"dir, yani burjuva sosyalizminin sunduğu *(Fransa, İspanya ve Yunanistan'dakilere benzer)* bir demokrasi'dir.(*)

Halkçılık, bağımlı kapitalist formasyonlarda anti emperyalizm söylemiyle artı-değer sömürüsüne son verilmesi hedefinin uzak tutarken, (ekonomik artığın emperyalizmin değil de "ulusal burjuvazi"nin kasasına girmesini sağlamak amacıyla) "ulusal ekonomiye kavuşmak" başlığı altında bağımlılığı yok etmeyi "asıl hedef" olarak çizmek gerektiğini, temel çelişkinin emek sermaye çelişkisi değil, "empeyalizmle halk arasındaki çelişki" olduğunu savunur, bağlı olarak, emperyalizmin fiili işgalini gerçekleştirerek uyguladığı klasik sömür-

gecilik döneminin eskimiş sloganlarını kullanır ve her koşulda "önce bağımsızlık" der. Diğer yandan emperyalist sermaye ile içiçe geçmiş (yerli) sermayeyi siyasal hedef düzeyinde nasıl ayrıştırmak gerektiğini/devrimin namlusundan çıkan kurşunların kapitalizme değmeden, (önce) emperyalizmi nasıl vuracağını açıklayamaz, bu nedenle "teori"sinde netlik bulunmaz. Teorik açıdan bulanıklık halkçılığın karakteridir.

Son olarak halkçılık, partisinin kurmaylığı altındaki proletaryanın önderlik vasfını kabul etmez ve sınıf kimliğini "saklı" tuttuğu devrimin önderliğini toplumun "ara tabakaları"na/"halkın seçkin evlatları"na bırakır.

Halkçılığın belli başlı özellikleri bunlardır. Kuşkusuz, onun başka "hünerleri"nin olduğunu unutmamak gerekir.

Türkiye'de Halkçılık

Türkiye'de hakçılık, Osmanlı'nın çöküşüne bir adım kala ulusalcı Türk aydınlarının siyasal eylemliliklerinde bayraklaştı,ancak bu "bayrak" Kemalist dönemde göndere çekilebildi.

Kemalizme içkin hakçılık, "23 burjuva devriminin siyasal ve toplumsal düzenlemelerinde kanal açıcı etkin bir araç olmanın yanında, sınıf çelişkilerinin üstünü örtmede önemli bir rol üstlendi. İdeolojik misyonunu "sınıfsızlık" demogojisiyle yerine getiren Kemalist burjuvazinin halkçılığı, emekçi halkın, egemenlerin sömürüsüne ve baskısına başkaldırmasını engellemek için -tepki törpüleyici- olarak kullanıldı.

Biliniyor; halkçılık hiç bir engelle karşılaşmadan burjuva siyasetinin merkezinde işlevsellik kazanarak sürece yayılma başarısını gösterdi. Kemalizme yedeklenen TKP'nin, halkçılığın önünü kesme gereği duymayışı, ona tavır almayışı, halkçılık virüsünün emek alanına girişini hızlandırdı.

TKP'nin, halkçılığa tavır almayışının nedenine niçinine fazlaca kafa yormaya gerek yok: Çünkü, Kemalistlerin "kırmızı fenerler sokağında" üretilmiş siyasetine kurban giden M.Suphi'lere rağmen, aynı Kemalizme "dost" durmaya çalışan TKP'nin kendisi halkçı siyasetin içindeydi.

Burjuvaziden çıkan halkçı sinyalleri alan ve onu sosyalist dünyaya sokan TKP'nin tarihsel hatası, şayet gelişmenin belirli bir aşamasında giderilebilseydi, sorun bu kadar yakıcı bir hale gelmeyebilirdi. Ama hata TKP'de kalmadı, 60'lı yılların sosyalistlerince de tekrarlandı. Bu kez, halkçılığa daha büyük bir "istasyon" oluşturuldu. Halkçılık, elini kolunu sallaya sallaya bu istasyonu geçip sosyalist dünyanın merkezinde mevzilenmeyi sürdürdü. Halkçılığa istasyon olma hatası 70'li yıllarda da sürmüştür.

Kemalist burjuvaziden çıkarak sosyalist harekete geçen Türkiye halkçılığının seyir defterini sıklıkla açmak gerekiyor; bu, sosyalist hareketin geçmiş "günahlarından arınması" ve sağlıklı bir geleceğe açılabilmesi için çok önemli...

Defterin ön sayfalarında "Kadro" hareketi var, sonra "Forum" geliyor, daha sonra "yön" hareketi... 1932'de yayımlanmaya başlayan "Kadro" dergisi "asri" bir görünüm vermeye çalıştığı halkçılığın, aydınlardan başlayarak toplumun bütün hücrelerine nüfuz etmesini amaçlıyordu. Şevket Süreyya Aydemir, Vedat Nedim Tör, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Burhan Asaf Belge, Behçet Kemal Çağlar, Vâlâ Nurettin, Ahmet Hamdi Tanpınar, Eflatun Cem Güney..., gibi Kemalist aydınlarca yürütülen Kadro hareketi Kemalist dönemin halkçılığının ileriye taşınmasında dinamiği oluşturdu.

50'li yıllarda halkçılığın yayıcıları Forum'da toplandılar. Forum'un ideologları arasında Sadun Aren, Mümtaz Soysal, Bülent Ecevit, Şerif Mardin, Çoşkun Kırca, Fahir Armaoğlu, Cahit Talas, Bahri Savcı, Turhan Feyzioğlu, Yaşar Karayalçın, Turan Güneş, Aydın Yalçın, Nilüfer Yalçın, Metin And.., gibi "demokrat-halkçı-(ve tabii) Kemalist" tipler bulunuyordu.

Kemalizmle sarmal bir gelişme gösteren halkçılığın seyir defterinde kopukluk yok; yeni sayfalar, önceki sayfalarla anlam kazanıyor. Forum'un sonrasında "Yön" var. Yön hareketinin dinamikleri "Kadro"dan ve "Forum"dan gelen dili kullanıyorlar. Elbette dilde belirli bir zenginleşme gerçekleştiriliyor. Bu "zenginleşme" Halkçılığın Türkiye versiyonundaki zenginleşmeyi ifade ediyor. Örnekse; artık Türkiye halkçılığı, sosyalizmi halkçılıkla ilişkilendiriyor, Yöncülerin kaleminde ve dilinde "halk iktidarı" eşittir "sosyalizm" olabildiği gibi M.Kemal de "sosyalist" olabiliyor!.

Sosyalist harekette Yöncülerin izlerine sık rastlanıyor. Bu nedenle Yön'e vurgu koymak zorunlu oluyor.

(*) Sanıldığının tersine, "anti-kapitalist" bir doğrultuyu benimsediğini söylemesine kaşın, gerçekte kapitalizmi yok etmeyi değil, onu reformlarla "terbiye etmeyi" amaçlayan TİP'de halkçıydı/ halkçılığın zenginleştirilmiş versiyonlarından biriydi. Proletaryanın fiili önderliğindeki emek güçlerinin devrimi diye bir sorunu olmayan, parlamentarizmi işin merkezine koyan TİP, hükümet olmanın gereksindiği "en çok kitle desteği"ni bulabilmek için bir yandan işçi sınıfına, köylülere ve kent küçük burjuvazisine yaslanırken diğer yandan sermayenin "demokrat" ve orta boyları ile flört ediyordu.

Yön hareketi ile halkçılığın kendini yeniden üretmede gösterdiği başarı, sosyalistlerin sınıf ağırlıklı teorik çözümlemeleri arka palana itmelerinde hatırı sayılır bir etken oluşturdu. Yöncülerin, Doğan Avcıoğlu, Mümtaz Soysal, Sadun Aren gibi kalemlerinin ürettikleri teoride, Kemalizmin yüceltilmesiyle eşzamanlı öne çıkartılan halkçılık, "sosyalizmin", "demokrasi"nin ve de "devrim"in platformu olarak yansıyordu.

Kemalizmin (yeni) halkçılığınca sunulan "demokrasi" projesinin sınıf kimliği bulanıktır: Önerdikleri "demokrasi"de, "egemenlik proletaryanın değildir, ama burjuvazinin de değildir" diyorlardı halkçı teorisyenler. Ve ortaya bir "Milli Demokrasi" formülü çıkıyordu; "Milli demokrasi, toplumun anti-emperyalist ve anti-feodal bütün güçleri temsil eden karma bir tiptir" deniliyordu. Yöncüleden M.Soysal (Yön. Sayı 30'da), "demokrasi" ile sosyalizmin alıp veremediği bir şeyin bulunmaması gerektiğini yazıyor, sosyalizmi "halk tarafından yönetilen bir devlet"e indirgiyor ve, "Halka, kütleye ve sokaktaki adama en büyük değeri veren, tutumlarında hep bu endişeyi ön plana alan tek sistem sosyalizmdir... Nazari olarak, gerçek anlamda bir demokrasi (Yöncüler "gerçek anlamda demokrasi"nin "Türk sosyalizmi" olduğunu savunuyorlardı) ile sosyalizm aynı şeydir" diyerek, sözde sosyalizmi yüceltiyor ama gerçekte ona yapılabilecek en büyük saldırıyı gerçekleştiriyordu.

Yöncülerin sosyalizmi kişiliksizleştirmeleri o dönemin sosyalistlerince yanıtlanamadı. Bilimsel sosyalizmin kuramsal dokusunu çözümlemeye olanak veren kaynakların çok yetersiz olduğu, birkaç çevirinin dışında Marksist öğretiyi almanın araçlarının yaratılamadığı bir dönemde Yöncülerin "sosyalizm" projesi çekim odağı yaratabildi. Büyük ölçüde böyle oldu.

Yöncüler Atatürk'ün, "halkçılık ilkesi" ile sınıfsız bir toplum özlemini ifade ettiğini vaaz edecek kadar pervassızlaştılar: (Yön. Sayı 49'da), "Atatürk, halkçılık ilkesiyle sınıfsız bir toplum özlemini ifade etmiştir...O halkçılık, özü itibarıyla, devletçiliği vasıta olarak kullanıp, en büyük değer olan insani bağlardan kurtaracak, gerçek demokrasiye ulaştıran sosyalizmden başka bir şey değildir." diyordu Sadun Aren.

Türkiye halkçılığına göre "sosyalizmin ilkeleri şunlardır:

"-Anti emperyalizm: İstiklalcilik.

-Anti Kapitalizm: Milli ve Halkçı ekonomi.

- Karma ekonomiyi reddetmeyen, fakat parazit bir istirmarcılığı reddeden bir devletçilik.

- Halk için, halkla beraber halkçılık. Faydanın halk yararına kullanılışı yani sosyal adalet.

- Mustafa Kemal'in anladığı manada bir vatan anlamı.

- Mustafa Kemal'in anladığı anlamda bir millet anlamı (bilimsel bir milliyetçilik).

- Devlette, rejimde, dış politikada ve ekonomide milli olma vasfı.

- Milli hayatın bütün kollarını içine alan bir planlamacılık.

- Emeğin ve hizmetin korunması ve teşkilatlandırılması, güçlü ve bağımsız sendikacılık.

- Din ve devlet işlerinin kesin olarak ayrılması, Laiklik." (Yön. Sayı 56)

Bunların bilimsel sosyalizmle ne ölçüde ilgili olduğunu ya da olmadığını tartışmak bile anlamsız; Marksist açıdan Kemalist/halkçı tezlerdeki "sosyalizm" Engels'in ifadesi ile, "koskoca bir palavradır" Ne var ki bu "palavra"lar, 60'lı yılların devrimci-sosyalist kamuoyunda çok etkili oldu. O dönemin hemen tüm devrimci-sosyalist gençliğinin bilinçlenme ve bilgilenme süreçleri, "büyük devrimci-halkçı- ve sosyalist M.Kemal"in fotoğraflarının çerçevelenip asıldığı örgüt binalarında/derneklerde gerçekleşti. M.Çayan'ın ilk yazılarında Yöncülerden (özellikle de D.Avcıoğlu'ndan) etkilenme çok açık biçimde görülebiliyor. M.Çayan, M.Kemal'in sosyalist olamayışını tesadüflere bağlıyor; O'nun sosyalist olabilecek kadar ileri bir devrimci olduğunu, sosyalist olamayışının nedenini Marksist kaynakları okuma şansına sahip olmayaşında aramak gerektiğini yazıyordu.

İşçilere, köylülere ve küçük-burjuvaziye (sermayenin doğrudan ve türevsel sömürüsünü yaşayan kitlelere), herşey sizin için, sizinle beraber olacak diyen halkçılar, sermaye egemenliğinin aracı devlet iktidarının en etkin organını/orduyu "devrim"in hedefi dışına çıkartarak kantarın topuunu iyice kaçırdılar. Avcıoğlu, "Halkın dostu" saydığı ordunun, Milli kurtuluş cephesinin en güvenilir manevi desteklerinden biri olduğu gerçeği"ni(!) kavratmaya çalışmaktan hiç geri durmadı. (Yön. Sayı 39'da) "Bu orduyu hakim sınıfların elinde itaatkar bir alet olarak düşünmek büyük bir hatadır" diyordu, D.Avcıoğlu. Ordu konusunda da başyazar yoldaşı Avcıoğlu gibi düşünen İlhami Soysal ise, Yön sayfalarından devrimci-sosyalist kamuoyuna şöyle sesleniyordu: "Türk ordusu halkın dostudur, halk ordusudur. İlericiliği, Atatürkçülüğü buradan gelir."

Türkiye halkçılığının orduya sıcak bakışı, sosyalistleri de etkilemiştir. Şayet ciddi bir bellek aşınması yoksa bu gerçek yadsınamaz. 70'li yılların başında orduya(ordunun devrimci kesimine!) ittifak unsuru olarak bakan devrimciler hiç de az değildi.

Kemalist/halkçılığın büyük ölçüde etkilediği 70-80 döneminin devrimcileri paradoksal bir açılım yaptılar: Anti-MHP mücadelede çatışma alanları yaratan devrimcilerin çoğu, ordunun saldırılarını yanıtlamayı düşünemiyorlardı bile; MHP'li faşist çetelerle çatışma ortamında orduya nesnel olarak "Barış gücü" rolü biçildi. Teoride savunulan, "emperyalist orduların yerine geçen iç savaş ordusu"na karşı mücadele görevi unutuldu ve silahlar, neredeyse tümüyle anti-MHP mücadelenin hizmetine sunuldu.

Aynı ordu, 12 Eylül sabahı, devrimcilerin önüne dikilmiş bulunan MHP hedefini ortadan kaldırdığında, olan olmuştu: o zamana kadar anti-militarist mücadeleyi düşünmeyen, böyle bir yöneliminin hazırlığını yapmayan devrimcilerin önemli bir kısmı, anti-MHP mücadeleye son veren orduyu karşılarında gördüklerinde (oysa ordu her zaman devrimcilerin kaşısındaydı), silahları toprağa gömmeyi ve beyaz bayrakları çekmeyi tercih ettiler.

Bu durumun pek çok nedeni var. Halkçılığın orduya sıcak bakışının devrim sınıflarında yarattığı "bilinç-altı etki"de bu nedenlerden biridir. Orduyu dost sayan ve dost gösteren halkçılık, bu yolla, anti-militarist eylemin dolaylı engeli olma misyonunun yerine getirmiştir.

"Madem ki işçi sınıfı ilerici, mücadeleci niteliklere sahiptir ve bu sınıf ekmek, hürriyet, bağımsızlık, adalet için savaşmaktadır da neden Türkiye'de işçi sınıfı bu meselelere karşı tamamen ilgisizdir? Demokrasi, temel haklar, bağımsızlık, hürriyet gibi amaçlar bir yana işçi sınıfı bugün Türkiye'de kendi yararına yapılan sosyal mücadeleye karşı bile ilgisiz ve hatta bir çok defa karşıdır." (Yön. Sayı 214. 1967)

Bilindiği gibi halkçılığın proletaryaya bakışını özlü biçimde yansıtan bu sözlere '80 öncesinin devrimcileri arasında da sıklıkla rastlanıyordu...

Halçılıkta tipik olan şey, işçi sınıfını küçümsemektir. Onun devrimci dinamizmine güvensizliktir. Sınıfımızı ciddiye almayan halkçılığın yaslandığı kitle küçük-burjuvazisidir/köylülüktür. Bu, halkçılığın Rusya versiyounda da böyledir Latin Amerika versiyonunda da böyle...

Halkçılığın karşısında uvriyerizmi gören ve toptancı bir mantıkla Marksistleri uvriyerist yapıp çıkartan Avcıoğlu, "Türkiye (gibi ülkelerde) proletaryayı "tek veri" olarak almanın yanlışlığını" işliyor, Marksist teorinin "ara tabakaları" ihmal ettiğini söylüyor ve "devrim"in merkezine "Marksistlerin ihmal ettikleri ara tabakalar"ı alıyordu. "Bir sosyalist Stratejinin Esasları" başlıklı çalışmasıyla Marksizme metevazi katkısını(!) yapan Avcıoğlu, ara tabakaların hünerlerini şöyle anlatıyordu:

"Ara tabakalar, politik hayatta tayin edici unsurdur... Bu ara tabakalar, toplumun ilerici kesimlerini teşkil etmektedirler. Toplum hayatındaki önemli rolleri dolayısıyla, öncü bir rol aynama, kendilerini özel çıkarlarının üstüne çıkmaya zorlayan tarihi bir misyona sahip çıkma eğilimindedir." (Yön. Sayı 185)

Diyecek fazla bir şey yok: "Halk'ını seven, halkçılığa uzak dursun!..

Halkçılığın taşıyıcıları olarak Yöncülerin eleştirisi sorunun bir yanını oluşturuyor. Asıl önemli yan, halkçılığın emek cephesine girmesine izin veren sosyalist (hareket)lerin eleştirisidir. Kuşkusuz, geçmiş pratiğimizle, bizler de eleştiri çerçevesinin içindeyiz.

Sonuç olarak:

'23 sonrasında da Kemalistlerle flört etmeyi sürdüren TKP'nin açtığı kanallardan geçerek sosyalist harekete akan halkçılık, 60'lı yılların Yön hareketi ile yaratılan yeni Kemalist dalgaya karışarak sosyalist hareketin üzerinde büyük tahribat yarattı. Halçılığın taşıyıcıları 60'lı yılların ortalarından sonra sosyalist gençliğin, halkçılığın ruhuna uygun "devrimci-demokrat" şekillenişini ve eylemliliğini izlerken, "Aman ha, aşrıya kaçmayın çocuklar! öğütlemeleri altında yıllardır verdikleri uğraşın ürünlerini almış olmanın mutluluğunu yaşıyorlardı. Bunlar, 70'li yıllarda da, "gençler haklıdırlar, bazı aşırılıklar var ama..." deyip durdular. Ve şimdilerde burjuva siyasetinin merkezinde bulunan eski halkçıların çoğunluğu, Halkçılıkla, proletaryanın ve emekçi halkın gerçek hedefini uzakta tutmuş olmanın, emek-sermaye çelişkisinin çözüm platformundan uzaklaştırılan siyasi özneyi, yanlış ve olması mümkünsüz hedeflere yöneltme "işinde"üzerlerine düşeni yapmış olmanın iç rahatlığını yaşıyorlar...

Sosyalist hareket halkçılık virüsünü "bünyeden" söküp atmak zorundadır. Bunun yolu: *İdeolojik-politik hareketin örgütlenmesinden: ve partik açıdan bağımsız* gelişen proletarya; emperyalist-kapitalist sömürüyü disipline eden verili devlet iktidarının uzun süreli direnişi içinde aşındırıp parçalanması olarak formüle edilebilecek olan iktidar mücadelesinin merkezine proletaryayı almaktan, bir başka deyişle proletaryanın bağımsız bir güç olarak siyasi özne durumuna getirilmesinden; proletaryanın (fiili) önderliğindeki emeğin savaş perspektifiyle iktidar projesini uyumlulaştırmaktan/ iktidar projesini, proletaryanın önderliğindeki emeğin demokrasisine bağlamaktan geçiyor...

İmece ile öldürdük onları!..

İZZET ÖZLER
JEOLOJİ MÜHENDİSLERİ ODASI
Zonguldak İl Temsilcisi

Dünyada en pahalı taşkömürünü biz satın alıyoruz. Çünkü dolar, mark, pound değil, en değerli varlığı insan hayatını ödüyoruz karşılığında.

Kader değil cinayet!

3 Mart 1992 akşamı Zonguldak TTK Kozlu müessesesi İncir Harmanı işletmesinde resmi açıklamalara göre 256 can daha verdik. Günde 4500 ton kömür alabilmek için trilyonlarca liralık ulusal serveti de yok ettik beraberinde.

Bu facianın adı bizde "iş kazası" ya da "Madencinin Kaderi" olsa da insana değer veren ve herşeyin insan için olduğunun bilincinde olan ülkelerde bu düpedüz bir toplu cinayettir.

Nedenlerini ve sonuçlarını bilebildiğimiz, etkileyip, değiştirebildiğimiz olaylara, kader deyip geçemeyeceğimizin hepimiz farkındayız. Ne yazık ki pek çoğu teknik eleman olan yetkililer bile bu gerçeği görmezden gelip kamuoyunu kendi tercihleri yönünde etkilemeye çalışıyorlar.

Korkumuz şudur ki; teknik heyetlerin incelemelerinden hangi sonuçlar çıkarsa çıksın her toplumsal olayın sonunda yaşandığı gibi bu facia da unutulup gidecektir. Hatta dünya madencilik tarihine rekor olarak geçen insan kaybımız bile bir dahaki facialarda halimize şükretme vesilesi olarak anılacaktır.

Evet, en az 256 insanımız yerin altında patlamadan parçalanarak, yanarak, gazdan zehirlenerek yaşamlarını yitirdiler. Arkalarında binlerce acılı insan bırakarak; kazdıkları çelik konstrüksiyonlu, domuz damlı, ağaç tahkimatlı mezarlara gömüldüler. Suçlu kim? Sen, ben, o, biz, hepimiz! Hep beraber elbirliğiyle öldürdük insanlarımızı teknik donanım hatalarına göz yumarak, gerekli güvenlik önlemlerini almayarak, iş güvenliği koşullarını sağlamadan kömür üretmelerini isteyerek, aldıkları üç kuruşu iki de bir kafalarına kakarak, pahalı kömür üretiyorsunuz daha çok üretin ki ucuza gelsin daha çok, daha çok, diyerek, başkalarının vergilerinden sizlere maaş ödüyoruz, burayı kapatırız ha! yurt dışından kömürü su fiyatına ithal ederiz bak! size de ihtiyaç kalmaz diyerek, zararına kömür üretiyorsunuz burada araştırmaya ve iyileştirmeye para ayıramayız diyerek el birliğiyle, Anadolu deyimiyle imece usulü öldürdük insanlarımızı Kendi insanlığımızı da beraberinde öldürerek. Daha öncekiler gibi ve daha sonra öldüreceklerimiz gibi.

Bunu Kıbrıs'ta yapsalar ya da Karabağ'da adı soykırım olacaktı. değil mi sağduyulu kamuoyumuz? Zonguldak'taki TTK Kömür İşletmesi'nde yaşanınca madencinin kaderi oldu. Kaçıp kurtulmak yok öyle kolayca...

Kim ben suçsuzum diyebilir kendiyle başbaşa kalınca acaba? Kim ve kimler hain bir kazma ucunun, lanet bir kayaya çarparak çıkardığı kıvılcıma yükleyebilecek tüm olayın faturasını?

Neredesiniz?

Nerede o şanlı işçi örgütleri, hani işçilerini yevmiye artışı için Gerede'lere kadar karda kışta yürüten işçi sınıfı liderleri, güzel isimli demokratik kitle örgütleri, İş güvenliği ve işçi sağlığı müfettişleri, işçilerle birlikte aynı bordrodan maaş alan teknik elemanlar, onların hocaları, kömür kongrelerinin gediklileri? Ya idareciler, politikacılar, ülkenin vicdanı kamuoyu? Kim kimden, nasıl, neyin hesabını soracak? Şimdiye dek hangi facianın sorumlusu bulundu ki? Duvara slogan, ya da gazeteye makale yazmak değil ki hesabını kolayca sorabilelim. Olaydan sonra çeşitli kesimlerin duruma yaklaşımları dikkat çekicidir. Samimi olarak üzüntülerini belirtenlerin yanında ilgisiz ve duyarsız kalanlar, masum rolü takılanlar, hatta olaya için için sevinerek bunu son günlerde açıkca telaffuz edilmeye başlanan KİT'lerin kapatılmasına vesile etmeye çalışanlar bile göze çarpmaktadır.

TTK'nın sorunları

Öncelikle şunu belirtmekte yarar var ki grizu faciasıyla yeniden gündeme gelen TTK'nın ciddi sorunları bulunmaktadır:

1-Tüm KİT'ler gibi politik nedenlerle istihdam alanı olarak kullanılmasından kaynaklanan elaman fazlalığı,

2- Yer altında üretken olarak çalışanlarla yer üstündeki atıl personel arasındaki 1/5'e varan oran bozukluğu,

3- Yüksek maliyetli kömür üretimi,

4- Parasal problemlerden ve tercihlerden kaynaklanan iyileştirme ve araştırmaya yönelik harcamalar yapılmayışı ve benzeri pekçokları. Yalnız bu sorunların hiç birini TTK kendi başına yaratmış değildir. Tam tersine kendi kaderini kendi çizecek yerde, dışarıdan politik müdahalelerle bilinçli olarak bilerek ve isteyerek bu noktaya getirilmiştir.

Şimdi de facianın nedenleri ve sonuçları araştırılarak gerekli güvenlik önlemleri alınacak yerde, bu olay bahane edilerek kamuoyu KİT'lerin kapatılması yönünde etkilenmeye çalışılmaktadır. Şunu kesinlikle belirtelim ki:

Kozlu'daki grizu patlaması teknik olarak önlenebilecek iş kazalarından biridir. Patlamayı meydana getiren faktörler normal hava şarlarında (25°C de) şöyledir.

1- Ortamda, %5 - %15 oranında metan bulunmalıdır. (Grizu bu karışımın özel adıdır.)

2- Havada%12 - %20 oranında oksijen bulunmalıdır.

3- Patlamayı oluşturacak alev, kıvılcım gibi bir ateşleme kaynağına gereksinim vardır.

Bunların tümüne karşı alınacak önlemler iş güvenliği tüzüğünde ayrıntılı olarak belirlenmiştir.

Örneğin metan oranının %2 olduğu işyerlerinde çalışmak kesinlikle yasaktır. Aynı hava devrelerinden yararlanan ayak, taban yolu gibi yerlerde bu oran %1.5. tur. Bu devrelerin bağlandığı hava dönüş yollarında metan birikiminin %1'den fazla olmasına asla izin verilmez. Demek oluyor ki ortamda patlamayı oluşturacak oranda metan birikimi engellenirse facianın önüne kolaylıkla geçilmiş olacaktır.

Bunun yoluda ocakların sağlıklı bir biçimde düzenli olarak havalandırılmasıdır. Yeraltı madenciliğini bilimsel esaslarla yürüten ülkelerde olay bu şekilde çözümlenmektedir.

Yaşanmış olan facianın ekonomik boyutu nedir? Yaklaşık 6 km'lik alana yayılmış olan İncir Harmanı İşletmesi -200-300-360-425-485-560 olmak üzere deniz düzeyinin altında altı katta üretim yapmaktadır. Meydana gelen grizu patlaması yeraltının neredeyse tümünde etkili olarak tahribata yol açmıştır. Kuyu ağızları kapatılmış olmasına rağmen ocaklardaki yangın günledir devam etmektedir.

Yanıtlanması istenen sorular

1- Bilgisayar kayıtlarında hava dönüş yollarındaki gaz oranının patlamadan önce 2.54 sınırına varmasına karşın ne gibi önlem alınmıştır?

2- Havaya göre yoğunluğu 0.55 olan metan, üst katlardan aşağıya doğal yollarla inemeyeceğine göre yeraltında 2 milyon m^3 ün üzerindeki hacimde tehlikeli oranda birikmesinin nedeni birbiriyle irtibatlı hava yolları mıdır?

3- Patlamanın yayılmasının önlenilebilmesinin (Patlamayı lokalize edebilmenin) en köklü çözümü katların birbirinden bağımsız olarak havalandırılması değil midir?

4- Aynı anda 6 katta birden üretim yapıyor olmak iş güvenliği açısından ciddi bir tehlike oluşturmaz mı? Ve dünyada bu tarz üretim yapan kaç kömür işletmesi vardır?

Belirli sosyal demokrat(!) iş çevreleri ve yandaşları sadece dünyadaki ve özellikle açık işletmelerdeki kömür fiyatlarıyla ülkemiz kömür maliyetini karşılaştırarak, kamuoyunun kafasını bulandırırken bizde dünyadaki kömür üretim teknolojileriyle ülkemizinkini, dünya madenciliğinde alınan güvenlik önlemleriyle karşılaştırmak isterken çok mu haksızlık ediyoruz acaba?

5- Teknik veriler %15 - %15 oranındaki metan

hava karışımının kendiliğinden ve ancak 650 °C de 10 saniyede patladığını gösterdiği halde, nasıl olmuştur da yerin 568 metre altında 25 °C de bile olmayan ve olabilmesi (havalandırmadan dolayı) mümkün olmayan sıcaklıkta erken uyarı sensorlarının metan desorbiyonunu 2.54 gösteren uyarısından sonra 650 °C de bile 10 saniyede patlayan grizu 25 °C nin altındaki bir sıcaklıkta kendiliğinden 9 saniyede patlayabilmiştir?

6- Patlama 19.15 demi, 20.03 de mi oldu tartışmasına ne gerek vardır? Yerin altından çıkarılan 128 insandan hiç birinin kolunda patlama anında durmuş bir saat yok mudur? Yoksa böyle bir kanıt bulunmak istenmemiştir de ondan mı şu ana kadar sözü bile edilmemektedir?

7- Bu ne biçim gümrük mevzuatıdır ki işçilere dağıtılması gereken gaz maskeleri yabancı viskilerin, çikita muzlarının, ihal malı fanila ve donların kolaylıkla geçebildiği gümrük kapılarında takılıp kalmıştır? Böylesine çocukça bir uydurmanın doğru olduğuna inansak bundan şu vahim sonuç çıkmız mı? Demek ki yer altında çalışan işçilere gaz maskesi dağıtılması gerekliliğini ve zorunluluğunu yetkililer ve ilgililer biliyorlar. O halde niçin gümrükte takılmış olan maskeler henüz gelmeden işçileri ocaklara sokuyorlar?

Ama herkes biliyor ki yer altında gaz maskesiyle çalışan işçi rahat kazamaz kömürü. Hem maskeyi taşımak zordur, hem de kömür tozundan maskenin gözlük camları kirleneceğinden kazı randımanı düşer. Bu durumda maskesiz çalışmaya bilerek mi göz yumuluyor? Kozlu faciası yaşanmamış olsaydı gaz maskelerikonusu acaba tartışma gündemine gelecek miydi?

8- Ocaklarda patlayanın yalnızca grizu değil kömür ve kömür tozu olduğu iddia edilebilecektir. Patlamaya karşı önlem almak amacıyla işletilmekte olan kömür damarlarının kömürleşme dereceleri ve damar özelliklerine göre ne oranda gaz içerdikleri saptanmamış mıdır yoksa? Ayrıca kömür tozunun patlayıcı etkisini yok etmek için baş vurulacak en basit yöntemin su kullanmak olduğu bilinmemekte midir?

Bütün bu yanıtlanmayacak, yanıtlanamayacak soruların karşılıkları havzada çalışan tüm teknik kadrolarca bilinmektedir. Bilgiler ne denli bilinse de alınacak önlemler tüzüklerde en ince ayrıntılarına kadar belirtilmiş olsa da sonuçta bunları uygulayacak olan insanlardır. Ülkemizde maalesef insan hayatına gereken önem verilmemektedir. Kömür üretimi de bu mantıkla yapılmakta ve yerin altından kömür alınırken de karşılığında can ödenmektedir.

Çözüm halen vardır

Çözümün başlangıcı için öncelikle bu düşünce tarzının değiştirilmesi mutlak zorunluluktur. Yılların biriken ihmallerine bir de "kapatalım" tehdidi eklenince facianın yaşanması kaçınılmaz hale gelmiştir. Ocakları kapattırmak istemeyen çalışanlar, demokratik mekanizmaları harekete geçirip sorunları ilgililere aktaramayınca güvenlik önlemlerini ihmal pahasına üretim artışını sağlamaya kendilerini mecbur hissetmişlerdir.

1- Öncelikle havzayı kapatma tehdidi tümüyle ortadan kaldırılmalıdır. Bunun insanlar üzerinde yarattığı stres böylece giderilmiş olacaktır.

2- Çalışanların tümüne bundan böyle insan kaybı pahasına kömür üretilmek istenmediği ortaya konulmalıdır.

3- Havza iyileştirme (rehabilite) çalışmaları için bir an önce kaynak ayrılmalı, gerekli iyileştirme önlemlerine derhal başlanmalıdır.

4-Havzadaki grizu patlamalarının hemen hemen tamamı yer altında mühendislerin bulunmadığı vardiyalarda oluşmaktadır. Bu durum mühendislerin ocaklarda gerekli güvenlik önlemlerini aldırmadığının göstergesi kabul edilmeli, can ve mal emniyetinin sağlanabilmesi için vakit geçirmeksizin vardiya mühendisliği uygulamasına başlanmalıdır.

5- Hiç bir parasal tasarrufa gidilmeksizin ocaklarda tüzük ve yönetmeliklerde belirlenen her türlü güvenlik önlemleri alınmalıdır.

6- İşçilere her türlü koruyucu malzeme acilen sağlanmalı ve bunların ocak içinde kullanılıp kullanılmadığı çok sıkı bir şekilde denetlenmelidir.

7- Çalışanların tümü yeniden ve ciddi biçimde iş güvenliği ve işçi sağlığı konularında köklü bir eğitimden geçirilmelidir.

8- Tabii en önemlisi her olayda olması gerektiği gibi bu facianın sorumlularının bulunabilmesi için vakit geçirmeksizin ciddi ve kapsamlı bir soruşturma başlatılmalıdır.

Ve ağıt yakmayı bir yana bırakarak toplumun vicdanı öyle bir sızlamalıdır ki bundan böyle insanlarımız ekmek parası peşinde koştukları iş yerlerinde can vermemeli, sakatlanmamalı, iş hastalıklarından ötürü yavaş ölüme terkedilmemelidir.

İnsan hayatı ödeyerek kömür üretimine paydos demeliyiz artık.

Baştarafı arka kapakta

Türkiye işçi sınıfı nitel ve nicel gelişmişlik düzeyi ile, toplumsal öncülük misyonunu yerine getirecek genişlik ve birikime, bundan önceki denemelere nazaran daha yakındır. İşçi sınıfı dinamiği sosyalizmin toplumsal örgütlenme ve yeniden üretilme sorunları ile bölgesel pozisyonu açısından ileri bir sosyalizm oluşturmaya elverişli gözükmektedir. Bu bir durum tespitidir. Gerçeğin böyle olması, bilinmesi ve kazanılması ile ilgilidir. Bu anlamda örgüt ve siyaset sorunlarının yoğunlaştığı sınıf irade ve bilinç buluşmasının gerçekleşmesi esas alınır.

Dünya düzleminde belki de çağların en dinamik etkileşim düzeyi içinde bir bölgede yaşıyoruz. Emperyalist egemenliğin de büyük ölçüde sıkıntı ile yaklaştığı bölgede yerinden oynayacak taşları oturtacak bir şiddet yoktur. Bu şiddet karşıdan gelmek durumundadır ve emperyalizme yönelik olmak zorundadır.

Kurtuluş mücadelesinin özü sınıfsal olmak zorundadır. Sınıfsal kurtuluş mücadelesi, sınıfın sömürülmesine değil yalnızca, mülklü toplumlar tarihine de son vermenin, dolayısıyla yeni bir yaşam biçimi oluşturmanın da öğelerini taşımak durumundadır. Buysa teorik olarak her tür burjuva tarzın ilerisinden bir müdahaleyi gerekli kılar. Olamadığı noktada mevcut boşluklar burjuva değerler tarafından doldurulur. Sonuçta niçin devrim yaptık diye düşünmek de var.

Sınıfsal boyutun bir başka ve önemli özelliği ise, bugün Türkiye'deki sınıf çelişkisinin niteliğiyle ilgilidir. Türkiye kapitalizmi bu çelişkiyi yumuşatma ve aşma yönünde bir güç kullanamıyor ya da uzlaşmaz olan bu gücü şiddet yoluyla bulmaya çalışıyor. Çıkmazı da buradadır.

Sınıf siyasetine yönelik şiddet ile işçi sınıfına yönelik sınıfsal düşmanlığın bütün göstergeleri eşit düzeyde seyrediyor. Newroz ile Bir Mayıs arasında aynı tarz sözkonusudur. Ez ve yönet.

Yoğunluklu olarak Türkiye"de bulunan işçi sınıfı, aynı yoğunlukta bir Kürt proleterini de içinde taşıyor. Bu sınıfsal özellik, Kürt işçilerinin de kurtuluşunu Türkiye sosyalist devrimine direkt bağlıyor.

Bazı çözümlemelerde olduğu gibi, Türkiye işçi sınıfını Türk ve sosyalizmini de kendine özgü saymak, bir anlamda Kürt sorunu ve kimliğini de uzakta görmek mümkün değil. Ancak diğer yandan da, sınıfsal kurtuluş mücadelesini ve sosyalizm hedefini kendi dinamiklerinden ziyade, Kürt ulusal kurtuluş dinamiğinin arkasından kollamak da mümkün değil.

Nereden bakılırsa bakılsın Türkiye sosyalist mücadelesi ve onun maddi gücü (dinamikleri) tarihsel anlamda ilerici ve ilerleticidirler. Bu tespiti yapabiliyorsak özel olarak kürt kurtuluş mücadelesine değil, tarihsel olarak dünya komünizmine ve Türkiye sömürülenlerine yapılabilecek en büyük katkının, Türkiye işçi sınıfının sosyalizmini gerçekleştirmesiyle mümkün olduğunu da görmek gerekir.

Bilinen gerçekten de bu görülür, kendi dinamiğini taşımayan hiçbir olgu nitelik sıçrama ya da gelişme gösteremez. Gericiliğe hizmete yol verir. bu nedenledir ki Türkiye sosyalizmi için harcanan hiçbir çaba, kendi dinamiğine bağlı olduğu sürece boşa gitmiş sayılmaz. Konjonktürün pratiğin basıncı bu gerçeği görmeyi engellememelidir. Hiçbir siyasete de tarihsel açıdan bu perspektif dışında yaşam şansı yoktur.

Kürt kurtuluş mücadelesinin de bundan başka bir umarı olduğunu söylemek zor. İlerici ve ilerleticilik özelliği var dediğimiz Türkiye nesnelliği, sınıf siyaset ve örgüt temelinde ve bağıntısında sonuçtan değil amaçtan sorumlu olarak bakan devrimcilerin mücadelesine muhtaçtır.

Türkiye'de, Türkiye sosyalizmi, sınıfsal kurtuluşu ve komünist mücadelesi hiç bir yönelime izin vermeksizin kendi gerçeğine bağlı olmak ve dayanmak zorundadır. Kürt yoksulların ve işçilerinin de tarihsel akışı bu anlamda söz konusu gerçeğe yakından bağlıdır.

Diğer yandan PKK önderliğindeki Kürt kurtuluş mücadelesinin ve sosyalizm mücadelemizin paralelliğinin evrensel kurtuluş boyutlarına taşınması ve her ikisinin ilerletici olması bu görüşten bakmayı gerektirmektedir. Birbirini tamamlayıcılık özelliklerinin yitirilmemesi gerekir.

DEVRİM

KÜRT KURTULUŞ MÜCADELESİ SOSYALİST İKTİDAR MÜCADELESİNE İKAME EDİLİRSE İKİ TARAF DA UMULAN YARARI GÖRMEZ

Evrensel Kurtuluş'un gerçekleşmesi yönlü tarihsel akış ezilen ve sömürülen halkların kendini özgürce belirleme hakkını kullanmayı gerektirir.

Kürt ulusunun devrimci kurtuluş mücadelesi, ulusal taleplerini gerçekleştirme istemini de içeren, hatta çoğu zaman ve giderek bunu öncelleyen haklı ve haklı olduğu oranda da desteklenmesi, mücadelesinde aktif taraf olunması gereken bir harekettir.

Çok değil, bir kaç yıl öncesine kadar Kemalizmin etkisi altında ideolojik bulanıklık taşıyan siyasal-örgütsel taraflar, Kürt sorununa misak-ı milli penceresinden bakıyordu. Bu bakış açısı temel olarak PKK'nın aktif mücadelesi ve son altı yılda sağladığı tarihsel başarılar başta olmak üzere, sosyalist iktidar perspektifinin teorik-ideolojik açıdan kendini büyük ölçüde kabul ettirmesiyle değişim geçiriyor.

Son iki yılda Kürt sorununa bakışta sağlanan hızlı değişim, geleneksel bakış açısını misak-ı milli sınırlarından kurtarmışsa da hala ona yakın bir kavrayış düzeyinden, devrimci demokratizm ve popülizm geleneğinden büyük ölçüde kopuş tam anlamıyla gerçekleşmiştir.

Bu tür bir farklılaşma Türk solunda yer alan bir çok anlayışla, Kürdistan gerçeğine uygun siyasal perspektifin devrimci demokrat formülde izdüşmelerini sağlamıştır.

Bu izdüşüm, Kürt devrimci kurtuluş hareketinin kendi gerçeğini yakalamasının yanında, Türkiye sosyalist mücadelesinin hala sınıf perspektifi ve sosyalizm isteminden uzak olduğunu göstermektedir. İdeolojik-teorik ve politik anlamda Türk devrimci demokrat radikallerinin PKK'nın önderliğini yaptığı siyasal mücadelenin Kürdistan dinamiğinin arkasında yer almasına yol açmıştır.

Bunun yanında, fiili sürecin basıncı altında kalıp, kendi mücadele dinamiğine giremeyen ve bu yoldaki mücadelesini yorucu bulan kimi radikal söylem ve eylem çevreleri de Kürt realitesinin basıncıyla kendi dinamik çerçevesini terk etmektedirler.

Bu objektif durum, biri makyevelist diğeri popülist devrimci demokrat siyaset tarzının sonuçları olarak ortaya çıkıyor. Çoğu zaman şu soru akla geldiğinde suskunluk ya da bir telaş görülebiliyor: "Peki Kürt sorunu olmasa biz napardık?"

Abdullah Öcalan haklı olarak Türk soluna eleştiri yaparken, sıkça "Bizim için önemli olan Türk solundan açılacak cephedir" derken de farklı bir şeyi kastetmiyordu. Ancak sonuçta "Madem yapamıyorsunuz.."dedikten sonra iç içe iki halkın kurtuluş mücadelesi ekseninde Kürt basınçlı da olsa bir önderlik gereksiniminin yanıtlanması gerektiği düşüncesine yol veriyor. Bu konuda Öcalan'a hak vermek yerindedir. Sorun da tam burada, hak verilebilir ama eleştirisi yanıtlanmış olur mu?

Bir kez sorunu mevcutü çerçevesi dışana çıkarmak ve Marksist-Leninist bakış açısıyla yeniden koymak gerekiyor. Böyle olunca birçok bakış yeniden dizayn olmak zorunda kalacaktır.

Öncelikle, sosyalizmin ve sonuç itibariyle evrensel kurtuluşun, komünizmin bileşenlerine ulaşmasının sağladığı bilimsel perspektifle konuya yaklaşmak ve bugünü yanıtlamak gerekiyor. Bu teorik bir sorundur ancak hiç de günlük pratik sorunlardan bağımsız değildir. Bu sorunu güne taşıyacak olan; dünya Türkiye ve sosyalizm nesnelliğidir.

Sosyalizm deneyimleri, belli konjonktürlerde, belli yapı ve yapılanmalar ile gerçekleştirilmiş ve komünizmi hedef saymış bu yanıyla da gerçeklik olarak biçim kazanmış çabaların ortaya çıkardoığı objektif oluşumların sonuçlarıdır. Bu durum: sosyalizm uygulamaları biçiminde ortaya çıkan toplumsal yapılanmaların özgün sorunları ağırlıklı olmak üzere başarısızlıkla sonuçlanmasıdır. Sözkonusu başarısızlıkta etken olan tarihsel sorunlar belli ölçülerde bilinmektedir. Sosyalizm deneyiminin sağlıklı eleştirisi ve bir anlamda buna bağlı olarak yeniden kazanılması sözkonusu. Bu çaba bizi Türkiye işçi sınıfı ve komünist mücadelesinin, eleştiriler skalasına vurulduğunda nasıl bir tablo ortaya koyduğu sorusuna götürür.

Devamı 72. sayfada

"Aslında, örgüt ve siyaset sayısının çokluğuna rağmen Türkiye solu sanıldığı kadar bölünmüş değildir. Kuşkusuz önemli ayrımlar var ve bunların bir bölümü gerçek nedenlere dayanıyor. Ancak çeşitli akım ve grupların sınır çizgileri, ideoloji, sınıfsal temel ve kullanılan kavramsal çerçeve açısından her zaman gerçek farklılıkları yansıtmıyor." ***(Dünden Bugüne Türkiye Solu-1 / Haluk Yurtsever / sf. 41)***

"Dünyanın sağa, bölgemizin sola kaydığı bu dönemeçte, ihtilalci sosyalistler gençlik için, bir iki broşür, Lenin ve Dimitrov'dan bir iki alıntıyla yetinemezler. Yeni dönemde gençlik örgütü ve mücadele ithaline son verilmelidir." ***(Gençlik Üzerine Tartışma Notları / Sedat Yılmaz / sf. 30)***

"Sosyalist hareketin halkçılığa bu yakınlığının faturasını sınıf mücadelesi ödüyor. Henüz, halkçılığın, sınıfımıza ve sosyalist harekete verdiği zararın detaylı bir muhasebesi yapılmış değil, ama artık böyle bir muhasebenin gereği kavranmıştır." ***Halkçılığın Seyir Defterine Kenar Notları / Yalçın Atabey / sf. 62)***

"İnsanları özgürleştirecek bir araç olacağına inanılan teknoloji, bu gün insanları tutsaklaştırmanın bir aracı durumuna gelmiştir. Bu alanda tartışmalar yapılırken en çok söz konusu edilen, iletişim ve enformasyon teknolojisidir." ***(Teknoloji Televizyon ve İnsan / Engin Kunter / sf. 34)***

"Kapitalist sistem, emekçilerin emeklerini gerçekleştirebilecekleri araçlarda mülkiyetten tamamen ayrılmasını varsayar. Kapitalist üretim bir kere kendi ayakları üzerine bastı mı yalnızca bu ayrılığı korumakla kalmaz, aynı zamanda onu sürekli genişleyen ölçüde yeniden üretir." ***(Türkiye Ekonomisine Bir Bakış - 2 / Esin Irmak / sf. 19)***

"Karşı konulamaz bir yumuşaklıkla akıp gidiyor içimde bir ırmak. Hem yumuşaklık ve çoğalma, hem de bıçak uçları ve örselenmişlik. Sözün ağırlığını düşünüyorum, insan faaliyetindeki yerini ve eyleme dönüşmesini onun." ***(Bir Kadın : Alexandra Kollontay / D.Nevzat / sf. 51)***

DEVRİM AYLIK SOSYALİST DERGİ SAYI 7 KDV'Lİ 10.000TL